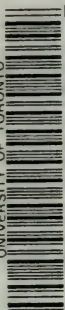

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00011811 7

OTTLIK-THAMER-KONYVIA
SANN.SNNYABOL VALD.S

PH
3132
M3
köt. 11

1088344

MAGYAR REMEKIRÓK

A MAGYAR IRODALOM FŐMŰVEI

Sajtó alá rendezik

Alexander Bernát	Erődi Béla	Négyesy László
Angyal Dávid	Ferenczi Zoltán	Rákosi Jenő
Badics Ferencz	Fraknói Vilmos	Riedl Frigyes
Bánóczi József	Gyulai Pál	Széchy Károly
Bayer József	Heinrich Gusztáv	Széll Kálmán
Beöthy Zsolt	Koroda Pál	Váczy János
Berzeviczy Albert	Kossuth Ferencz	Vadnay Károly
Endrődi Sándor	Kozma Andor	Voinovich Géza
Erdélyi Pál	Lévay József	Zoltvány Irén

11. KÖTET

KISFALUDY SÁNDOR MUNKÁI

11.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

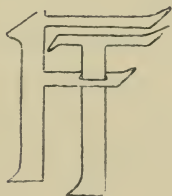
KISFALUDY SÁNDOR

MUNKÁI

Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta

HEINRICH GUSZTÁV

II. kötet: Regék

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

BEVEZETÉS.

III.

REGÉK A MAGYAR ELŐDŐBŐL.

Kisfaludy Sándor a jelenkor fölfogásában a «Himfy» költője; Vörösmarty föllépéséig a «Himfy» és a «Regék» szerzője volt. A magyar lyra nagyszerű felvirágzása a XIX. században nem tudta a lyrikus Kisfaludy Sándor érdemét és értékét elfeledtetni; a magyar epikának 1825 óta megjelent jeles termékei elhomályosították elbeszélő költészetének még azon alkotásait is, amelyeket kortársai a legnagyobb lelkesedéssel fogadtak és költői érték tekintetében a «Himfy» dalaival egy sorba helyeztek volt. A nemzetnek æsthetikai érzéke és belátása nem ítelt helytelenül. Kisfaludy Sándort nemcsak tehetsége és hivatása, hanem műveltsége és életviszonyai is kiválóan és majdnem kizárólag lyrikussá tették; a külső világ jelenségeinek és eseményeinek költői megalkotása, akár az eposz, akár a dráma kereteiben, kívül esett természetbe korlátain és csak kivételesen sikerült neki egyes kisebb részletekben. A ki kifogyhatatlan volt a kesergő és boldog szerelem hullámvásának hangulatos rajzában, a ki szívének belső életéből szebbnél-szebb és (az alaki egyhangúság ellenére is) igen változatos hangokat és képeket tudott meríteni: elbeszélő műveiben rendkívül egyhangú, sablo-

nos, szűk körű maradt; ezen műveiben sohasem tudott sem közvetlenül sem közvetve saját énjétől megszabadulni; kedves főalakjai mind azonosak saját alakjával, szájukkal mindig a költő maga beszél, érzéseik forrása mindig a költőnek magának meleg szívéből bugyog. A mit Kisfaludy Sándor «Balassa Bálint» cz. költeményében e nagy költő dalairól (kétségtelenül csupán korának igen fogyatékos ismerete alapján épen nem helyesen) mond, hogy t. i. «Bennök hely- s névváltozattal Egy a romlás és veszély» — ez a szónak legmerészebb értelmében teljesen áll a saját elbeszélő költeményeiről, melyeknek értéke, elég jellemzően, darabról-darabra fogy és, összegüket tekintve, sajnos, egyáltalában megfordított arányban áll számukkal.

Pedig a költő épen a rege-költészet terén volt legtermékenyebb. A míg csak a költészet művészetét, mindig nemes szívvel és nemzeti lélekkel szolgálta, mindig írt regéket is, bár észrevette és fájalta, hogy későbbi epikus műveit nem nagy tetszéssel fogadta a kor, melyet a fiatalabb költői nemzedék, Vörösmartyval élén, a verses beszély, a ballada és románcz, a kisebb és nagyobb keretű eposz, — szóval az epikai költészetnek egész tág mezején, sokkal értékesebb remekeivel válogatósabbá és szigorúbbá tett. De nemcsak költészetünknek e hatalmas emelkedése, nemcsak a külföld számos jeles termékének hazánkban is meghonosodása okozták az epikus Kisfaludy népszerűségének korai és folytonos hanyatlását, — bár a költő maga csupán e tőle nem függő körülményeknek tulajdonította a közönségnek fokozódó elfordulását, — hozzájárult, hogy a költő maga nemcsak hogy nem emelkedett kedvelt és előszeretettel ápolt fájában, hanem

lépésről-lépésre, regéről-regére hanyatlott. Első regéi, a melyek 1807-ben jelentek meg (*Csobáncz, Tátika, Somló*), azonnal epikai erejének legmagasabb fokán mutatják a költőt. Tudta ezt ő maga is. «Alig várom», írja már 1805. augusztus 4-én Takátsnak, «hogy regéimet már nyomtatva láthat-sam; igen szeretem őket . . . Nincs ember, a kire impressiót nem tettek volna, a kinek még mindeddig olvas-tam!» De már ezek ellen is történtek némi fölszólalások, és a költő (1808 szept. 14. Kazinczyhoz) azzal védeke-zik, hogy «inkább hazafiui, mintsem litterátori jó szán-dékból» írta s rögtön (?) ki is adta: «úgy jöttek ki a kezemből, a mint hevenyében írva valának, a nélkül, hogy egy kevésse megegyengethettem volna azokat. Utóbb vet-tem észre lassanként a sok hibát. De minden hibája mel-lett, nem tudom minő asszonyi vagy inkább anyai cap-riceből kivált «Somló» igen kedvelt kölykem.» Pedig ez első regék aránylag kiválóan sikerültek. Már az első há-rom darabra következő három rege (*Dobozi Mihály, A szentmihályhegyi remete, A megbosszúlt hitszegő*), melyek 1823—1824-ig az «Aurorában» jelentek meg, leggyen-gébb darabjai közé tartoznak. *Gyula szerelme* (1835) mint epikai munka igen kifogásos alkotás, de oly gazdag «Himfy» legszebb részleteire emlékeztető lyrai szépségek-ben, hogy a költőnek részben legalább visszahódította a kortársak tetszését. Legközelebbi három regéje (*Kemend* 1832, *Döbrönte és Szigliget* 1833) némi emelkedést mu-tatnak ugyan, de távol sem az első három rege magas-latáig. Ugyanez áll költői érték szempontjából, *Antiochus* cz. művéről (1833), Kisfaludynak egyetlen nem magyar tárgyú regéjéről, mely csupán alak és stil, de sem tar-talom, sem hangulat, sem irány tekintetében nem tartozik

a «Regék» csoportjába. Utolsó regéiben pedig, melyeket 1838-ig közzé tett (*A somlói vérszűret, Esegvár, Micz bán, Frangepán Erzsébet, Balassa Bálint, Viola és pipacs*), ismét hanyatlóban látjuk a költőnek alkotó erejét, a mi az olvasó közönséget annál kedvezőtlenebbül érinthette, mivel 1825 és 1831 közt megjelentek Vörösmartynak összes epikai művei, az elbeszélő költészetnek e minden tekintetben hatalmasabb alkotásai, és azonfelül a XIX. század második évtizede óta a külföld epikusai közül első sorban Lord Byron művei folyton fokozódó hatással hódítottak egész Európában és nem maradtak (első sorban német fordítások révén) ismeretlenek és hatástalanok hazánkban sem.

A nagy közönség Kisfaludy első regéit a legnagyobb tetszéssel fogadta, de az írói körök nem voltak elragadtatva, sőt Kazinczy Ferencz ismételve «rosszaknak» és «hitványaknak» mondja e románczokat, többször kijelenti, hogy egyáltalában nem képes rólok bármi jót is mondani, sőt még a külföld előtt is kifejezésre juttatta ez ítéletét (bécsi «Annalen der Litteratur» 1810, 233—236 l). Itthon legjobban 1807. augusztus 28. Kis Jánoshoz intézett levelében foglalja össze véleményét: «Mit mondjak ezekhez?» kérdi barátját, mire folytatja: «Én megvaló-
lom, hogy oda lettem, a mint megolvastam. Nincs benne (?) semmi kompozíció. Ugy tetszik, hogy a sok nyomorult «Rittergeschichteket» lopdosta meg, s egyből is, másból is kiszedvén holmit, a sok rosszakból egy új rossz-
zat gyártott minden mesterség nélkül. Velut aegri somnia! S milyen benne maga a vers is! «Egy» metrum az egész könyvben, holott minden darab mást s meg mást kívánt — holott már a dedicatiókat is más vers-

nemben (s másban a költeményben előforduló énekeket is) kellett volna írni! Én az egész munkában nem leltem többet egy strófánál, a melyet kedvem volt volna újra elolvasni; az bal kéz felől áll, alól, a könyv közepe táján s az az értelme: hogy az életben nincs kedvesebb szak, mint a midőn álmaink teljесedésre kezdenek érni. (Értve van a «Somló» II. énekének 51. versszaka). A dictió nem castigált, a grammatika össze meg össze van benne gázolva, s már ez nemcsak Kisfaludyra vet foltot, hanem Takácsra (aki sajtó alá adta) is. Valóban Takács, a ki maga is poéta, jó szolgálatot tett volna a mi Himfynaknak, ha ezt az egész könyvet, míg még kézírásban volt, tűzbe vetette volna. Annál bátrabban mondom ki előttem ítéletemet, mert annak a poétának is az az értelme felőle, akit én úgy is mint író, úgy is mint embert olyformán szeretek, mint tégedet.» (Virág Benedeket érti, ki 1807. aug. 15. hozzáírt levelében kedvezőtlen ítéletet mond «Somlóról»). Kazinczy nem tud megbékülni a «Regékkel.» Még 1810. jan. 19. írja ugyancsak Kis Jánosnak, hogy jó románczokban fő a szerencsés lelemény, a jó szerkezet és az eleven cíbeszélés a tárgy természetének megfelelő hangon és szép versekben. Kisfaludy ezeknek egyikét sem érte el regéiben. És ugyanezen év jan. 28. Rummy Károlynak ismétli kifogásait. Elismeri, hogy a közönség legnagyobb része oly tetszéssel fogadta a «Regéket», mely a «Himfy» sikerét elhomályosítani látszott. E nagy hatást csak a közönségnek lovag- és tündérhistóriák által elrontott izléséből és abból magyarázhatja, hogy a magyar ember rendkívüli kegyelettel viseltetik múltja iránt, amelyet Kisfaludy rajzol. Helyteleníti az egyhangú versformát és hogy az elbeszélés rendkívül

hosszadalmas és nagyon üres. Végül igen kifogásosnak mondja a költő nyelvét és verselését is.

E nagyon is szigorú és nem egészen elfogúlatlan (csupán az első három regére vonatkozó) ítélettel szemben készséggel el kell ismernünk, hogy Kisfaludy Sándor «Regéi» összeségükben csakugyan nem biztosítanak a költőnek kiváló helyet nemzetünk nagy számú, jeles epikusai sorában, de kétségtelen az is, hogy egyes regék és mások egyes részletekben mégis sokkal értékesebbek, sem-hogy (Kazinczynak teljesen elvető ítéletét nem is tekintve) megérdemelnék azt a mellőzést, melyben manap a közönség is, az irodalomtörténet is e műveket részesítik. Történeti jelentőségük meg épen kétségbevonhatatlan, valamint bizonyos az is, hogy Kisfaludy költői egyéniségének oly lényeges alkatrészét teszik, hogy már ezen szempontból is az eddiginél nagyobb és jóakaróbb figyelemre tarthatnak igényt.

Kisfaludy «Regéi» minden tekintetben a kor gyermekei. Nemzeti irányuk, romantikus tartalmuk, elegikus hangulatuk, dalszerű alakjuk — mind a XIX. század elején uralkodott politikai, nemzeti és költői szellem kifejezései.

Nem szükséges itt bővebben fejtegetnem, hogy a nemzeti szellem ébredése, főleg II. József császár félszeg politikájával szemben, mint hatott az egész magyarságra, de főképp Kisfaludy Sándorra, a ki a régi Magyarországnak, a nemesi osztály birodalmának egyik legkiválóbb képviselője, egyúttal egyik leghívebb tagja, legtámasztogatottabb védője, leglelkesebb dicsőítője volt a letűnt században. «Regéi» a nemesség romantikáját dicsőítik; hősei kivétel nélkül e kiváltságos osztály tagjai, sőt tekin-

télyes számmal sarjai a Ládonyi, Hinify, Esegvhári családoknak, melyekkel a költő maga is rokonságot tartott. Amely szereplő e költeményekben ismeretlen vagy gyanúba fogott jellemét minden kétely fölé akarja emelni, az egyszerűen kijelenti, hogy ő nemes; még a molnár mester és piros pozsgás leánya («Esegvhár») is nemeseknek bizonyúlnak, valamint Sümeg jeles tanítómestere és tanult leánya («Somló») is csupán nemesi czímerök alapján nyernek jogot arra, hogy a költő regéiben kedvező világításban szerepelhetnek. Kisfaludy politikai és költői ideálja a középkori magyar vár,

Hol a büszke magyar nemes, Egy kis király várában,

Boldogúl élt szabadsága S kedvesei karjában . . .

Honnan hajdan a földesúr Kevély szemmel tekintett

A környékre, hol több falú Parancsokat tőle vett.

(«Somló», prologus.)

Az új szellem, mely a XVIII. század végén nyugotról kiindulva, átalakította az európai társadalmat, Kisfaludy politikai meggyőződését és világnézetét érintetlenül hagyta. A szabadság, egyenlőség, testvériség jelszavai őt el nem ragadták. A hol «Naplójában» a francia forradalomról és nagy hatásairól megemlékszik, ellenszenvvel teszi ezt; ő csupán nemzetének ősi alkotmányában él; ennek régi épségében megóvása, illetőleg teljes visszaállítása politikai kátéjának első, talán egyetlen cikkelye. E konzervatív álláspont, mely a világ folyását semmibe sem vette és Magyarországot az óceán közepére helyezett Robinson-féle szigetnek vélte tekinthetni, idővel ferde helyzetbe juttatta a politikus Kisfaludy Sándort; de a «Regék» költője épen e felfogásból merítette ihletének erejét és

hangulatának egységét. A «Regék» hatása az olvasóközönségre, mely majdnem kivétel nélkül a nemesi osztály tagjaiból került ki, szintén jó részben a költőnek ez álláspontjában gyökerezik.

Erős nemzeti irány, mely a kilenczvenes évek mozgalmi közepette már a serdülő ifjút lelkesítette, hazájának ábrándos homályban derengő múltjára utalta a költőt. De e tekintetben külső befolyások is irányozták működését. A középkornak áhitatos fölkeresése és regényes dicsőítése nem a XVIII. századnak utolsó tizedében alakuló romantikus iskola műve, mint rendesen állítják. Már az előző nemzedékek is léptek volt viszonyba a múlttal, ha más alapokon is, más eredménynyel is, mint a szorosb értelemben vett romantika, mely a XIX. század eleje óta ez irányban is jóval hatalmasabb befolyást fejtett ki.

A XVIII. század általában kevés történeti érzékkel bírt. A történetírás mint tudomány csupán a szakkörökre szorítkozó, leginkább anyaggyűjtésre irányzott disciplina volt, melylyel a művelt közönség még nem igen törődött. Csak a század vége felé fordulnak a történetírók, de rendszerint nem czéhbeli szakférfiak, nem a történetbúvárokhoz, hanem magához a nemzethez; így legelőször Voltaire Franciaországban, így Hume Angliában és Schiller a németeknél. De ezeket is voltaképp nem a történetírásnak közvetlen föladata foglalkoztatta; hanem eszmék vezérelték őket, elsősorban eszméknek fejtegetésére, indokolására, megtestesítésére törekedtek. Az egész század jóformán csupán az eszmék kultuszát ismerte s legnagyobb tettében, a francia forradalomban, eszméinek megvalósítását kísérelte meg. Bölcselkedő, abstraháló, theoretizáló iránya a priori alkotta meg az emberiség

fejlődésének menetét és folytonos, lépésről-lépésre emelkedő haladásnak fogta fel e fejlődést. Nézete szerint minden következő korszak nemcsak időben haladja meg, hanem értékben is túlszárnyalja az előzőt, mely mindig teljesen megfelelt rendeltetésének és pontosan teljesítette föladatát, midőn egy újabb epochát létesített és maga ezen újabb epochában elveszett. Innen a múltnak az a sértő megvetése, mely e századot jellemzi. Haladásának, műveltségének, fölvilágosodottságának túlbecsült magaslatáról büszkén tekintett alá az elmúlt századokra, melyeket mint az emberiségnek éretlen és meghaladott gyermekéveit szánalommal nézett és semmibe sem vett. A középkort épen ezredéves sötétségnek bélyegezte, mert nem ismerte e hatalmas évezrednek bámulatos szellemi életét, és ezen kényelmes alapon azt következtette, hogy e korszaknak figyelemre méltó vagy számba vehető szellemi élete nem is volt.

E fölfogás mellett, mely a múltnak helyes megítélését eleve lehetetlenné tette, egy egészen más, sok tekintetben ellentétes irány mégis a múltra utalta az embereket, első sorban a költőket. Ezek fölkeresték és dicsőítették a múltat, de nem mert való nagyszerűségében, igaz fényében fölismerték, hanem mivel ideáljaikat, melyeknek a reális élet, a köznapi jelen meg nem felelt, naivul áthelyezhették az eltűnt századokba. Nem a múltat bámúlták ők, hiszen ezt nem is ismerték: bámúlták a saját képzeletök alkotásait, melyeket csak azért kapcsoltak össze a középkornak akkortájt még sötét homályba merült századaival, mivel a jelenkorban sem föl nem lelheték, sem ebbe bele nem helyezhették. Ez irány hívei költőietlennek, mindennapinak látták a jelent és nem

találtak saját korukban sem eseményeket, sem alakokat, melyek őket költői alakításra lelkesíthették. A költészet nem volt még képes vagy csak igen kivételesen tett kísérletet a való élet realizmusának megalakítására, — azt is csekély sikerrel, mert a dráma fejlődését még mindig hátráltatta a téves szabályok uralma, a regény pedig alig hogy gyermekéveit élte, — a rendőri cenzúra békéről nem is szólva. Hozzájárult a jelennek síralmas állapota, melyhez képest a csak felületesen ismert és többnyire öntudatlanul ugyan, de mégis erős színekkel idealizált középkor annál fényesebb világítást nyert. «A régi jó idők» fogalma és jelszava e kornak gyümölcse.

A viszonyoknak e vázlatos rajza első sorban a német életet tartja szem előtt, mert hazánkra közvetlenül és legnagyobb erővel e szomszédunk hatott; de a többi európai nemzeteknél is igen hasonlók voltak a köz- és irodalmi állapotok. Klopstock előbb Madarász Henrik királyt akarja egy nagy eposz hőségévé tenni, utóbb Hermannt, népének félig mythikus megszabadítóját dicsőíti drámai trilogiájában, bárdokról álmodik a régi germánoknál és fölújítja a skandináv népek mythológiáját, melyet csak igen fölületesen ismert és tévesen tekintett egyúttal németnek. Ugyanezen korai romantikus áramlat gyümölcsei «Götz von Berlichingen» és a későbbi hihetetlen számmal és a komikumig féktelen képzelettel gyártott lovag-, rabló- és kolostor-drámák meg regények. Hathatósan fejlesztette ezt az áramlatot a rideg és üres klasszicizmus ellenében a népiesre és nemzetire irányult, mind erősebben nyilvánuló törekvés, melyet szomszédságunkban főképp Herder indított meg és képviselt és melyet a Percy-féle ó-angol és ó-skót balladák és Ossianak, a

«kelta bárdnak» mélabús ködképei, borongós hangulatokkal és a múltnak költői kedélylyel föltételezett dicsőségén csüngő bánatukkal is élesztettek és fokoztak. Ugyanezen törekvés lelkesítette utóbb Scott Wáltert, a későbbi romantikának egyik főtényezőjét, ki a múlt iránt táplált rokonszenvet első sorban Percy gyűjteményéből, Bürger balladáiból és Goethe Götz-drámájából merítette.

Ez ellentétes irányok — a századnak történetellenes és a történetet megvető apriorisztikus okoskodása egy oldalról, más oldalról pedig a költőnek az ideálizált múlt felé fordult vonzalma és a múltat dicsőítő munkássága — egymás mellett haladnak egészen a XIX. század elejéig, midőn végre a második áramlat teljes diadalra jut. Mert a francia forradalom és Napoleon bukása után egészen máskép fordultak a dolgok. A leigázott népek, mielőtt elvesztett szabadságukat és önállóságukat karddal kivívniok sikerült volna, önmagukat is, a hatalmas hódítót is meg akarták győzni önállóságuk és szabadságuk jogáról. E törekvés a múltnak komoly és alapos tanulmányozására vezetett egész Európában, mire a XVIII. századnak philosophiai szelleme helyébe a történeti szellem lépett, mely a XIX. század első felének egyik legjellemzőbb, legerősebb vonása.

Hazánkban ezt a szellemet még a politikai viszonyok is érlelték, — Kisfaludy Sándorban gyermekkorának romantikus vidéke, lakóhelyének régi emlékekben gazdag környéke, merengő és mélázó természete még fokozták. Magyarország nincsen, talán nem is lesz többé, de bizonyára volt, volt nagyságban, fényben, dicsőségben, — ez Ferencz király és a reakció korában a magyar ember meggyőződése, míg Széchenyi István e költői, de

egyoldalú és veszedelmes fölfogást politikai, de nem kevésbbé egyoldalú fölfogásával ki nem szorítja.

De Kisfaludy Sándor és az ő kortársai csak úgy nem ismerték a magyar múltat, mint Klopstock, Goethe és Herder nem ismerték a német középkort. A költői alakítás mind a két nemzetnél megelőzte a történeti kutatást. Kisfaludy derült verőfényben látta költő szeme előtt Zsigmond és Mátyás korát — mert rendszerint ezt rajzolja regéiben; a társadalmat tisztán magyarnak gondolta, melyben az «ősi erények» és az «ősi jog» az életnek egyedüli faktorai. Jellemző is, hogy egyetlen igazi, fontosabb történeti eseményt nem dolgozott fel regéiben; a múlt reáлизmusával csak úgy nem bírt (drámáiban sem), mint a jelenét sem tudta megalkotni (szintén drámáiban). Ő is egy képzelt világot rajzol, mint Klopstock az ő ködös «Hermannjaiban», mint még Goethe is «Götzében». Nem történeti tudásán alapúlnak regéi, hanem nemes szívének hazafias ideáljain, melyek oly éles ellentétben álltak a rideg, minden igaz magyart mély fájdalommal sujtó valóval: e beszélyek, mint Döbrentei Gábor mondja, «fájdalmat égettek az enyészete felé andalgott magyar kebelbe». Regéinek rendkívüli hatása a korra abban rejlik első sorban, hogy fájdalmas bánata, hogy ideáljai és óhajai az egész nemzetnek bánata, ideáljai és óhajai voltak; hogy e regék nemes alakjai, hazafias szelleme és mélabús hangulata minden magyar ember szívében visszhangra találtak, mert a költő csak kora legjobbjainak ékesszavú szószólója volt. A mit ezren éreztek, fájlaltak, óhajtottak: e regékben nemzeti lélekkel, nemzeti alakban talált megragadó és megható kifejezést. A mi tehát e regéket a kornak kedves olvasmányává tette, mindenekfölött az az összhang

volt, mely e költeményeket az egész kor hangulatával összekapcsolta. E hangulat változtával megváltozott a nemzet viszonya a «Regékhez» is. Nem mintha az ifjabb nemzedékek e költeményeknek nemzeti tartalmát és irányát nem tudnák méltányolni; de mi nem szorulunk többé hazai ügyekben sem vigaszokra, sem lelkesítésre, és így æsthetikai ítéletünket nem vesztegetheti meg többé a költőnek hazafias ihlete. Ez a tárgyilagos æsthetikai bírálat pedig igen kifogásosaknak találja e regéket, melyekben a cselekmény regényes és sokszor valószínűtlen, a kompozíció csak elvétve művészi, a jellemzés egyhangú és sablonos, az előadás terjengős és bőbeszédű, a nyelv sokszor prózai és néha hibás, a verselés nem egyszer igen kezdetleges. Hogy vetekedhetnék tehát Kisfaludy Sándor az epika terén manap Vörösmartyval vagy Arany Jánossal, a kik minden tekintetben, mint költők és művészek, mint a nyelv és vers bámúlato mesterei, óriási nagyságban állnak fölötte?

Kisfaludy «Regéi» ama fent jellemzett romantika előtti romantikus áramlatban gyökereznek; a német szabadságharczok korában hatalmas virágzásnak indult igazi romanticismus egyes későbbi költeményének csupán kidolgozására gyakorolhatott, nézetem szerint, csekély jelentőségű befolyást. Nem tartom ugyan lehetetlennek, de nem nagyon valószínű, hogy e regék létrejöttére már a költőnek gyermekkori emlékei, megyéjének regényes vidéke és szórványos hagyományai befolyással voltak; de igen is kétségtelen, hogy e műveknek első, bár még homályos nyomai még a XVIII. századba esnek, mielőtt a német romantika megalakult, mielőtt Walter Scott első nagy hatású regényes műveivel («A tó hölgye» 1800,

«Waverley» 1814) föllépett. Ezt legjobban bizonyítják magának Kisfaludynak «Naplója» és «Hattyúdala».

Már 1796. márcz. 11. említi Schottwienben a «mohos váromladékokat, maradványait a lovagidőknek»; márcz. 19. pedig Judenburgban e sorokat írja naplójába: «Ezen tekintetere nézve régi város hegyen fekszik. Környéke igen romános, nem kies, hanem vad, — a lelket szilaj indulatokra bírja. Mai utunkban egy oly meredek kőszikla-oldalon látám nyomait egy régi várnak, hogy sokáig töprengedtem azon, miként lehetett csak oda jutni, holott régenten laktak is ottan. A mostani ember bámúlva nézi, hallja a régieknek minden téteményökben kimutatott bátorságát, és vakmerőségnek mondja. Csak hiába! Az elővilágot (a divatos német «Vorwelt» fordítása) nagyobb lélek éleszté közönségesen, mint a mait. Általában véve igen el vagyunk kicsinyedve — a hajdani nagylelkűség hatalmas tűzének alig pislog immár bennünk gyenge szikrája. Ha vizsgálódó elmém századról-századra visszarepül, mily éktelen változásokon kell akadoznia! Képző erőm magát eltéveszti, s lelkem elbódul hánykodásában.» Ez teljesen a Klopstock-Goethe-Herder-féle romantikus szellem, melyről fönt szóltam és melyet hazánkra alkalmazva Kisfaludy 1807-ben «Somló» prologusában, e vár romjaira vonatkoztatva, így juttat kifejezésre:

Hahogy ide vetemedik Egy mostani hazafi,
Ki a régi magyarokhoz Igaz rokon s atyafi,
Hah, miket kell éreznie Feldagadó keblébe,
Ha Hunnia, a hajdani, A dicső jut eszébe!
Hej, barátim, őseitől A magyar, a mostani,
Azoktól, kik fenn laktak, ez Be el tudott fajzani!
Be leszállott a magasról Természete, termete,
Szerencséje, tehetsége, Híre, neve, kellete!

És három nappal később, 1796 márcz. 21., Unzmarktban így ír: «Szállásomnak szobájából felséges kilátásom van egy magas hegyre, melynek innenső meredek partján egy régi várnak dőledéke kevélyen láttatik trucczolni az időt pusztá magánosságában — hajdan büszke vitézeknek, most varjak- és csókáknak lakóhelye. Ha a hajdani kornak regeiből, melyeket Veit Weber oly eredetin és szépen ad elő, némely szcénákat ezen váromladékokba helyeztetek, — melyeknek olvasása tavaly Bécsben nekem, Wlassics- és Waldsteinnak annyi téli estvéinket el-elfoglalá, — és szárnyára kelt képzelő erőm eleven színekkel rajzolja körülöttem a történeteket, melyekből annyi nagy, oly dicső tétemények tűndöklenek: nagy érzemények támadnak bennem is és lelkem emelkedik.» De a századnak «fölvilágosodott» gyermeke siet nyomban hozzátenni: «Elmúlatom azonban vizsgálni e nagy téteményeknek indító okait, nehogy divatjokban csorbát szenvedjenek előttem és gyönyörűségemet fölháborítsák.» Friesachban (márcz. 24.) is elbájolja őt «Karinthia e legrégibb városának igen szép, romántos» fekvése. «Ebben a kis kerületben négy helyen láttatik és csodáltatik nyoma az ősz előidőnek, a hol a mohos falak és fűvel benőtt kőboltok komoly gondolkodásba merítik az érzékeny vándort». És később sem hiányzanak a rokon tartalmú és irányú czélzások, melyek kétségtelenné teszik, hogy a költő már a XVIII. századnak utolsó tizedében, ha nem járt is még a «Regék» eszméjével, de teljesen át volt hatva attól a hangulattól, melyből azok utóbb fakadtak. Különösen érdekes e szempontból «Renningen, 1797. jul. 7.» kelt, Takátshoz intézett levele, melynek terjedelmes verses része stílben, fölfogásban, részben alakban is teljesen azonos a «Regék»

tartalmával, hangulatával és alakjával. És midőn valamivel később Némethonban csavargott tétova, a délnémet vidék regényes tájai biztosabb alakot adtak romantikus hangulatának. A hajdani lovagkor számos emlékében a sváb földön a «regények tanyáját» látta Kisfaludy, melyek őt nyomban hazájának hasonló romjaira emlékeztették:

Érdekes volt látnom itt-ott A német őserdőkben
Meredő váromlékokat Az ős lovagidőből . . .
Láttam s laktam a hajdani Lovagkor szép hazáját,
Az ököljog váromlékit, A regények tanyáját,
Milyeket a tatárjárás Honunkban is keleszte,
S elmém magyar előidőnk Regéivel éleszte . . .
Ily váraknak ott s hazámban Keblemre bús hatási
Lőnek utóbb regémnek Költeményes forrási.

(Hattyúdal XIII.)

Kisfaludy «regéknek» nevezi a fönt felsorolt tizenhét költeményt, melyek közül csak az egy «Antiochus» nem veszi tárgyát a középkori magyar történetből. «Rege» alatt a költő mondát ért, azaz történeti egyéniségekhez, eseményekhez vagy emlékekhez fűződő (nem hiteles) hagyományt. Ő maga ismételve «agg regéknek» nevezi beszélyeinek tárgyait; mégis, az egy «Micz bán» kivételével, nincsen műve, melynek tárgyát biztosan vissza lehetne vinni valamely történeti alapú hagyományra, — bár nézetem szerint nem valószínűtlen, hogy a dunántúli vidéknek számos regényes fekvésű várromjához valóban fűződött valamelyes mondai hagyomány, melyet az ezen tájakon otthonos költő még gyermekkorából is ismerhetett vagy utóbb hallhatott. (Csak «Balassa Bálint», «Dobozy», «Frangepán Erzsébet», «Miczbán» és «Viola és Pipacs» cz. verses novelláinak tárgyát nem kapcsolja a költő vala-

mely dunántúli várhoz). E kérdés különben nem lényeges és a költemények értéke nem áll szoros kapcsolatban tartalmuknak mondai igazságával. A világirodalomnak összes költői folyton éltek azzal a kétségbe nem vonható jogukkal, hogy a nép eszejárását ellesve és utánózva, mondai irányú és jellegű történeteket alkottak, melyek nem alapúltak hagyományon, de igen sokszor utóbb maguk valószínű néphagyománynyá lettek. A legérdekesebb példa erre a Lorelei története, melyet Heine «ősrégi regének» (*Ein Märchen aus uralten Zeiten*) nevezhetett, pedig 1824-ben, midőn a nagy költő ezt a gyönyörű és ritka népszerűségre jutott költeményét megírta, az úgynevezett Loreleimonda épen 22 éves volt. E történetnek ugyanis semmi hagyományos alapja nincsen; önálló föltalálója Brentano Kelemen, a német romantika különöz híve volt, a ki 1802-ben egy hóbortos regényt («Godwi») adott ki, melybe (I, 392. l.) «Lore Lay» czímmel románczot szőtt. Ez a románcz a «mondának» legrégibb forrása és alapja.

Tehát az magában véve nem volna baj, hogy Kisfaludy nem a hagyományból merítette legtöbb regéjének tárgyát, hanem, az ismeretes mondaszerű elemek és tényezők önálló egybefűzésével, maga költötte; nagyobb baj az, hogy leleményében ritkán volt szerencsés. Elbeszélései legnagyobbbrészt nem viselik magukon az igazi monda jellegét: események azok, melyek bárhol és bármikor megtörténhettek. Alig egy-kettő, mint «A szentmihály-hegyi remete» vagy «A somlói vérszüret», közelítik meg a népies mondának valódi természetét. Hogy a költő néha milyen szerencsétlen volt tárgyainak megalkotásában, legjobban mutatja «A megbosszúlt hitszegő», melynek tartalma csakis humoros földolgozásra alkalmas tréfa és

melyet a költő mégis, nem tudván megszabadulni stereotyp modorától és hangjától, tragikus historiává alakított. A többi regék (mindig «Antiochus» kivételével) romantikus történetek, melyeknek főgyengéje, hogy igen csekély az epikus magvuk. És Kisfaludy, kiváló lyrai természeténél fogva, még ezt a szerény epikus anyagot sem tudja érvényre juttatni. Főkép két sajátsága áll útjában annak, hogy mint epikus kiválóbb sikert arathasson.

Először: Kisfaludy sohasem tárgyalja a cselekvényt magát, hanem mindig vagy annak előzményeit rajzolja hősei kedélyében, vagy, és ez a legrendesebb, hatásukat hőseire festi. Az események fölött inkább elmélkedik és kesereg, semhogy azokat igazán elmesélje; folyton saját szívének hazafias vagy erkölcsi fájdalmát vagy lelkesedését hangoztatja, holott hőseinek érzéseit és ez érzésekből fakadó tetteit kellene rajzolnia s mesélnie. Világos, hogy ez eljárása folyton kedélyállapotok lyrai rajzára vezeti a költőt, a ki e téren sokszor megható és igaz költői erővel találja el a bánat, kétségbeesés, elhervadás mélabús hangját, de természetesen lyrikus marad, holott az elbeszélés és a külvilág leírása volna voltaképen föladata.

Másodszor: Kisfaludynál az indokolás és szerkezet rendesen oly kezdetleges, mondhatni gyermekien naiv, hogy ezzel történeteit már eleve megfosztja hatásuknak lényeges tényezőitől. Ezt az egyes regék fejtegetésében darabról-darabra ki lehetne mutatni; legyen itt elég csak legterjedelmesebb novellájára, «Gyula szerelmére» utalnom. Gyula és Rózsa viszonya tragikus megfejtést igényel; de sehol semmi cselekvény, semmi összeütközés. Gyula elvesztette kedvesét, még mielőtt hazájába visszatért; mégis majd megőrül, midőn Rózsa, szolgájának jól szándékolt, de

rosszul tervezett cseléből tudatja vele, hogy végleg lemondott róla és már belenyugodott sorsába. Sehol semmi nyoma annak, hogy Gyula mást akart, mást várt volna, hogy ő maga sorsuknak megváltoztatását nem tettél, de még nem is gondolattal vagy szándékkal megkísérelte volna. Honnan tehát mostani vad kétségbeesése? Orbán, Rózsa férje, midőn Gyulával először találkozik, rögtön kérdi tőle, nem látták-e már egymást valahol? Az olvasó csakugyan egy kis jóakarattal kikombinálhatja, hogy Nápoly alatt találkozhattak egymással, mert mind a kettő részt vett Nagy Lajosnak a véres Johanna megbüntetését célzó hadjáratában; de a költő e motivumot teljesen elejti és még legkisebb célzással sem tér reá vissza. Morgay, a rege intrikusa, a ki Rózsa kegyét áhítozza, előbb Rózsa és férje, utóbb Rózsa és Gyula közt látszik a cselszövő szerepére vállalkozni; de épen semmit sem tesz és igazi intrigue nem is jön létre. És így tovább. A költő többször mintha valóban alkalmazni akarná az epikusnak ismeretes szerszámát, hogy cselekvényt hozzon létre; de alig hogy hozzáfog, a lyrai hangulatok terjengős festése máris elfeledteti vele igazi föladatát, és minden rege, a háttérnek csekély módosulásával, a Himfy keserveinek lesz, mondhatni, ismétlésévé.

Hozzájárúl a jellemzés gyöngesége és egyformasága. Kisfaludynak tulajdonképen mindössze csak négy alakja van: a komoly, nemes gondolkodású, őseire büszke apa; a páratlan daliás hős, a ki rendesen szerencsétlen szerellemnek lesz áldozatává; a páratlan angyali leány, a ki folyton szenved és többnyire elhervad bánatában; végre a him- vagy nőnemű ördög vagy sátáni vagy pokol magzatja, a ki a szerelmesek boldogságát földúlja. Csupán

utolsó regéjében («Viola és pipacs») találkozunk egy (Kisfaludynál) igazán új, életteljes alakkal, az eleven, piros orcájú Margittal, a ki kedvese után érzett fájdalmában el nem hervad, sőt midőn azt hallja, a mi különben csak tréfás megpróbáltatás, hogy szeretője megtagadta vallását, törökké lett és már hat feleségre tett szert, el nem ájul, még nem is jajgat, csak «méreg csepekkel tüzes szemében» felkiált: «Isten nyila sújtson bele és hat feleségébe!» és midőn megtudja, hogy kedvese sem törökké nem lett, sem hűségét meg nem szegte, ekkor sem küzd ájulással, hanem csupán rátekint visszatért hívére, sikolt egyet és karjaiba röpül.

Kisfaludy Sándor, erényeivel és gyöngéivel, Petrarca daczára is, legeredetibb költőink egyike. A hol «Hattyúdalaiban» (IX, 39) régibb költőinkről kegyelettel megemlékszik és érdemeiket szépen hangsúlyozza, mégis hozzáteszi:

Egy nem tetszett íróinkban, Az, hogy művök többnyire
Csak fordítás, és csak kevés Kapott eredetire; —
Holott a fajt, mely keleti, Csak az érdekelheti,
A mi kelet-eredetű S a mi kelet-nemzeti.

Kisfaludy regéinél azért forrásokról vagy mintákról alig szólhatni; ilyennek Veit Weber sem tekinthető, kiről «Naplójának» fönt idézett soraiban oly nagy dicsérettel megemlékszik, bár *Somló* cz. regéjének (és ezt nevezi 1808. aug. 6. «legkedvesebb darabjának») cselekvénye feltűnően emlékeztet Veit Webernek *Wolff* cz. elbeszélésének tárgyára, Veit Weber (igazi nevén Leonhard Wächter, 1762—1839) a XVIII. századnak nyolczvanas és kilenczvenes éveiben a régi romantika legismertebb és legnép-

szerübb képviselője, a kinek «Regék az előidőből» (*Sagen der Vorzeit*, 1787—98, hét kötet) című gyűjteménye, melynek címét Kisfaludy átvette, nagy és általános tetzésben részesült. A kritika is dicsérte gazdag leleményét, egyes párbeszédeit — elbeszélései ugyanis nagyrészt párbeszédekben vannak írva — elevenítő és a régi kort szemléletesen festő tehetségét, szabadságért, jogért és minden erkölcsért lelkesedő szellemét, nyelvének eredetiségét; sőt még azt is találta, a mit Br. Eötvös József Kisfaludy regéivel szemben is hangoztatott, hogy az olvasót a középkor szokásaiba és szellemébe híven vissza tudja varázsolni. Így nyilatkoztak főkép az első kötetekről; de már a későbbiekkel szemben józanabb és szigorúbb a bíráló: helyteleníti Webernek izléstelen és modoros előadását és a folyton ismétlődő alakok és motívumok egyhangúságát. Nem kis mértékben emelte különben Voltaire századában Veit Weber regéinek népszerűségét a szerzőnek vastag irányzatossága, mely főkép a papsággal szemben erős ellenszenvben nyilvánult: történeteiben rendszerint a papok képviselik a gonosz, aljas, erkölcstelen elemet; ők e regéknek czéhbeli ördögei, intrikusai. Ma Veit Webernek és kortársainak középkori tárgyú művei teljességgel olvashatatlanok. Nem tekintve azt, hogy a rajzolt kornak egészen ferde, hamis képét adják, előadásuk is oly modoros és affektált, prózájuk annyira hosszadalmas és költőietlen, hogy a mai olvasó csak kellő kortörténeti tanulmányok alapján képes megérteni, mikép lelkesedhetek valaha a nemzetnek gondolkodóbb fiai is e férczmunkákért. Történeti valódiságban, stílusban és előadásban Veit Webernek és számtalan utánzóinak e művei voltaképp még mindig Ossián hatása alatt állanak; azért

Kazinczy Ferencz meglepően helyes érzéket tanusított, midőn Veit Weber egyik elbeszélésének («A vak lantos») fordításában, saját nyilatkozata szerint (Kis Jánoshoz 1794. máj. 11.), «egy Rembrandi fényben festett komor tableau akart festeni; azért hordta belé a régi, elavúlt szókat.»

Kazinczynak e fordítása még jobban fordíthatta Kisfaludy figyelmét a Weber elbeszéléseire és saját regéinek eszméjét még jobban éleszthette benne a Veit Webernek egyik utánzója, mely voltakép, legalább címében, máris megoldotta a magyar költőnek még csak derengő tervét: *Sagen der ungarischen Vorzeit. Ein Gegenstück zu den Sagen der Vorzeit von Veit Weber* (Bécs, 1800, 168 l.). E névtelen gyűjtemény szerzője Gleich József Alajos (1772—1841), a ki 1830-ig Bécsben hivatalnok volt. Gleich hihetlen termékenységgel írt össze rengeteg lovag- és tündérregényt, melyekben a romantikának egész gazdag tárháza (párbajok és megszőktetések, tömlöczők és kínzások, de különösen lovagok, rablók és kísértetek) bőven föllelhető. Nem tehetségtelen ember, de semmi magasabb iránya, aesthetikai vagy művészeti szempontból pedig nem eshetik beszámítás alá. «Regék a magyar előidőből» című könyve tíz elbeszélést tartalmaz, melyek egy-egy magyar várromhoz vagy föltünőbb sziklához fűződnek, de legkisebb történeti alappal sem dicsekedhetnek. A szerzőnek sejtelve sincsen a magyar népmondáról vagy a magyar nemzet jelleméről és eszejárásáról. Többnyire tündérhistóriák, melyekben kísértetek viszik a nagy szót, és melyeket ép úgy nevezhetett volna regéknek az osztrák vagy porosz vagy kelta előidőből. Ma teljességgel olvashatatlanok. Ismerte-e a magyar költő e gyűjteményt, nem tudom; de ha ismerte, csak fényes bizonyosságát adta józan

értelmének és izlésének, midőn Gleich laposságai által tévútra nem vezettette magát.

Kisfaludy Sándorra tehát Veit Weber legfeljebb irányával és hangulatával gyakorolhatott befolyást; egyebekben pedig a korabeli ballada és románcz, illetve költői elbeszélés azok a fajok, melyek neki stílt és alakot szolgáltatnak, mint az főkép a kisebb terjedelmű regéknél, milyenek pl. «Csobáncz» vagy «Dobozi», vagy a nagyobb regékbe beszórt románczoknál első pillanatra is észrevehető. Regéi általában románczok, esetleg románcz-koszorúk. A német románcz a XVIII. század végén (Bürger óta) és a XIX. század elején hasonló vagy azonos alakban és szellemben dolgozta föl előszeretettel a regényes múltból vett tárgyait, — csak hogy nincs Németországban költő, a ki hangulatban és alakban oly egységes, de egyúttal oly egyhangú volna, mint Kisfaludy Sándor. E hiánynak egyik főoka rejlik a költőnek verses formájában is, melynek mondhatni kizárólagos lyrai jellegét «Himfy szerelmei» fényesen bizonyítják. A költő azonban annyira ragaszkodott hozzá, hogy nemcsak összes epikus műveit öntötte ez alakba, hanem még önéletrajzát is bele erőszakolta e versszakokba. Főleg e célszerűtlen alak teszi őt hosszadalmassá és terjengőssé úgy a nagy számú lyrai áradozásokban, mint a többnyire halvány leírásokban. Csak a hol hazafiságról gyűjtő lelkességgel szól, hol a korcs jelent ostorozza vagy siratja és a dicső előkort magasztalja, hol a szerelem boldogságáról vagy keservéről énekel vagy néha meglepően sikerült genréképeket fest: csupán az ily részletekben mindig élénk, megragadó, fenkölt. Költői ereje főkép az ily részletekben nem egyszer hatalmas és ma is hatásos.

A «Regék» nagy hatása és irodalomtörténeti jelentősége első sorban a korban, melyben megjelentek, és e korhoz való viszonyukban gyökerezik; de alapszik az ezen költemények belső, költői sajátságain is. Az előbbieket szépen és általában helyesen jellemzi Br. Eötvös József egy évvel a költő halála előtt az ő tiszteletére Pesten rendezett «dalünnepen», 1843. márcz. 2-án: «Kisfaludy legnépszerűbb költője hazánknak. A várban s kunyhóknak szalmafedelei alatt olvastattak regéi, s ezernyi kebel dobogott fel hazája előkorának emlékénel, melynek a költő hű képét vezeté elébe. S miért lőn ismert Kisfaludy neve oly hamar a két országban? Honnan van, hogy a székely havasoktól Dévény várfokáig, merre csak magyar él és nyelvünk értetik, a költőnek neve egyenlő tiszteletben áll? Miért nincs közöttünk e teremben senki, kinek, midőn e nevet kimondom, egy pár sor nem jutna eszébe, melyet Kisfaludy írt? — az ok: mert Kisfaludy nem írt egy sort, melynek minden szava ne volna magyar; mert művei között vannak dicsők és gyengébbek, fenségesek és kevésbé sikerültek talán, de olyan, mely ne e hazának földjéből termett volna, mely minden gondolatban és érzelmében ne volna honi, — nem található közöttük. S ez az, a mi Kisfaludyt kortársainak kedveltjévé tévé, mi szavainak annyi hatást szerze, mi nevét megörökíté e hazában».

Kisfaludy Sándor tehát regéiben a nemzeti közérzületnek volt költője, nemzeti maga is tárgyban, alakban, érzésben. A «Regék» belső költői vonásai még emelték közkedveltségöket: mindenekelőtt az elbeszéléseken keresztülvonuló mélabús hangulat, melyet a költőnek rokonszenves alanyisága még vonzóbbá tesz, és mely még ma

sem tévesztheti hatását főkép a fiatalabb nemzedékre; továbbá: az érzések és eszmék fenkölt nemessége, mely Kisfaludy Sándort, daczára annak, hogy Wieland lelkes tisztelője volt, a világnak egyik legtisztább és erkölcsi szempontból legkifogástalanabb epikusává teszik; azután: a nagy számú, kiválóan szép lyrai részletek, melyek egyes versszakait, pl. «Gyula szerelmében,» valóságos lyrai remeknek tüntetik föl; végre: egyes sikerült genreképek és hatásos epikus vonások, milyenek még kevésbbé sikerült regéiből sem hiányzanak teljesen. Mind e tagadhatatlan jelességek nem teszik Kisfaludy Sándor «Regéit» jeles epikus költeményekké, mert e jelességek legnagyobbbrészt jóformán kívül esnek az epika terén és így nem dönthetik el e költemények értékét; de sokkal kiválóbbak mégis, semhogy e műveknek költői és történeti értékét a nemzeti érdeklődés és rokonszenv magaslatán föntartani képesek ne volnának.

Heinrich Gusztáv.

REGÉK
A MAGYAR ELŐIDŐBŐL

1807

Ludimur!

Fortunæ volucris ludimur impetu!

Aeternum nihil est, sacro

Quidquid lenta tulit materies sinu.

Horat.

ELŐSZÓ.

Különös és tulajdon móddal érdekli a régiség a gondolkodó, képzelő és érző lelket: azért-e, hogy a régiek valóban nagyobbak, erősebbek és lelkesebbek, noha egyszersmind durvábbak és szilajabbak is voltak, mintsem a mostaniak? — azért-e, hogy a mi távol vagyon az embertől, azt a képzelődés mindég szebbnek, jobbnak és nagyobbbnak állítja? — vagy azért-e, hogy a múlandóság képe, az annyi nemes tehetséggel bíró, halhatatlanságot és örökkévalóságot szomjúzó emberlelket bús érzeményekkel tölti? — miért? — egyenesen meg nem tudnám mondani; de az bizonyos, hogy a régiség még a legdurvább embert is érdeklenni szokta; s minden embert hazájának régiségi inkább, mintsem a külföldiek. — Lelkemnek ily megihletése szülte, a földi bajok elől megszökhetett némely óráimban, e jelenlevő *Regéimet a magyar előidőből*; minekutánna a sok háborúk által összezavarodott világnak csatázó, zajos piaczaról ősi fészkeembe, a természet csendes kebelébe, a mezei élet jóltévő nyugalmaiba visszavonulván, itt, lakásom romantos körében, milyent sok jeles és szép tájairól híres országokban jártomban-keltemben is keveset találtam, — minekutánna itt szinte naponként látom a váromladékokat, melyek minden erre utazónak szeméit, figyelmét és képzelő erejét magokra vonják és érzeményeit természet szerint a hajdani időbe merítik.

A poézisnek ez a neme még mindég nagy divatban vagyon minden csinosabb nemzetnél, ki a tudományokat és szép mesterségeket űzi. Érdekelheti is valóban az ilyen költemény, ha jól elsült, az olvasót, ki nyers és erős elői eránt nem idegen; és a magyart kiváltképen, a ki

nemzetét és hazáját, mint a francia és angol a magáét, szeretni és becsülni tudja. S pedig talán van oka a magyarnak a hajdani Hunniát többre becsülni, mintsem a mostanit? — ámbár hálá a nemzetek urának! a magyar még csak most nyerte meg az ő legfőbb kincsét, melylyel hazánk, midőn a dicsőség legfőbb pontján tündöklött is a nemzetek sorában, csak bírt is, nem is: értem a magyar nyelvet, melynek uralkodó, törvényes nyelvnek kell lenni a hazában, hacsak Hunniának sok elfajúlt fia és leánya meg nem akar örökön örökké maradni — minden nagy, önnönmaga által való s létét fentartó nemzetnek megvetésre méltó, nevetséges majma; — mely szégyentől, gyalázattól, fertelemtől ój meg minket, népek, nemzetek Istene!

Milyenek legyenek regéim érdemekre nézve, nem tudom. Kivánom, hogy jók és a célnak megfelelők legyenek, nem magam, hanem olvasó hazámfiak kedvéért, kiknek egy-két üres órájokat örömet jól tölteném. De ha csupán csak annyi érdek van is regéimnek, hogy más nálomnál tehetősb tudománykedvellőnek vagy művelőnek útát mutat és kedvet ad a poézis ezen nemében tökéletesebbet teremthetni, tehát már nem megveendő jó szándékom.

Regéimnek foglalatja szomorú: azért-e, hogy a magyar nemzeti természetéből szomorú? azért-e, hogy helyheztetése régen olyan már, hogy — Hunniának sok súlyos csapásai óta, melyek közül csak a mohácsi veszedelmet említtem, — a nemzetnek minden örömét, javát, szerencsáját, dicsőségét örök búnak gyászos ködje fedi? — elég az, hogy a magyar igen hajlandó a szomorúságra. Sőt még örömét és vigsgát is szomorú és bús hangokkal jelenti. Bizonyossága ennek a nemzeti magyar táncznak többnyire kesergő melódiája; bizonyossága ennek a köznép énekeinek többnyire szomorú nótája. A magyar felől igazán mondhatni, hogy — sírva tánczol.

Verseimnek neme felől azt mondom: a kinek tetszik, tartsa azokat verseknek; a kinek másként tetszik, tartsa

azokat másnak, miattam versképen írt prozának. Pope azt mondja: «Az a poéta, ki szívemet ezer fájdalomra tudja bírni; ki velem minden indulatot, melyet költ és ír, éreztetni tud; ki engem több mint bűbájos mester-séggel fellobbant és szívemet irgalommal és ijedelem-mel szaggatja; ki engem a földről felkapván, a levegőn által, valamikor s valahová tetszik, kénye szerint elragad.» S Pope, úgy vélem, jól mondja. Azt tartom én is poétának, a ki ezt cselekszi, akár ritmusokban, akár görög vagy római lábokon járó versekben, sőt ha csak prózában is. Kár azért különféle versnemmél élő író-inknak egymás ellen, egymást gúnyolva kikelniök, egymás lábát, módját, öltözetét rágalmazniök, holott az isteni poézis szárnyain repülniök kellene! A szép, nagy, elmés gondolatok; a szép, mély, magokkal ragadó érzemények; az eleven képzeletek; bájoló rajzolatok, — s ezek a legszebb, legalkalmasabb, leghathatósabb szavakkal kifejezve, — teszik íté-lem szerint a poétát; valaminthogy a prozodiának legszorosabb szabásai szerint készült hexameter vagy akármely más vers, úgy szintén a bár százszor öszveharangozó cadentia is, az előbb mondott tulajdonságok nélkül szükölködvén, csak sorba rakott száraz szó, hideg, lelketlen vers maradhat. Ossian mindég nagy poéta marad az ő gyalúlatlan czelta nyelvében, Denis fennen járó hexametereiben és Bacsányink fellengező, magas hangú prózájában; s ott legnagyobb, a hol gondolati s érzeményi leghatalmasabban érdeklik a lelket és szívet.

Himfymet is e szerint kívánnám megítéltetni azon kevesektől, kik literatori munkáik által nem önnön híreket, neveket, hanem a tudományoknak és szép mesterségeknek terjedéseket és virágzásokat, következésképen a nemzetnek szerencsáját és dicsőségét keresik, és szép elmebéli tehetségeik által meg is szerzik; azon kevesektől, kik a való szépet, jót, nagyot, helyeset, igazat megismérik, következésképen részre nem hajló ítéletek nyomos és tiszteletre méltó; azon kevesektől,

kiknek örök hálákkal tartozik a magyar nemzet azért, hogy a többi csínosabb nemzetek szép példája szerint, ő is már szerte járhat Parnassus útjain szittya nyelvével, mely egyformán alkalmas a szélvészszel ordítani, a fergeteggel dörögni, csattogni, a sassal fellelgezni, a gerliczével nyögni, a fülemilével zengedezni; azon kevesektől, kiknek örök hálá legyen egész nemzetemtől! mert ha ők nem voltak, és a magyarokat nyelveknél fogva nem tartották volna, tehát a már magából s mindenéből kivásott s a földről már tűnésének indúlt magyar nemzet egy század múlva talán már csak hajdani nevéről és tetteiről fogna isméretes lenni, nemcsak a világon, hanem — önnön hazájában is.

Sümege, Szala vármegyében, 1807.

Kisfaludi Kisfaludy Sándor.

CSOBÁNCZ.

Il crudo Amore
Sì pasce ben, ma non si sazia mai
Di lagrime, e dolore.

Guarini.

Ülj mellém a kandallóhoz,
Fel van szítva melege;
Csobáncz-várról, édes-kedves,
Im! halljad, egy agg rege: —
Múlt szüretkor Badacsonyon
Ezt Múzsámtól vettem én
Egykor, midőn magam bolygék
A hegy szirtes tetején.

Sok történt ott, a mióta
E pompás hegy földjébe
Szőlő s gyümölcs ültetődvén
A vadonnak helyébe,
Eszkendőnként sok úri nép
Gyűl oda a szüretre: —
László s Rózsa szerelmek is
Ott kelt e bús esetre.

1.

«Szép, jó s vitéz volt a kedves,
 Nemcsak Vasban, Szalában
 Volt legelső, — nem volt mása
 Mátyás birodalmában;
 Termetének annyi éke
 Nem volt minden kelleme;
 Bő értéke, híres neme
 Nem volt minden érdeme:

2.

Fellengező, erős lélek,
 Éles, mély tűz-értelem,
 Nemes, bátor, igaz, nagy szív,
 Lángoló hív szerelem
 Voltak azon tulajdoni,
 Melyek őtet szememben
 Egyetlenné s — örökkössé
 Tévék az én szívemben.

3.

Itt ült velem legutólszor,
 Engem általölelvén, —
 Hú szerelme szerelmemnek
 Teljesen megfelelén.
 Szüret vala itt akkor is:
 A Balaton háborgott,
 Zúgott a hegy a nagy szélben,
 Hajh! és szívünk csikorgott! —

4.

«Isten hozzád, Rózsa lelkem!
 Megyek, úgy mond, Budára;
 S kikeletre Bátoryval
 Onnan török nyakára.
 Teli, hallom, vitézekkel
 Immár Mátyás udvara,
 S én ne mennék? — A ki nem megy,
 Nem nemes, nem — magyar a'.

5.

Ha az Isten szerencsét ád,
 Visszahozom szívemet,
 S borostyánnal koszorúzva
 Viszlek haza, hölgyemet.
 Szigligetben fogunk élni,
 Szerelmünkben boldogok,
 Hol fészünkéből kirepülni
 Egy könnyen majd nem fogok.

6.

De ha az Úr oly sorsot vet,
 Hogy Szentgyörgyi egy fia
 Vérét ontsa — érted foly az,
 Édes haza, Hunnia! —
 Akkor Rózsám, Gyulafy-faj,
 Kesergvén a mátkáért,
 Vígasztaljon e gondolat:
Szép halni a hazáért!»

7.

«Imígy szólott, súlyos kardját
 Oldalára övedzvéen ;
 Megdermedve, zúzott szívvel,
 Magam' kívül valék én :
 S elszakadott kebelemtől! —
 S elment a vad törökre! —
 De fúlánkja szerelmének
 Benn e szívben örökre! —

8.

Oda van ő! — felgyilkolva
 Örömei éltémnek ;
 E nagy világ semmit többé
 Nem adhat már szívemnek! —
 Oda van ő! — utána, haj!
 Haszontalan sohajtok ;
 Oda van ő! — legyek én is!
 Egyebet nem ohajtok.»

9.

Badacsonnak szüretjében,
 A hegy felső felében,
 Hol nehezen fogamzik már
 Szőlő a szirt keblében ;
 Alatta egy vén diónak,
 Senkitől sem láttatván,
 Egy legördült ormon ülve,
 Csak rigóktól hallatván,

10.

Imígy zengé, elmerülve
Tengerében kínjának,
Szíve gyászos történetét
Egyedül csak magának,
Szegény Rózsa, — Balatonra
Meresztvén le szemeit,
S fuldokolva nyeldegelvén
Sűrűn omló könnyeit.

11.

A szép Rózsa! Gyulafynak
Dicsőséges leánya,
S a ki őtet csak ismérte,
Minden férfi bálványa:
A milyen szép és kellemes,
Oly felséges, kegyes, jó,
Dunán s Tiszán innen és túl
Nem volt hozzá hasonló.

12.

Bő, víg s népes volt Badacson
Az akkori szüretben:
Mozgott, hangzott az egész hegy
Fenn és alatt, kinn és benn.
Urai és asszonysági
Veszprim-, Somogy-, Szalának,
Ifjai és leányai
Mindnyájan ott valának.

13.

Durrogtanak a mozsarak,
Hogy a bérczek ropogtak,
Kongtak a még üres hordók,
Az ostorok pattogtak;
Harsogtak a tárogatók,
A hegedűk zengének,
Szólt a duda, tapsolt a táncz,
S a sarkantyúk pengének.

14.

De mind erre a bús Rózsa
Örömrre nem gerjede;
Mint a féreg-marta rózsa
Lankada és csüggede:
Se nem látott, se nem hallott
Keservénél egyebet;
Se nem érzett, se nem tudott
Keservénél egyebet.

15.

Mert Lászlója, ki Mátyásnak
Diadalmas hadával
Dicsőséget ment aratni
Pogány-földön kardjával,
S Mátyás halál-seregében
Harczolt Kenyér-Mezején,
Sebet s utóbb halált nyere
Azon nyárnak elején.

16.

Épen, midőn kalangyákban
 Feküdt még a gabona,
 Akkor jöve a táorból
 Csobánczra egy katona:
 «Szentgyörgyitől jövök, úgy mond,
 Az ő árva szolgálja,
 Hol van Rózsa, — a kisasszony, —
 Szegény uram mátkája?

17.

Oh kisasszony! kegyelmednek
 Szomorú hírt hozok én:
 László úrfi, kedves uram,
 Meghalt Kenyér-Mezején!
 Farkas előbb oda lett már,
 Kit innen vitt magával;
 Farkas után én gondoltam
 Sárkány paripájával.»

18.

«Meg kell halnom, — eredj, mondá,
 Ledúlve egy dúlt sánczra,
 Mikor s mint lett halálomat
 Vidd mátkámnak Csobánczra,
 Emlékezzék meg énrólam,
 Az ő holtig hívéről; —
 De miattam le ne mondjon
 Az életnek kedvéről.

19.

Legkedvesebb barátomat
 Válaszsa ő férjének,
 Boldogítsa Varjas Andrást
 Szerelmével szívének! —
 «Imígy szólott, írni akart,
 De jobb keze nem vala! —
 S ugyanaz nap, pünkösöd kedden,
 S ugyan ottan — meghala!»

20.

Ily fenével kínzá Rózsát
 E katona-jövevény; —
 Óh iszonyú rút csalárdság!
 Pokol-fonta szövevény! —
 Az egész hír költemény volt;
 Varjas András koholta,
 S Orbán deák, a ki Rózsát
 Ezen hírrel gyilkolta.

21.

Varjasnak már rég fájt foga
 Csobánczra és kincsére,
 S fejét soká törte abban,
 Mint ejthetné kezére;
 Ezer tört és lépet vetett,
 Hogy megfogja madarát;
 De bármit tett, nem volt haszna, —
 S csikorgatta agyaráát.

22.

Hogy Szentgyörgyi táborba ment, —
Hah! mint örült annak ez;
Remélvén, hogy a csatákban
Vagy Szentgyörgyi oda vesz,
Vagy hogy Rózsa elfelejti
Távollévő mátkáját,
S utóbb mégis néki adja
Szűzessége pártáját.

23.

De élt a' még, megtartá őt
Az igazat védő ég;
S élt keblében hív szerelme, —
Sőt azóta nőtt az még.
S lefizetvén hazájának
A tartozott oltalmat,
Jönni készült, mátkájától
Meggérni a jutalmat.

24.

Se Rózsa nem felejté el,
A mit ígért hívének;
S távolléte kétszerezte
Lángját égő szívének.
Kosarat nyert, a ki kérte:
Halápy és Hagymásy,
Török, Pethő, Kanizsay,
Poky, Érsek s Szilvásy.

25.

Úgy cselekszik a távollét
A szerető szívekkel,
Valamint a szél fuvalma
A lángoló tüzekkel:
Ha csak kicsiny s gyenge a láng,
A szél mindjárt elfojtja;
De ha már elharapózott,
Azt még inkább felbojtja.

26.

Imígy látván füstbe menni
Varjas minden reményét,
Megcsengette körmöczikkel
Jól megtöltött erszényét:
«Orbán! (úgy mond ez ördöghez)
Jutalomúl ezt veszed,
Hogyha nékem te Csobánczot
És Rózsát megszerezed.

27.

Dárday, hogy ő hűgait
A jószágból kitudád,
Mely az ő nagyanyjoké volt,
Nemde kétszáz sárgát ad? —
Ebben itt két annyi vagyon: —
Sajátod az órában,
Melyben Varjas lefekteti
Rózsát nyoszolyájában.»

28.

S poharak közt így végzének :
Közösülés ne legyen
A mátkák közt, — tudósítást
Egy a mástól ne vegyen ;
S utóbb László elvesztéről
Bizonyos hír terjedjen,
Úgy hogy erről kételkedni
Akárki is feledjen.

29.

S úgy lett. — Orbán, a sátánfi,
A dolgot jól intézte ;
Hogy Rózsát, mint elnyert konczot,
Varjas immár úgy nézte.
Varjasnak egy czimborása,
Ki Lászlóról halált írt
A táborból, hitelessé
Tevé ama költött hírt.

30.

Holtnak tartá László úrfit
Rózsa s minden atyafi ;
Megkönnyezé derék vejét
Még maga is Gyulafy.
Sőt Tihanyban requiem is
Tartatott már érette.
Ott volt Varjas és deákja,
A két ördög, — s nevette.

31.

De ezáltal dolgát Varjas
Nemcsak jobbra nem tette;
Hanem minden reménységét
Egyszerre elvesztette.
S kétségbeesvén, hogy valaha
Megfoghatná madarát,
Dúlt, fúlt, ivott, káromkodott
S csikorgatta agyaráit.

32.

Oh, de Csobáncz bezzeg hangzott
Rózsa szíve jájától;
Lászlót! Lászlót! kért ő szegény
A vár minden falától.
Mérték nélkül volt keserve,
Haját, keblét szakgatta;
Földhöz sujtott reményeit
Éjjel-nappal siratta.

33.

Látván ezt az ősz Gyulafy,
Vígasztalta, kérlelte,
Dorgálta is gerliczójét,
Óh! mert igen szívelte. —
De a lelkét vesztett szívnek
E föld már nem adott írt.
Vajh! mért kellett elhinnie
Ama gyilkos hamis hírt!

34.

Mint ősszel a liliomszál,
Szemlátomást hervadott ;
Tüze elhúnyt, lelke alélt,
Már könnye is apadott.
Ez utolsó szüret után
Már csak alig élhete ;
Pedig László Budán volt már —
S kedveséhez sieté.

35.

Budán volt már a király is
Az országnak nagyjával,
S diadalmat innepelte
Bajnokinak javával.
A mulatság- s vígasságnak
Budán nem volt szünete ;
De Lászlót ez nem ingerlé —
Kedveséhez sieté.

36.

Mert hogy rég nem hallá hírét,
Se nem vette levelét
Mindég szívelt mátkájának, —
Borzogatta kebelét.
Tarsolyában sok gyöngy vala
Rózsájának számára ;
Örült, midőn elképzélé,
Mint illik majd nyakára.

37.

Nagy-Vázsonyig Kinizsyvel
És többekkel utazott,
De készítettén Csobáncz felé,
Nem veszteglett soká ott.
Napnyúgotkor indúlt onnan
Lovászával magával,
Farkassal, ki minden sorsot
Együtt viselt urával.

38.

Késő őszben volt ez a nap:
Már mindenütt elkele
Márton lúdja; a Bakonynak
Már lehullott levele.
Hideg szél fújtsz éjszak felől, —
Repült a ló serénye;
De kedvezve világított
A már telő hold fénye.

39.

«Rózsa! Rózsa! közel vagyok, —
Hahogy hívem maradtál,
S megtartottad, a mit nékem
Badacsonyon fogadtál? —
Szigligetben fogunk élni,
Szerelmünkben boldogok;
Hol fészünkünkől kirepülni
Egy könnyen már nem fogok.»

40.

Ezt gondolá s több effélét
László úrfi magába',
S nyargalt-nyargalt, hogy szikrát hányt
A száguldó ló lába.
Estve későn volt az immár,
Hogy kiért a tisztára, —
Felpillantott, és ráismert
Csobáncz-várnak fokára.

41.

Itt megtoppant paripája
És egy nagyot horkantott;
Mert épen egy nyúl az úton
Ott keresztül illantott.
De sarkantyút adván László
Ágaskodó lovának, —
Most még annál sebesebben
Nyargalt Csobáncz várának.

42.

Tovább jutván, a sziklák közt
Ott egy bagoly huhogott;
Borzadozott Szentgyörgyi ott,
S bátor szíve dobogott:
Mert tudta még dajkájától,
Hogy semmi jót nem jelent,
A mit most hall s imént látott;
De a bajnok — tovább ment.

43.

Továbbá hogy oda jutott
 A hegy gyöpös aljába,
 A honnan felkanyarodik
 Az út Csobáncz várába :
 Szomorúan hallott kongni
 A várban egy harangot: —
 «Mit jelent ez!» — Az erős szél
 El-elkapta a hangot.

44.

«Úrfi, lassan! (monda Farkas,
 Én itt nem jót érzek! —
 Torba megyünk, — a faluban
 Valakit megkérdeszek.»
 S egy paraszt jött épen szemközt,
 S László imily kérdést tőn:
 «Földi! minek szól e harang?»
 Válasz erre, jaj! — ez lőn:

45.

«Dicsértessék az Úr Isten!
 Kisasszonyunk vívódik
 Tegnap óta a halállal —
 Mondják, szörnyen kínlódik!
 Bár az Isten megtartaná!
 Mert igen szép s igen jó;
 Régen beteg: — lelkéért ez
 A harmadik harangszó.»

46.

S mintha ezer kardot döftek
 Volna László szívébe,
 Elbődüle, — minden vére
 Visszaszaladt keblébe;
 S mint a nyíl a várban termett,
 Lova eldült aláita:
 De hajh! Rózsát László elől —
 A halál elragadta.

TÁTIKA.

Come il gelo à le piante, à i fior l'arsura,
 La grandine à le spiche, à i semi il verme,
 La retù à i cervi ed à gli augelli il visco,
 Così nemico à l'huomo fù sempre Amore.
 E chi foco chiamollo, intese molto
 La sua natura perfida, e malvagia. *Guarini.*

Négy fal közé zárt a télnek
 Szele, hava, hidege:
 Kedvelt, tisztelt barátom, *Nagy!*
 Im! halljad, egy agg rege:
Tátika- — most csak omladék,
 S vércse-lakta váráról,
 S két fiatal magyar szívnek
 Szerencsétlen sorsáról.

Héj barátom! akkor is volt,
 Valamint most, rossz ember,
 Embertársa lehelletét
 Irigylő és dúló szer;
 Ember, kinek szíve pokol,
 Nyelve éles, tüzes kés,

Vére méreg, lelke ördög,
Mindenütt túr, ás és vés ;

Ki mérgével felzavarja
A boldogság forrásit
S vad átkokká változtatja
A jó Isten áldásit :
Maszlagokká a rózsákat
Igy teszi a mérges pók ;
Halállá az édes álmat
Igy teszik a skorpiók.

ELSŐ ÉNEK.

1.

Késő ősz volt, Márton napja,
Egy szomorú őszi nap ;
Hamvas felhők között bujkált
A melegét vesztett nap :
Szomorú volt a természet,
Barna a letarolt föld ;
Csak a mezőn volt remény-szín,
Csak a vetés volt még zöld.

2.

A Bakonynak rengetege, —
Tenger erdő s végtelen,
Komor barna hullámokban
Fekvék helyén dísztelen :
Az ősz száraz lehellete
Megfosztotta a fákat
A levéltől, s eledeltől
A ménest és gulyákat.

3.

Tátika, mint egy korona
Feltéve a tetőre,
Büszkén állott s nézett alá
A földre és időre :
Változott ez évek óta
Körülötte, alatta ;
De a várnak nem árthatott,
A tatár sem bántotta.

4.

Szánthó Gáspár özvegye volt,
Ki a várban parancsolt,
S Hermán deák, a ki abban
Ügyész, gazda — minden volt ;
Czudar Judith, a szép özvegy,
Ezen nap nem volt otthon ;
Deákjával Hagymásynál
Vígadozott Szent-Gróthon.

5.

Vendégség volt Hagymásynál,
Kinek nagy volt értéke ;
Özvegyüle ekkor nála
Szala egész vidéke.
Oda méne az özvegy is,
Azt gondolván magába',
Hogy megkerít tán valakit
Megúnt özvegy ágyába.

6.

Manczi volt csak maga otthon,
 Gáspár lelkes magzatja,
 Első kedves felesége
 Képe, szíve, rajzatja ;
 Remekje a természetnek,
 Szíve-, lelke- s testében,
 S örököse jó atyjának
 Jószáginak felében.

7.

Mert vala még egy öcscse is,
 Fia mostohájának,
 Ki másik fél-örököse
 Vala Gáspár javának ;
 Hajh ! de egy mákszemmel sem bírt
 Magyar emberségéből,
 Korcs volt, szóval : az anyjának
 Hermánt öleléséből.

8.

A szép Manczi volt csak otthon, —
 S fekete gyász életében
 Ablakára könnyökölve,
 Feje a jobb kezében,
 Szem-meredve néz vala le
 A világba s időbe,
 A múltba és jövődőbe,
 És a jelenlévőbe :

9.

A sors dúló fergetege
Legmérgesebb dühébe'
Ment el virág-élte felett
S mordúl csapott szívébe :
Mint a féreg a bimbóban,
Úgy űlt s rágott keblében
Két szomorú emlékezet —
S hervadt virág-évében :

10.

Valóban bal történetek !
Egyike is nyomhatta
Annyira, hogy gyenge szíve
Elszakúljon alatta ;
Együtt pedig ily esetek
Oly terhek a szíveken,
Hogy sem az ész, sem az idő
Nem segíthet ezeken :

11.

Épen ma két esztendeje,
Hogy a dicső öreget,
Ki életében gyakran vive
A törökre sereget,
Édes atyját, anyja mellé
Letevék a kriptába ;
S ő itt maradt, — a halálnál
Rosszabb sorsnak markába'.

12.

Borzadozva látta most is,
 — Hogy rángatta idegét —
 Szürke s fejér barátoknak
 És papoknak seregét;
 Borzadozva hallá zengni
 Búcsúztató énekét,
 És zokogni a szíveket,
 Ifjakét és vénekét.

13.

«Mért, óh mért, óh édes nemzöm!»
 (Igy sohajtott magába')
 «Mért nem vittél el magaddal
 A nyúgalom karjába! —
 Mért nem vittél el magaddal
 E veszélyes szélvészből,
 Hol, ha rá kél, nem jön segéd,
 Sem szívhől, hajh, sem észből!

14.

A nyomorúlt emberi szív,
 Ki mindenre megindúl,
 Csak, ha egyszer verni megszűnt —
 A mély setét síron túl,
 Ott nyugszik meg, — ott nem érez,
 Ott nem gyűlöl, nem szeret: —
 Jöjj, óh halál, jöjj kaszáddal,
 Mely mindennek véget vet!»

15.

S épen ma két esztendeje,
Hogy a sírnak felette,
Mely atyját és jó napjait
Örök éjbe temette,
Egy rózsaszín remény-virág
Látszott nyílni szívének,
Mely egy egész édent ígért
Hátralévő életének.

16.

Tudniillik: Rezy Sándort, —
A ki gyermekkorában
Játszó társa vala néki,
Kedvelt szomszédságában, —
Ott látta meg legelőször
Már legénynyé váltában,
A halotti vendégek közt, —
Édes atyja torában.

17.

Rezy Bálint fia volt ez,
Egyetlenegy magzatja,
És e híres nemzetségnek
Legutolsó fajzatja.
Szánthó s Rezy jó szomszédok
S jó barátok voltak,
Mind a kettő nagy hazafi, —
Egymás után haltanak.

18.

Sándor úrfi akkor jött meg
A töröknek nyakáról ;
Egész Buda róla szólott
Es nyert borostyánjáról :
Galambosnál ő volt egyik,
Ki a török markából
Zsigmond királyt megmentette
Szégyen-halál torkából.

19.

És azóta Zsigmond király
Becsülte őt s szerette,
S mint élete megmentőjét
Kegyelmeikkel illette.
Látta őt a királyné is,
Ama híres Borbála,
S szeme benne egy Apollót
S egy Herkulest találta.

20.

Szép asszony volt a királyné,
De gonosz és fajtalan ;
Teste kényit töltögetni, —
Ez volt dolga úntalan.
Vajh! mért kellett ez ifjúra
Buja szemét vetnie!
Vajh! mért kellett ez ifjúnak
Buja szembe tűnnie!

21.

Valamikor még a pokol
Egy férfiat megfogott,
Egy szép, elmés, buja asszony,
S nem ördög volt eszköz ott :
Mert befonja hálójába
A fiatal szíveket
A bujaság, ha kellemes,
Mint a pók a legyeket.

22.

Az ily asszony (mért van ilyen!)
A legnagyobb szörnyeteg :
Medvék között, hol legsűrűbb,
Legvadabb a rengeteg,
Nem veszthetsz oly drága kincset,
Mint a melyet ez kicsal,
Óh férfi-sziv, életedből
Szédítő bűbájival!

23.

Sándor s Manczi, gyermekek még,
Már egymáshoz hajlának,
S gyermekszívek érzeményi
Szépen öszvehangzának.
Szerették már akkor egymást,
Minekelőtt kifejlett
Valóságok a bimbóból,
S az legény, — ez leány lett.

24.

De meglátván mostan egymást
Az életnek nyíltában,
A szív s lélek viráginak
Fejledező korában :
Midőn a szív kívánati
Az ifjúság keblében
Ébredednek, gyúladoznak
A szerelem évében : —

25.

Látván Sándor a szép szűzet
Pompájában testének,
Lelke szelíd felségében,
S jóságában szívének ;
Látván Manczi a szép legényt
Magyar lelkeségében,
A jó embert, deli vitézt
Erejében, tűzében :

26.

Világos lőn lelkeikben,
S keblek mélyen érzette,
Hogy a két szív, két valóság
Egymást igen szerette :
S minden a nagy természetben
Fennen hangzá nékiek,
Hogy egymással öszveillők,
S egy párrá kell lenniük.

27.

S Gáspár hideg tetemének,
És sírjának felette,
Zokogva még, a két jó szív
Már egymást eljegyzette :
Ezen élet tengerében
Öszvefogva evezni :
A sors mérgét és kegyelmét
Ketté osztva érezni.

28.

A boldogúlt két öreg is,
Hogy szívek még dobogott,
És az arany billikomban
Ó somlai csillogott,
Öszveülvén s öszvehordván
Harczaik egy rakásra, —
Könny gördülve agg szemekből,
Igy köszöntek egymásra :

29.

«Adja Isten, hogy a magyart
A fél világ uralja! —
S vérrel szerzett szabadsága
Soha kárát ne vallja !
Adja Isten, barátságunk
Halálunkig állhasson, —
S reménynyel tölt gyermekinkből
Egy boldog pár válhasson !»

30.

De Sándor, kit Borbálának
 Vétkes unszolására
 Zsigmond király magához hítt, —
 Önnön gyalázatjára, —
 Sándor, kinek a dicsőség,
 Tábor és harc kedves lett,
 Kis időre (mint reménylé)
 Kedvesétől búcsút vett.

31.

Sándor! Sándor! mit miveltél?
 Ide hagytad mátkádat!
 Jaj jaj néked! — nem ismérted
 Kígyót rejtő pályádat!
 Elment, hajh! és midőn a szűz
 Várva várta ölébe,
 Sándor helyett egy levélben
 E mennykő jött kezébe:

32.

«Vannak olyan perczenetek
 Az embernek életében,
 A melyekben setét lészen
 Fejében és szívében;
 S a múlt idő örömei
 Mind a földhez sujtatnak,
 S a jövő reményei
 Mind a porba tipratnak:

33.

Hogy átkozza születését,
Átkozza az életet ; —
Néha maga, néha a sors
Hozza a balesetet ! —
Vannak ilyen perczenetek !
Boldog, a kit kedvelvén
Az ég, megment ilyenektől :
Boldogtalan vagyok én !

34.

Alig valék még kezdetén
Veszedelmes pályámnak,
S egy szörnyeteg, királynéja
Hajh ! szánandó hazámnak,
Tört vetett ki, milyent eddig
Ártatlan nem ismértem,
S fogva valék, elkábúlt én,
Mire magamhoz tértem !

35.

Nem volt benne irgalmasság
A vad istentelenben ;
Úgy tett vélem, együgyűvel,
Mint a kígyó édenben !
Buja vérré varázsolta
Szűzességét keblemnek,
S elütötte életemről
Idvességét szívemnek !

36.

Virtus! virtus! imádtalak,
A mióta érzettem,
Hogy mennyei rokonság vagy,
S ösvényedet követtem;
Nem szántsándék, nem természet: —
Sorsom ragadt magával,
Kivül belől ostromolván,
Elrántott bal karjával.

37.

Akár tudnám jó szívednek
Még megnyerni kegyelmét;
Akár soha sem bocsátnád
Szíved szörnyű sérelmét; —
Igy is, úgy is szerencsétlen,
Visszaadom szavadat:
Add egy másnak, érdemesbnek,
Malaszttal tólt magadat!

38.

Akkor, ha majd látni fogod
Egy szerencsésb öléből,
Ki szívedre méltóbb vala,
Boldogságod kebléből:
Mily hóhérom lesz a vétek,
Melyet, hajh, elkövettem!
Hogy, nyomorúlt! bár vétettem,
Mégis híven szerettem; —

39.

Ha hallani s látni fogod,
 Vétkem kínos bánatja
 Keblem miként gyötri, marja,
 Furdalja és szaggatja;
 Elmém minden gondolatja,
 Minden csepp vér ereemben
 Mint lesz ostor, gyilkos, ördög
 Szerencsétlen életemben; —

40.

Miként nem fog melegíteni
 Semmi remény sugára;
 Miként nem lesz kebelemben
 A pokolnak határa: —
 Akkor, óh megbántott angyal!
 Ha így leszek feldúlva,
 Szánj meg akkor és bocsáss meg!
 Meg léssz rajtam boszúlva.

41.

Ha szívem majd kínjaiban
 Vérzik, habzik, csikorog;
 De, hogy sorsát megérdemlé,
 A bűnös még sem morog; —
 Ha életem gyökerei
 Mind el lesznek már éve:
 De bús lelke csontházából
 Még sem lesz még kivéve; —

42.

Ha a halált imádom majd,
Hogy szánjon meg s vigyen el; —
De nem szán meg, de nem visz el,
S minden hajnal élve lel:
Akkor, óh megbántott angyal!
Ha így leszek feldúlva, —
Szánj meg engem, kárhozottat!
Meg léssz rajtam boszúlva.»

43.

Ki először a szerelmet
Tűznek, lángnak nevezte,
Veszedelmes természetét
Jól ismérte, érezte.
A szív legszebb állapotja
Szűzessége, hívsége;
E mulandó emberlétnek
Ez mennyei vérsége.

44.

De semmi sincs hatalmában
Az embernek egészen;
Idő, hely és környülállás
Könnyen fordítást téssen;
A felhő, mely reggelenként
Szép bíborral van festve,
Benn rejti már a villámot,
Mely öldököl majd estve.

45.

A szerelem kezében van
Sorsunk kulcsa e földön,
S véle mennyet vagy poklot nyit —
Kinek milyen sorsa lőn :
Az idvesség kelyhét tartja
S nyújtja nekünk jobbával,
Mérget nyújt és kárhozatot
Veszedelmes baljával.

46.

A bujaság poharában
A felső hab édes méz,
S ennél fogva ingerelvén,
Hozzá kap az ember-kéz.
De, hajh! édes csak habja volt,
Már keserű az ital,
És sepreje epe s méreg, —
Melytől a szív kint s jajt vall.

47.

Szörnyű csapás volt ez Manczi
Érzékeny szűz szívének,
Mint a villám, szörnyen csapott
Gyökerébe éltének.
E két súlyos csapás mellé
Több bajok is jövének :
Az özvegy és egész háza
Szegény ellen törének.

48.

A rossz asszony irígylette
A szűznek sok kellemét,
Dicsőített hírét, nevét.
Virtusát és érdemét:
Irígylette az atyjáról
Rá maradott értékét,
S becsületét rágalmazva
Járta Szala vidékét.

49.

Látván, milyen bálványa ez
Minden férfi szívének;
Mint szeretik őt az ifjak,
Mint tisztelik a vének!
S mennél inkább kisebbíti,
Annál nagyobb nevében, —
Dúlt, fúlt s epét s mérget forralt
Hyénai mellében.

50.

Hermán deák, a cseh pribék,
Az özvegyhez kötözte
Ravasz róka-indulatit,
S Manczit szint' úgy üldözte;
Sőt ha mérget látott forrni
Asszonyának szívében,
Ő még jobban keverte azt
Egy reménynek fejében.

51.

S a dolog már annyira kelt,
Hogy Szánthónak leánya,
A szép, jó és gazdag Manczi,
Ezer szívnek bálványa ;
Kiért anny'an vetélkedtek
A szittyai hazában,
Szinte immár szolgáló lett
Önnönmaga házában.

52.

Valóban bal történetek
Egy angyalnak életében !
Ablakára könyökölve,
Feje a jobb kezében,
Szem-meredve néz vala le
A világba s időbe,
A múltba és jövődőbe,
És a jelenlévőbe :

53.

Setét köddel, könnyesővel
Szívét mordúl vontá bé
A szerelem fergetege,
S napfényt nem várt már többé.
Szerelmének rózsanapja,
Melynek az ő hajnala
Annyi szépet s jót igére, —
Örökre leszáll vala.

54.

Oda lett az örömfészek,
 Melyet képző fejében
 A jövőendő pókhálóján,
 Hajh! de a sors mérgében,
 Ezer édes reményekből
 Rakott vala szívének, —
 És az élet terhére volt
 Lelkének és testének.

55.

Ezen élet szélvésziben
 Egyedül, elhagyatva
 Érzé magát, és nyúgalmát
 Fenékből felforgatva ;
 S lelke minden tehetségi
 S erei megakadtak,
 S élte minden fonalai
 Fájva ketté szakadtak,

56.

A szív első szerelmében
 Ily rútúl megcsalódni ;
 A szív első lángjainak
 Imígy visszacsapódni ;
 S ezen visszacsapott lángnak
 El nem tudni oltódni, —
 Ily sorssal, egy gyenge szűznek,
 Kín lehetett vívódni.

57.

Imígy hervad keservében,
Mert a sors letiporta,
Ostromolva ezer felől,
A szűz virtus gyakorta;
Könnyekben és fájdalomokban
Húzza vonja életét:
Bú-köd fed minden napja
Keletét és esetét; —

58.

Midőn nyilván és kevélyen,
Tömjénekkal füstölve,
A gonoszság és bujaság
Jónak, szűznek kürtölve,
Örömeiktől környűlvéve
Jár s ül egész életében, —
S a virtust még kaczagja is
A szerencse ölében.

59.

Sokat szenvedt szegény Manczi,
Szegény Sándor még többet:
Mert, sorsát megérdemleni,
Az inségbe nagy súlyt vet.
A virtusnak tűz-próbája
A szív meggyúlt szerelme.
Az az erős, kinek ebben
Nem történik sérelme.

60.

Rezy Sándor, ki csak nem rég,
Még ártatlan korában
Törökdúló oroszlán volt
A vérengző csatában ;
Kinek tüzes tekintete
A sorssal bajt-víthatni
Látszott, s erős ércz-termete
Éveket kiállhatni ;

61.

Megestén eliszonyodva,
Kiforgatva magából,
Mint az ebtől üldözött vad,
Haza szökött Budából ;
S kerülvén a napvilágot,
Vagy megvonúlt várában,
Vagy Káinként bujdos vala
A Bakonynak vadjában.

62.

A hol ember soha sem járt,
A mély setét völgyekben,
Hol a tölgyek vén odvában
És a kőszirt-üregben
Görhes baglyok s denevérek
Laktak s éhhel vesztenek,
És a sovány moha közül
Száraz gyíkok néztenek ;

63.

Ottan járt ő, mint a lélek,
Csak csont és bőr az ifjú,
Ki izmos volt, mint Herkules,
De kit megett már a bú,
Ha a vadász meglátta őt,
Keresztet hányt magára
S hajborzadva fordúlt vissza
S nézett a hív kutyára.

64.

Ott csapongott — a múlt idő
És jövőendő fejében ;
A gyöttelelem s törödelem
Vét két bánó szívében.
Tövisektől megszaggatva
Vérébe' és fagyába',
Éjfél után tére vissza
Gyakran néma várába.

65.

Haszontalan szedegette
Elmúlt öröm-napjait,
Hogy szívében elaltatná
A jelenlét kínjait :
Az iszonyú külömbséget
Annál inkább sínlette,
Bal sorsának dühösségét
Annál inkább érzette.

66.

Sokszor, ha egy völgy öléből
Tátikára tekintett,
Ez a roppant szép természet
Előtte kőhalom lett :
Mely súlyosan mellén feküdt
S nyomta, zúzta terhével,
S Manczi fenn ült dicsőségben,
Kit elvesztett vétkével.

67.

S a múlt évből a száz meg száz
Bizonytalan szép remény,
Most mind annyi valóságos,
Gyilkos, dühös érzemény.
Fájdalmas, meg nem nyerhetni
A szerelmet gyakorta ;
De szerelmét elvesztetni,
Fájdalmasabb százszorta.

68.

A Rezi vár pusztán állott,
Mint egy üres sasfészek :
A szomszédság ifjainak
Régen nem volt már részek
A bujdosó birtokosnak
Magyar barátságában ; —
Pusztán állott a Bakonyban,
Mint a lélek urában.

69.

Ki, ha néhol barátságot
Vagy szerelmet sejt vala,
Futott, futott, mint a vad fut,
S csikorgott bal oldala.
Szíve ezer kínja között
Legmérgesben az fája,
Hogy vétkéért ily sors méltán
Következett reája.

70.

Végtelen éj volt előtte —
Utána is végtelen;
Csak vétke volt, mint egy mord váz,
Jelenése szüntelen.
Azt vélte, hogy tőle borzadt
A bagoly, ha huhogott, —
Azt vélte, hogy őt vádolta
A varjú, ha károgott.

71.

Gyakran egész éjszakákat
Átcsapongott, kerengett, —
S Tátikánál lelvén magát, —
Ott a kövön fetrengett:
A mennyország kapuinál,
Hogy az néki zárva lett,
Bánatában dühösködve —
Lucifer így fetrengett.

72.

A szerelmet, ifjúságot,
Minden kedvet, kényt s reményt,
A szerencsét, boldogságot,
S minden öröm-érzeményt,
Kiforgatva és feldúlva —
Hajótörést szenvedve
Látta élte tengerében, —
És el vala szörnyedve.

73.

Szem-meredve tekintett le
Ínsége örvényébe,
Mint egy volkán hajborzasztó
Kiégett üregébe. —
Ha egy imily pillantatban,
A szívbe, mely így érez,
Egy valaki kését döfi, —
A gyilkos jóltévő lesz.

74.

Ilyen ínség volt élete, —
S jobb szerette gyötrelmét
Mégis, mint a gondolatot,
Hogy elverje szerelmét.
Csak elvesztett boldogsága
Édes emlékezete
Tartá benne még a lelket,
Csak e' volt még élete.

MÁSODIK ÉNEK.

1.

Későn estve tértek vissza
 Az özvegy és deákja :
 «Hah!» (elkezdi amaz, s magát
 A karszékbe levágja)
 «Haszontalan mesterkedem,
 Haszontalan vetem ki
 Mindenfelé horgaimat, —
 Nem harapja meg senki.

2.

Fel sem veszi a menyecskét
 Sem öreg, sem fiatal,
 Sem boldog, sem boldogtalan,
 Sem a főrend, sem az al;
 Minden ő utánna indul,
 Mintha vinnék ördögök, —
 Minden szív csak ő rá czéloz,
 Magok is a vén dögök.

3.

Minden csak őt udvarolja,
 Mint egy Tündér Ilonát;
 Minden szem csak rajta legel,
 Szépet, jót csak rajta lát.
 Nála nélkül, mint az árnyék,
 Senki, semmi vagyok én;
 Ő ragyogó, sugárzó nap, —
 Én csak félre vetett szén.

4.

Ha felvesz is, ha megtisztel
 S megbecsül is valaki, —
 Hogy nem értem, hanem érte
 Történt, — nyilván adja ki:
 Hogy a méreg szinte megesz
 Néha bosszúságomban; —
 E teremtés, látom, gát lesz
 Minden boldogságomban.»

5.

«Bosszankodtam» (úgymond Hermán)
 «Én is minap Sümegen,
 Hogy a püspök végig menvén
 A nagy vendégseregen,
 Azt mondotta: «Csorba a szám,
 Nincs itt keresztleányom,
 Szánthó Manczi, kit szegényt tán
 A mostoha anya nyom?

6.

Az atya jó barátom volt,
 Közelvaló atyafi;
 Jó ember volt, derék vitéz
 És oly buzgó hazafi,
 Hogy — csak olyant kell kívánni,
 De nem tudom, ha látsz-e
 Sokat ilyent, Magyarország? —
 Requiescat in pace!»

7.

Úgy tajtékzott a gyűlölség
 A hyéna szájából;
 S így bojtotta azt e róka
 Álnok, csalfa agyából.
 S egy iszonyú vér-gondolat
 Támadt annak fejében;
 Megrázta őt, — tovább mégis
 Béfogadta szívében:

8.

«Hermán!» (így szól a pribékhez)
 «Szívem régen tiéd már;
 Fiam, tudod, általad él,
 Szánthó nevét hordja bár.
 Halljad, Hermán! éltünk folytát
 Régen öszvekevertük;
 Ha ki nagy gát volt folytában, —
 Azt elmostuk, sepertük.

9.

De egy nagy gát, legnagyobb még,
 Ha helyt állhat ellenünk,
 A magasról, hol most megyünk,
 Rútúl alácseppenünk:
 S a pompásan járt folyamból
 Csak egy bűzhödt mocsár lesz,
 Melyet minden meleg sárrá,
 S minden hideg jéggé tesz.

10.

Halljad, deák! — úrrá teszlek, —
 Úrrá teszlek, cseh poronty;
 Kezem tiéd — s neved legyen
 A fejemen viselt konty;
 De Manczinak — el kell veszni,
 Hanem, deák, — okos légy!
 Menjen az a koporsóba, —
 S te vélem oltárhoz mégy!»

11.

Kapott ezen a rőt pribék:
 Nagy láz vala nékie
 Úrrá lenni, s nem, mint eddig,
 Úrnak titkon lennie:
 Noha oltár helyett néki,
 Kit csömörig megúnt volt
 A bűnökbe merült asszony,
 Szintúgy koporsót gondolt.

12.

Ily kígyókat nevelél te,
 Jámbor Gáspár, kebledben!
 Nem volt elég, hogy megloptak,
 Megtéptek már éltedben;
 Hogy a tiltott gyümölcsből is
 Lakozának kertedben, —
 Megferdeni kívántak még
 Fenmaradott véredben!

13.

Temérdek bűn megtorlott már
 A rőt kalóz lelkében ;
 E nagyot még hozzá adni —
 Viszket egész testében ;
 Annál inkább, minthogy őtet
 Nagy remények biztatták,
 S éltét fénynyel környúlvéve
 S felemelve mutatták.

14.

Mind e mellett, ha forgatta,
 Feje rútúl szédelgett :
 Mert a dolog halálba járt, —
 S félszeg szíve émelygett ;
 S tudván, hogy a gonosz Macza
 Állhatatlan és hamis,
 Úgy tökéllé, hogy mindenben
 Része legyen annak is.

15.

Manczi tehát halált mikor,
 Miképen és hol vegyen,
 Hogy halála csudálatos
 És hihető is legyen,
 Törte, marta gonosz fejét,
 Hogy az szinte dorombolt,
 Mindaddig, hogy megőrlötte, —
 És a végzés ím ez volt :

16.

Rozália kápolnája
 Legyen vesztének helye;
 És ideje a jövőendő
 Karácsonnak éjjele;
 Gyilkosa a holt Lázárnak,
 Ki ott vala remete,
 Járó lelke, kit ember már
 Kérdőre nem vehete.

17.

A kápolna Tátikától
 Hét parittyá-dobásra,
 Egy meredek szirten állott,
 S egy mély örvény-nyílásra
 Úgy dűlledt ki, hogy féltette,
 Ki alúl feltekintett,
 Hogy legottan leroppanhat,
 Ha egy kis szél legyíntett.

18.

Jobb felől, a mélység felé,
 Egy nagy mester kezével
 Kőből vágott kereszt állott
 Idvezítőnk testével.
 Bal felől, mély alázatban
 Egy gömbölyű szikla-bolt,
 Az ott termett szirtből vágva,
 Remeteház s lakás volt.

19.

Szánthó Balázs felesége,
 Szegény Gáspár szülője,
 Döbrönte Rozália
 Volt mind ennek szerzője.
 És azóta Lázár volt ott
 A harmadik remete,
 Kit a vidék szentnek tartott,
 Jámbor is volt élete.

20.

De egyszerre, Mindszent napján,
 (Majd elért egy század-kort)
 Az ő vadon hajlékában
 Halva lelték a jámbort.
 Sokan ugyan azt regélték,
 Hogy, halála után már,
 Imitt-amott mégis látnák,
 S hogy többnyire éjjel jár.

21.

S midőn a hír, szájról szájra,
 S mindig nőttön-nőttében,
 Körüljárta az egész tájt,
 Utóbb egy váz képében
 Áll vala meg, — tudniillik:
 Lázár ugyan meghalt már,
 De a lelke éjjelenként
 Sohajtva és nyögve jár.

22.

A vár népe annyit tudott
Utóbb már a lélekről,
Hogy a vidék meggyőződött
Minden jelenésekről.
Mihelyt szürkült, borzadozva
Járt kiki a Bakonyban;
Ha megrözzent a falevél,
Megdöbbene, — hogy ott van.

23.

Szívdobogva térítette,
Tartván nyakon kapástól,
Juhász, gulyás a marháját
A remete-lakástól.
A kápolna, melyet eddig
Feles nép megkeresett,
Most már minden tisztelettől
Teljességgel elesett.

24.

Ezen regét csak az özvegy
És a deák kacagták,
Minthogy ők ezt, okok lévén,
Önnönmagok faragták.
Kaczaghatták, — mert jól tudták:
A remete már nem él;
Nem élhet, mert — ők ölték meg, —
Akárki hol s mit beszél.

25.

Tudniillik: ez a Lázár
 Úri nemből származott,
 Tudós, bölcs és jámbor vala
 S titkon sok jót okozott.
 Tanácsosa volt Gáspárnak
 Mindennémű dolgában;
 S a köznépnek orvoslója
 Lelki, testi bajában.

26.

Imígy jutván sok titokhoz,
 Sok veszélyt elhárított;
 S jóra intvén a jóltévő,
 Sok rosszat megjobbított.
 Manczi sokat vala véle
 Kisebb s nagyobb korában;
 Szíve s lelke oly angyali
 Ott lett társaságában.

27.

Tővis lett hát e jámbor is
 A két gonosz szemében;
 Mert, ha akart, gát lehetett
 Vétkes éltek mentében:
 S minthogy titkon, homályosan
 Tőle meg is intettek,
 Azt vélték, hogy mindent tud ő,
 A miket elkövettek.

28.

«Félre hát ez apostollal!
 Ott, a hol több bűnös van»
 Mond az asszony, «ott jobbítson,
 Ott gyógyítson — pokolban.»
 S Pongrácz, az ő czimborások,
 Ki hajdú volt a várba',
 Egykor hátúl egy mirígy nyílt
 Lőtt a jámbor Lázárba.

29.

Pongrácznak kell vala Manczit,
 (Így vala kidolgozva)
 Haj! Manczit is a világból
 Kiveszteni orozva:
 De különös színnel s móddal,
 És ámító formával,
 Ha szolgál a környülállás,
 És, úgy szólván, csudával.

30.

Karácsonnak éjjelében
 Kelle vala nékie
 A kereszthez borúlt szűzet,
 (Mert így kell majd lennie)
 Lázár lelke alakjában
 Halálig ijesztnie,
 S a szűzet a szikla-fokról
 A mélységbe vetnie.

31.

Manczinak ez idő alatt
 Jobb nap látszott derülni:
 Mostohája gyűlölsége
 Látszván kicsinyt enyhülni:
 Mert, hogy utóbb ne lehessen
 Néki gyanúba esni,
 Szebben kezde vele bánni
 S kedvét látszott keresni.

32.

S magából mintegy kiverdve,
 (Hermán úntig nevette)
 A megtértet, a Magdolnát
 Hihetésig színlette.
 Szegény Manczi! ki nem örült
 Semminek már a földön,
 Mostohája eránt mégis
 Érzékeny és szíves lőn.

33.

Imigy nyalja a báránka
 Mind a kezét, mind a kést,
 Mely majd mindjárt torkon metszi
 Az ártatlan teremtest! —
 Így csókolja a galambfi
 Mind a kezét, mind a kést,
 Mely majd mindjárt nyakban metszi
 Az ártatlan teremtest!

34.

Közelgetett már karácson —
 Ádám s Éva ünnepe. —
 Haj! kiket a csalárd kígyó
 Oly álnokúl meglepe! —
 Felderült már: — szép téli nap;
 S az nap alig szürkült még,
 Hogy már felkelt a teli hold;
 Száraz fagy volt, — kemény jég.

35.

Ekkor, mintha a gondolat
 Akkor jönne eszébe,
 Így kezdé a gonosz asszony
 Az ablakon néztébe':
 «Be gyönyörű karácson ez! —
 Napnak, éjnek a szépe!
 A föld a szép holdvilágban
 Betlehemnek a képe!»

36.

«Menjünk» tovább így folytatja,
 «El a fejr kereszthez
 Az éjféli mise előtt;
 Holdvilág van, — út jó lesz.
 Töltsük inkább imádsággal
 S idvességes szándékkal
 Az öröm-éjt, mintsem gyalgó
 És hívságos játékkal.

37

Háláljuk meg születését
 Az Isten- és embernek,
 S könyörögjünk: őrizzen meg
 E veszélyes tengernek
 Kárhozatos örvényitől
 Szent és erős kezével; —
 S vétkeinket bocsássa meg
 Irgalmával, kegyével!

38.

Egyszersmind a lélek-mesét,
 Ezen csupa költeményt,
 S a köznépet ijesztgető
 Csintalan agy-leleményt
 Fojtsuk el ott-lételünkkel:
 Így majd visszaszerezzük
 A szép s szent hely tiszteletét,
 S lelki hasznát érezzük.

39.

Könyörögjünk az Istennek
 Boldogúlt úr lelkéért!
 Esedezzünk Isten előtt
 Lelke idvességéért! —
 Imádkozzunk mind a hárman:
 Hermán a jóltévőért,
 Az asszony a kedves férjért,
 A gyermek a nemzőért!»

40.

«Menjünk, menjünk!» mondá Manczi
 És egy mélyet sohajtott;
 Elmenni a szent kereszthez
 Immár régen ohajtott:
 Egykor sok szép órát töltött
 A bölcs Lázár boltjában,
 Gyermekek-szíve barátjával —
 Élete jobb sorsában.

41.

Pongrácznak ott kelle vala
 Előbb immár lennie,
 Mint léleknek megjelenni, —
 S mind a többit tennie.
 A legelső kakas-szóra
 Ki is lopta magát már,
 S remetévé átváltozott,
 Mihelyt hátul volt a vár.

42.

S ballag, ballag, — s a mint ballag
 A csavargó ösvényen,
 Mely nagy fákkal volt befedve,
 S most megfagyva keményen, —
 Megrobbana feje felett, —
 Megdöbben a lelkében
 Vétket vivő félszeg ördög,
 S horzad egész testében:

43.

Egy nagy bükknek lombjain űlt
 Varjúsereg reppent fel,
 A mint Pongrácz, az ál-lélek,
 Alatta megy vala el.
 Kísérője a gonosznak
 A rossz lelkiisméret,
 S minden kicsiny zörrenésnél
 Szívébe jégcsapot vet.

44.

Gondolkodva ballag tovább,
 Mert maga is nagyolja
 A bűnt, melyet elkövetend, —
 Mégis — magát eltolja,
 S ballag, ballag, — s a mint ballag
 Épen egy völgy öblében
 Nagy zörgést hall a sűrűben, —
 Retteg Pongrácz bőrében :

45.

Egy nagy farkas tört igetve
 Keresztül a sűrűn itt,
 S fogai közt, fel a bércznek
 Egy nagy halálfejet vitt ;
 Embert látván, megrezzene —
 S a fejet úgy ejté ott,
 Hogy az Pongrácz lába közé
 A fagyón lekopogott.

46.

Huh! megrémül, s megrázkodik
 Pongrácz egész testében,
 S mint egy törzsök, mozdulatlan,
 Dermedve áll helyében.
 Fordulásról gondolkodik
 Itten immár a lator,
 De a fejet jól megnézhén —
 Meghűlt vére meg' felforr.

47.

Ráismért, hogy Bandi feje,
 A zshiványé, kit nem rég
 Igazság és törvény szerint
 Négyfelé tört a kerék;
 S félre rúgja, — s látván, minden
 Természetes történet,
 Istentelen bátorsága
 Ujra ismét lobbot vet.

48.

S ballag, ballag, — s a mint ballag
 Földre süttött szemekkel,
 Rossz lelkébe bévonúlva, —
 S előtte már a szent hely:
 «Ki vagy ember?» így dördült meg
 Előtte egy harsány szó:
 S «ki vagy ember?» száz felől is
 Így mennydörgi az echo.

49.

Megrendülve néz fel Pongrácz,
 S látván, hallván, elhal, -húl;
 Szentháromság egy Istent mond —
 És legottan öszvedül:
 Termetében, csuhájában
 Lázár állott előtte,
 Kit valóban lelkének vélt,
 Mert testét meg ő lőtte.

50.

Hozzá járúl a remete
 Az ő hasonmásához,
 S ijedtéből nem jót sejtván,
 S kápván görcsös botjához
 Markos kézzel megrázza őt, —
 S mordúl újra nevet kér; —
 A nyers szóra és rázásra
 Pongrácz ismét léthez tér.

51.

«Ki vagy?» kérdi ismét amaz:
 «Ahl — Pongrácz!» ez így felel,
 «Az asszonyom és deákja
 Csábítottak engem el! —
 Szánom s bánom vétkeimet, —
 Kegyelmezz, oh jó lélek! —
 Igen nagy volt a kísértet, —
 De megtérek, — ha élek!»

52.

«Szólj!» (így kiált ismét amaz)
 «S igazat mondj, — meg nem csalsz!
 Gyónj!» (és kezét ráemeli)
 «Gyónj! különben szörnyet halsz!»
 S mind ezeket viszhangozván
 A szirtfalak sok felől,
 Halál látszott fenyegetni
 Emezt hátúl és elől.

53.

És rettegve mindent meggyónt,
 Mindent, a mit eddig tett
 És teendő mostan vala, —
 S irgalomért esdeklett.
 E szörnyeknek hallására
 A remete elbőszült, —
 S dühösködni kész vala már,
 De — bosszúja jobbat szült.

54.

«De nem!» (úgymond gondolkodva
 Kis ideig magába'),
 «Bánd meg előbb bűneidet, —
 S úgy halj azok díjába.
 Óh gonoszok! óh gyilkosok!
 Óh tolvajok, zsiványok!
 Óh tigrisek! óh hyénák!
 Oh viperák, sárkányok!»

55.

S megragadván a vad gonoszt,
 A hajlékba bédugta:
 «Meg ne moccanj!» így ordít rá,
 És az ajtót rácsukta.
 «Őrizzétek martaléktok'
 Itt, Belzebub s Lucifer;
 A második kakasszóra
 Országtok még kettőt nyer.»

56.

Dehogy moccanant volna az meg,
 A halálig lankadott;
 Idők óta imádságra
 Először itt fakadott.
 A remete, bús, haragos,
 Fenékből felindúlva,
 Fohászkodott, átkozódott,
 Egy szegletbe vonúlva.

57.

S most megkondúlt a vár-harang
 Először a misére; —
 A toronynak zsellérjei
 Felrezzentek zengtére;
 S minden szomszéd helységeken
 Kolompolni kezdenek;
 S hol vékonyan, hol vastagon,
 Mind egy tárgyért zengének.

58.

S íme! jönnek mind a hárman,
 Mint végezve rég vagy on ;
 Nyelvek hallgat, — csak lépésök
 Kopog hangot a fagy on ;
 S némán oda térdepelnek, —
 Csak sohajtást eresztnek —
 A bércz kétes párkányára,
 Elejbe a keresztnek.

59.

Oda terem rejtekéből
 Ekkor a bús remete :
 «Manczi! (úgy mond) szegény angyal!
 Sorsod hát e' lehete? —
 De kik néked vermet ástak,
 Bele magok essenek! —»
 Meghökkene a két ördög,
 Nem tudták, mit véljenek.

60.

De, igaz ég! minekelőtt
 Észrevevék magokat,
 A remete, egy Sámson most,
 Megragadá azokat, —
 S dühös kézzel a mélységbe
 Penderíté, taszítá ;
 «Szálljatok le a pokolba!»
 Utánnok ezt ordítá.

61.

«Játszatok az ördögökkel,
 Ne Lázár szent lelkével!
 Víjjatok bajt gyehennával, —
 Ne egy angyal éltével!»
 De azok ezt már nem hallák —
 Törve, zúzva voltak már:
 A gonosznak büntetése
 El nem marad, — késsen bár.

62.

Pongrácz ott benn jól hallotta,
 Itt kinn miként mennydörgött,
 S rettegett, hogy tetemében
 Szinte minden csont zörgött;
 S a sort most rá jönni vélén,
 Százszor is el-elhala:
 De a bőszült remetének
 A gondja most más vala:

63.

Erős kézzel ölbe fogja
 Az elájúlt leányzót,
 S elviszi a várkapúig;
 De ez ott sem ad még szót.
 Ezer tüzes csókok által
 Tér végre meg élete,
 S ekkor a felüdült szűzhez
 Így szól a remete:

64.

«Ne félj, ne félj, Szánthó Manczi!

Nem vagyok én rossz lélek! —

Se nem vagyok Lázár lelke, —

De nyomorék, még élek!»

(S elhasítja álruháját)

«Ismérsz-e még engemet? —»

(S oda esik lábaihoz)

«Öld meg vétkes szívemet!»

65.

Megismérvén Rezy Sándort

A szűz, nagyot sikoltott,

S nem tudván még mindeneket,

Szinte megint elhalt ott.

Azt leírni, a mit ekkor

Manczi érzett keblében,

A világon semmi nyelvnek

Sincsen tehetségében.

66.

«Szerencsétlen, mivé lettél!»

(Imígy rebeg Sándorhoz)

«Óh szívem! s te hajúlhattál

Valaha ily latorhoz? —

Jaj, jaj nékem! — (sírva fakad)

Szörnyet, szörnyet vétettem;

Átkozott légy, undok szívem! —

Hogy ördögöt szerettem!

67.

Közönséges zsványnál több,
 Óh zsványok zsványa!
 Így gyilkolni tán nem tudna
 A sátánok sátánja:
 A szent helyre, imádságra
 Kezét ő rá nem tenné;
 Egy szent ember álképét ő
 Ily végre fel nem venné.

68.

Óh gyalázat! a milyen még
 Emberszívet nem vérzett;
 Oh fájdalom! a milyent még
 Szerető szív nem érzett!
 Mit késel még, engemet is
 A világból kivetni,
 Melyben te vagy — csak azért is,
 Hogy tudtalak szeretni?»

69.

«Szerencsétlen (sohajt Sándor)
 Szerencsétlen valóban!
 De nem zsvány, de nem sátán,
 E kettőnek vége van:
 Hanem a sors választottja,
 Ki megbántson tégedet;
 S megint a sors választottja.
 Ki megmentse éltedet.

70.

Boldog egyszer! megmenthettem
 Veszélyben volt éltedet!
 De ezerszer boldogtalan,
 Hogy megvérzém szívedet! —
 Csudálatos eseteken
 Forog a sors kereke, —
 Rajtam rútúl ment keresztül, —
 Dúlva éltem teleke!

71.

A mely halált a két gonosz
 Tőlem veve, reád várt;
 Pongrácznak kell vala tenni
 A fölnek e szörnyű kárt;
 De a zshiványt nyakon kaptam
 Még előtte tettének;
 S minthogy meggyónt, kegyelmeztem
 Elcsábított lelkének.

72.

Lázárt is ő végezte ki, —
 De jobb, — maga beszéljen,
 S Manczi minden megtörténtéről
 Azután úgy ítéljen.
 Sem e köntös nem álruha:
 Mindent, mindent gyűlölvén
 Rajtad kívül — Lázár után
 Remetévé lettem én!

73.

A ki azt leírni meri,
 Mint gyötrődött itt a szűz,
 Hallván s értvén, a mi történt, —
 Az tollából csúfot űz.
 De százféle kínja közül
 Mégis csak azt érezé,
 Hogy Sándornak zúzott szívét
 Ily gyanúval vérezé.

74.

S nem akarva — reá borúlt
 Megmentője nyakára:
 «Óh te! (ugymond) mért tartál meg
 Szívem még több kínjára? —
 Tiéd kezem, — ha kívánod, —
 Mert megmentéd éltemet;
 De ne kívánd szerelmében
 Rég elhamvadt szívemet!»

75.

«Nem kívánom! (sohajt Sándor)
 Mert nem lehet kívánnom!
 Enmagamban vesztesége! —
 Szánnom lehet csak s bánnom:
 Bánnom, a mint Ádám bánta
 Veszteségét édennek; —
 Bánnom téged! foglalatját
 Földi szép s jó mindennek!

76.

Egy előtted könyörgésem :
 Hogy bocsáss meg vétkemnek !
 Add meg ez egy vigasztalást
 Hátralévő éltémnek !»
 «Megbocsátok, (sohajt Manczi)
 Óh jobb sorsra méltó te! —
 Bocsásson meg az Isten is, —
 Hogy két létet törtél le!»

77.

«Oh elvesztett idvességem !
 Hát még egyszer foghatlak ?
 (Kiált Sándor) míg kitisztúlt,
 Fenn örökre bírhatlak? —
 Isten veled! Élj boldogúl !
 Aldja Isten éltedet !
 Ó, a törvény s jó emberek
 Pártúl fogják ügyedet.»

78.

És egy hosszú csókot nyomván
 A dermedt szűz ajkára,
 Elválának s elmenének
 Még hosszú s bús pályára.
 Pongráczczal úgy bánt az úrfi,
 Hogy az vagy ott meghaljon,
 Vagy az ördög-czimborára
 Mindeneket kivalljon.

79.

Ez, az Isten büntetését
 Látván nyilván mindenben,
 S lelkében egy kis szikra még
 Hivén s bízván Istenben, —
 Megtért s a vér-czimborára,
 A mit tudott, kivallott;
 S az elárúlt kegyes szúztól
 Bocsánatot nyert legott.

80.

S Rezire ment az úrfihoz,
 Ki rá nem rég mennydörgött;
 És térdein csúszva-mászva
 Néki azért könyörgött:
 Fogadja be szolgálatját,
 A mily rossz volt, oly jó lesz:
 S az úrfi azt befogadá,
 Gondolván, hogy nagy jót tesz.

81.

S mind a ketten, zarándokok,
 A pápához Rómába
 Gyalog mentek és mezitláb —
 Bűneiknek díjába.
 És a pápa teljes búcsút
 Igér vala nékiek,
 Ugy — hogy minden pogány-harczban
 Kelljen vitézkedniek.

82.

Hazatérvén Sándor úrfi,
 Hült helye volt Manczinak :
 Bucsút mondott a világnak
 S az ő csalárdságinak ;
 Veszprímbe ment, s az Istennek
 Adván magát s javait,
 Apácza lett, — s ott a völgyben
 Nyögte el bús napjait.

83.

Tépelődött Sándor úrfi
 Ezért érzett kínjába' :
 «Csakhogy Manczi senkié sem !»
 Ez volt ír mély bújába'.
 Háború lett ; s elszáguldott
 Szélvészkép a törökre ;
 S ott dühösen vitézkedvén, —
 Kiszzenvedett örökre.

84.

Sándor este után Manczi,
 Ki rég hervadt testében,
 Nemsokára elszendergett
 A szűzesség ölében.
 Oh, jobb sorsra méltó két szív !
 De haj, — földnek gyermeke !
 Rútul járt el benneteket
 A sors forgó kereke !

85.

Pongrácz soká vont a éltét, —
 Remete iett Dabronyban;
 S esztendőnként a nagy hétben
 Ott bőjtölt a Bakonyban.
 Az özvegygyel s deákjával
 Kányák, varjak híztanak;
 A farkasok és a rókák
 Ott örömet laktanak.

SOMLÓ.

Omnia vincit amor: quid enim non vinceret ille!
Virg.

1.

Ti! a magyar Helikonnak
 Elmés, szíves munkási,
 Kik által oly szépen nyílnak
 Kasztál lelkes forrási,
 Melyek nélkül Árpád faja,
 Bár fegyvert jól forgatott,
 De az ember legszebb s legjobb
 Kincsével nem bírhatott, —

2.

Barátim! kik által kedves
 Lett nékem is Helikon,
 (Szép, midőn ily erőt vehet
 Egyik szív a másikon!)
 Kiknek lelke fellegezhén,
 Lelkem is felkapátok, —
 Vagy szívetek ömledezhén,
 Szívem is elrántátok;

3.

Görög, Takács! hallgassátok
 Szittyá Múzsám szavait,
 Ki megjárván őseinknek
 Most már pusztá várait,
 Somlón, e jó ború hegynek
 Napnyúgoti ormában
 Ezen regét olvasta volt
 A vár mohos falában. —

4.

Néz a magyar, — ki Balaton
 Szívemelő tájáról
 Sümeg felé — Somlónak jön,
 S a múlt idő koráról
 Emlékezik, jobbra balra
 Ősink üres fészkeit
 Látván, s mintegy körülöttük
 Sejtven azok lelkeit.

5.

Nézek én is, haj! — s eltelik
 Lelkem régi képekkel,
 Valamikor egy ily várnak
 Én alatta megyek el;
 Hol a büszke magyar nemes,
 Egy kis király várában,
 Boldogúl élt szabadsága
 S kedvesei karjában ;

6.

Hol az arany borral teli
Billikomok forogván,
S barátsággal kötött szívek
Örömhanga zajogván,
Örömére a gazdának
S nemes feleségének,
Szegény s boldog, úr és szolga
Örül vala éltnék;

7.

Honnan, midőn úgy kívánta
A hazának ideje,
Szabadsága- és honjáért
Égvén szíve és feje, —
Mint a zápor, mely leszakad
A felhőből zuhogva,
Úgy szakad le a hazafi,
Vitéz szíve dobogva; —

8.

Úgy szakad le boldogsága
S szerelmének öléből,
Édes-kedves övéinek
Forró öleléséből; —
S elszágúldott, fegyverében
Zörögve és villogva; —
S rácsapott az ellenségre
Feretegként csattogva.

9.

S ott esett s halt a sok nemes,
 A kard vitéz markában ; —
 De megmaradt a szabadság
 A jól védett hazában !
 Ott esett s halt ! ott a csontja,
 Távol minden övétől,
 Messze nemes őseinek
 S maga édes fészkrétől.

10.

De a mely most pusztán áll fenn, —
 Öszveroppant kőhalom :
 Feldúlá a mindent dúló
 Legfőbb erő s hatalom,
 Az *idő*, mely vasgyomrával
 Megemészti, a mi van
 E temérdek természetnek
 Minden szege-lyukában.

11.

Pusztán áll, — az enyészetnek
 Szomorító bús jele ;
 Hajdan büszke nemeseknek, —
 Most a baglyok lakhelye.
 A vár setét falain most
 Magas kórók lengenek,
 S a falak moh-szakállában
 Hangyák, férgek pezsgenek.

12.

Szabadon jár s üvölt a szél
Az ablakon keresztül,
S némán komor helyezetben
Néha ott egy bagoly ül,
Honnan hajdan a földesúr
Kevély szemmel tekintett
A környékre, hol több falú
Parancsokat tőle vett.

13.

Borzasztó, bús, mély csend hallgat
A falak közt mostan ott,
Hol hajdan az úri élet
S öröm mozgott és zajgott.
Csak a róka, mely ott lakik
A várnak egy boltjában,
Gördít néha meg egy követ
A köveken futtában.

14.

Vagy a vércse visít ottan,
Ha megtérvén estvére,
A vár felett kereng, lebeg —
S ülni készül fészkére.
Vagy egy fal-fok, megemészte
Az idő vasfogától,
Zuhan s roppan le, megválva
Több százados társától.

15

Hahogy ide vetemedik
 Egy mostani hazafi,
 Ki a régi magyarokhoz
 Igaz rokon s atyafi, —
 Hah! miket kell éreznie
 Feldagadó keblébe', —
 Ha Hunnia, a hajdani,
 A dicső jut eszébe?!

16.

Hej barátim! őseitől
 A magyar, a mostani,
 Azoktól, kik fenn laktak, — ez
 Be eltudott fajzani! —
 Be leszállott a magasról
 Természete, termete,
 Szerencséje, tehetsége,
 Híre, neve, kellete!!

ELSŐ ÉNEK.

1.

Hogy Mohácsnál Arpád népe
 A fejét elvesztette;
 Hogy a török Hunniának
 Szívét ketté metszette: —
 Hogy — míg Lajos koronáján
 Két hatalmas czivódott,
 Mahometnek vad csordája
 Magyar vérben gázlódott:

2.

Hogy eltűne Hunniából
 A vitézség, büszkeség,
 A jámborság, az igazság,
 A barátság, szívesség; —
 Hogy elfajúlt Mátyás népe
 Híres nemes magától
 S veszélyének engedtetett
 A sors örök urától;

3.

E veszélyes idő után,
 Mely annyi vérrel folya,
 Megbékélvén s megosztozván
 Ferdinánd és Zápolya; —
 S felállván a hét fő birák,
 Lassanként a békesség
 És a törvény székbe üle
 S felderült a magyar ég:

4.

Akkor Sűmeg városának
 Kálmán volt a mestere;
 Sűmeg s egész környékének
 Igen kedves embere.
 Híres, jeles ember volt ez
 Sok szép mesterségéről,
 S messze földön isméretes
 Híreről és nevéről.

5.

Kálmán vala az egy neve:

Kinek fia lehetett, —

Erről tőle senki soha

Semmit ki nem vehetett.

Csak, hogy magyar s nemes ember,

Azt ő fennen vallotta;

S hogy Rómából jött Sümegre,

Azt is gyakran mondotta.

6.

Szegény volt; s hogy Sümegre jött,

Hóna alatt egy koboz,

S egy könyvekkel tölt tarisznya

Volt a bútör, melyet hoz;

S egy serdülő szép leányka

Ballag vala mellette,

Kálmán ezt, mint kedves kincsét,

Ápolgatva vezette.

7.

Épen, hogy a városba ért,

Akkor tevék gödrébe

A mestert, — ki nagy borkulacs,

Rossz brúgó volt éltébe’.

S Kálmán annak hivatalját,

Tisztét s helyét felkérte,

És a város jó papjánál

Czélját legott elérte.

8.

S nemsokára, hogy néhányszor
Orgonált és énekelt,
S verseivel, hangjaival
Szívet mélyen érdekelt,
S kinyílván, hogy külömbféle
Mesterséget tud ő még,
Csudálta és szerette őt
A sümegi közönség.

9.

Sokat járt-kelt, látott, hallott,
S tudó is volt valóban
Ez a Kálmán, — ritka ember
Minden szépben és jóban.
Tudománya annyi vala,
Hogy abból egy század rész
Sok volt, midőn csak hadakat
Forgatott a magyar ész.

10.

Mise alatt, ha az Istent
Fellengezve dicsérte,
És szavait az orgona
Hangjaival kísérte, —
Ha zsoltáros gondolati
Az egekben járának,
Színe előtt a menny és föld
Mindenható urának:

11.

Akkor a nép egy szeráfot
Vélt hallani szavában,
S mennyet-földet öszvezengni
Az orgona hangjában: —
Énekének szárnyaival
Felkapván a lelkeket,
A mennyei idvességgel
Tölté meg a szíveket.

12.

Ha pediglen gyors ujjakkal
Ő hárfáját pengette,
S szívérdeklő verseiben
Önn' dalait zengette;
Ha Mohácsról vagy Várnáról
Szólott Homér lelkével,
Vagy Hunnia diadalmit
Mondta Pindár tűzével; —

13.

Hol szaggatván, hol tüzelvén
A nyílt magyar lelkeket,
Ezerféle indulatra
Ragadozá ezeket.
Ha szerelmet dalol vala,
Szívét öntvén versébe,
Elmeríté az érzeményt
A kény gyönyörűjébe.

14.

A lelkével megegyezett
Ábrázatja, termete ;
Szelíd s nemes, szép volt ez is, —
S jámbor az ő élete.
Hanem büszke volt e Kálmán :
Jó szavát az nem vette
Soha, a ki becsületét
Valahogy megsértette.

15.

Becsülte is Kálmán mestert
Minden ember s kedvelte,
A jó embert, a nagy mestert
Benne kiki tisztelte.
Szerencsés volt, ki Kálmántól
Egy-két órát nyerhetett ;
Szerencsésebb, ki Kálmánnak
Barátja is lehetett.

16.

De a főrend kiváltképen,
Sümege kies körében,
Csorbát érzett Kálmán nélkül
Minden vendégségében :
Ízetlen volt a mulatság,
Melyet muzsikájával
Nem emelt, s nem lelkesített
Ossiáni szavával.

17.

Örömet is járt ő szerte
Az uraknak házába,
Férfiak- és asszonyoknak
Vegyes társaságába ;
Hol versekben adván elő
Hunniának gyászait,
Bús, nemes, nagy érzésekre
Gyűjtá annak fiai.

18.

Nagy hazafi lévén maga,
Azt szerette volna ő,
Hogy, mint szíve, úgy érezne
A hazában minden kő.
Ilyen mester, mint e Kálmán,
A mióta mester van,
Sem előtte, sem utána
Nem volt Magyarországbán.

19.

Büszke is volt mesterében
Sümeg egész városa ;
Sőt, a mi több, süvegelte
Kálmánt Sümeg lakosa,
S az uraság várnagyját majd
Véle egybe vetette,
Mióta a püspök egyszer
Őt magával etette.

20.

Mint a mester, szint oly jeles
Volt a maga nemében
A leánya, a szép Lóra,
Most már virág-évében.
Mert az atyja által mívelt
Lelkes mesterségekben
Ő is arra vitte volt már,
Hogy — csuda volt ezekben.

21.

Az akkori kisasszonyok
Gyáva társaságában
Úgy állott ő, mint egy tündér,
Formált valóságában.
Tehetségit, érdemeit
Szépen formált lelkének
Tündöklőbbé teszik vala
Kellemei testének:

22.

Fényben úszó kék szemei,
Mint a patak kristálya,
Melyben a hold nyári estve
Magát szépen formálja,
Szép lelkének s jó szívének
Valának hív tükrei,
S benne szépen tündöklének
Valójának kegyei.

23.

Ajaka, mint a cséresnye,
Mely vérsebre pattana,
Meggyűlt feles nedveitől,
Arczájában olyan a';
S nem lelketlen csók-adásra
Látszott lenni formálva,
Se nem gyarló csacsogásra
Csörgetőnek csinálva.

24.

Arczájának atyjáéhoz
Hasonlító vonási,
S minden kegyes érzeményre
Szemérmes szép nyílási;
Általában tetemének
Deli sugár termete,
Alázatos viselete
S példás tiszta élete.

25.

Beszédiből kisugárzó
Csillagi egy elmének,
Melybe Kálmán tanítási
Sok tudományt öntének;
Úgy felkapták ezt a szűzet,
Hogy, szintén mint atyjának,
Oly híre járt szájról-szájra
A szép Mester-Lórának.

26.

Sümeg köre fészke vala
Akkor is sok nemesnek ;
Csaby Miklós házat tarták
Itten főkép jelesnek.
Eme Csaby, Rendek ura,
Ottan lakott Rendeken ; —
Derék ember és tehetős,
Bírt még sok más helyeken.

27.

Most, midőn a magyar szívek
Sorsaikban bátrabbak
Lettek megint a békében
S egymás eránt nyíltabbak,
Az ő háza, kedveltetvén
Ifjúságtól, vénségtől,
Mindég forrott a sok úri
Jövő-menő vendégtől.

28.

A gazdának emberséges,
Barátságos jó szíve,
(Tulajdona a magyarnak,
Ki vérének még híve,)
Vonszá oda úgy az embert
Miklós úrhoz Rendekre ;
Az ifjakkak vala főkép
Az udvara kedvekre :

29.

Tudniillik : három rózsza
 Virágozott házában,
 Leányai, minden egyik
 Másképen szép magában,
 Ágnes, Gunda és Piroska
 Voltak az ő neveik, —
 Drágák, minthogy nagy értékkel
 Adódtak szép kezeik.

30.

Miklós lévén legutolsó
 A Csabyak fájában,
 Ezek voltak örökösi
 Valamennyi javában.
 Azért, szinte mint bucsúkbán,
 Jött-ment Csaby házánál
 Az ifjúság, s bálványozott
 A három szűz lábánál.

31.

Kálmán is megfordúlt gyakran
 Leányával Csabynál;
 Szeretett ez andalogni
 Hár fája bús hanginál;
 Kedvelte ő a tudományt,
 S a szépmesterségeket,
 Ámbár hadban töltvén éltét,
 Nem űzte volt ezeket.

32.

Mert meghódít minden embert,
A kiből nem kő a szív,
Az ő bájos hatalmával
A jól elsült mester-mív ;
S szelídséget, szivességet
Lehelvén a mesterség,
Nemesebb és boldogabb lesz
Általa az emberség,

33.

S nem különben bánt a jó úr
Kálmánnal és Lórával,
Mint egy kedvelt barátjával
S leányinak társával.
Nemes lévén, noha szegény,
És mesterség kenyere,
Az urakkal evett-ivott
Sümege híres mestere.

34.

Egykor Miklós poharára
Sokan öszvegyűltenek
Csabgy gazdag udvarába,
S igen vígak lettenek :
Vegyes vala a társaság
Férfiakkal, hölgyekkel ; —
Ott volt Kálmán és leánya
Muzsikái szerekkel.

35.

Az ifjak közt legjelesebb
 Bakacs Elek vala ott, —
 Szép s dús úrfi, — látására
 Sok leányszív dobogott.
 Ura volt ő sok falúval
 Bíró Somló várának:
 Még Zápolya adta volt ezt
 Már nem élő atyjának.

36.

Amaz idők zavarjában,
 Hogy az erő fegyverrel
 Bánt és végzett kénye szerint
 A gyengébbik emberrel;
 Midőn törvényt s igazságot
 Hatalom, kard s ököl tett,
 S ki, mint akart s erejétől
 Tellett, jó-rossz lehetett; —

37.

Elek úrfi mégis jó lett
 Szilaj szabadságában,
 Jó ember, mert természete
 Jóra indúlt magában;
 De jó szíve mellett mégis
 Délczeg, daczos és szilaj,
 Örök harczban neveltetvén,
 Hol vad lesz az ember-faj.

38.

Békességben lévén ekkor
Omár kontyos kölykei,
Fészszeikben tartózkodtak
Hazánk nemes hősei ;
S Elek most még nem ismervén
A szerelem hatalmát,
Vadászattal öli vala
Napjainak únalmat.

39.

Most Csabynál, hogy az urak
Éltéért a gazdának
Somló arany cseppjeiből
Vídám kedvet ivának,
Így szól Csaby: «Kálmán szomszéd!
Mondd el az én nótámat,
Azt, a melyben véremmel is
Megváltanám hazámat!»

40.

S már előre könnyek tölték
A nemesnek szemeit ;
S mintha csak elvágták volna
Az öröm víg neszeit.
S Kálmán mester térde közé
Vévén hangos hárfáját,
Bús és komoly helyzetben
Így énekli nótáját :

41.

«Eljött zúgva és ordítva
A sors vészes órája,
S kihányatik sarkaiból
A magyar szép hazája!
Mert Mohácsnál elvész Lajos,
Mint Ulászló Várnánál;
És Zápolya — nem Hunyady —
Trónust les és — hátul áll.

42.

Mint midőn a feldagadott
Tenger zajos árjai
Határjokban meg nem férvén,
Kitolyongnak habjai,
S minden gátot elszaggatván
Tovább tovább rontanak
És útjokban irgalmatlan
Veszélyt, halált ontanak : —

43.

Úgy a török, határjában
Meg nem férvén döllyfével,
Vad keblében veszélyt hordva
Kizúdúl mord népével, —
S tűzzel vassal dúlva mindent
A magyar nép vérében
S hamvaiban, Budán áll meg,
Az országnak szívében.

44.

Haj! s most ezer irtóztató
S hajborzasztó formában
Jár az ínség és a halál
Szélt-hosszat a hazában.
Mohács magyar vértől kövér,
S csontból támadt halmain
A halál dög-lehellete
Jár a szelek szárnyain.

45.

Hunnia egy tátott nagy sír,
Feneketlen s éktelen,
Árpád népét elnyeléssel
Fenyegeti szüntelen.
Nincs hazája a magyarnak!
A földön fut tétova, —
Magát úzi és kergeti
Török alatt a lova.

46.

Némán néz az idegenből
Őseinek fészkébe,
Fáj szíve, fáj! — és csikorog —
S vérköny ég s forr szemébe';
Valamerre szeme tekint,
A rémítő vázt látja,
Kinek ínség-szükség neve, —
Éhség s halál barátja;

47.

Ki borzadva arra mutat,
 A merre dúlva mindent
 A háború, vérnyomain
 Holtra holtat rakva, ment.
 Hol vastag füstgomolyokban
 Tűntek falúk, városok;
 S vért-tajtétkzó patakokban
 Múltak csoport lakosok.

48.

Hol vérétől hízott földjén
 Kenyeret nem gazdája,
 Nem az arat, — éhel vész az! —
 Hanem szultán basája.
 Hol jajgató csoportokban
 Visznek Iszter hajjai
 Magyarokat, kik, szegények,
 Most a pogány rabjai!

49.

Hát békével nézzük, tűrjük
 Ily veszélyét hazánknak? —
 Nézzük, tűrjük ily sérelmét
 Elszagगतott anyánknak? —
 Mily fertelem éli, öli
 Asszonyink szűz testeit! —
 Hah, jobb ezer sebből ontsuk
 Éltünk piros cseppjeit.

50.

Rajta! rajta! hazafiak,
 Rajta, Árpád fiai!
 Ne hagyjuk, hogy fészkeinket
 Lakják Ómár fattyai.
 Hazánk sorsa Hunyadyvá
 Tegyen mindenegyűnket, —
 Áldja Isten fegyverünket,
 Vezéreljen bennünket!»

51.

Így énekelt Kálmán mester,
 S könnye sűrűn potyogott;
 Kevés szem volt körülötte,
 Melyben könny nem csillogott.
 A társaság örömszaja
 Néma búvá változott;
 A gyász-ének minden szívben
 Nagy indulást okozott.

52.

Könnyel voltak megkeverve
 A bor arany-cseppjei,
 Felszaggatva a magyar szív
 Kedvvel hártvás sebjei.
 «De most egy mást, kedves Kálmán!
 (Így unszolt a társaság,)
 Egy víg dalt, mert igen fáj ez, —
 Minden szava sebet vág!»

53.

«Urak! (felel Kálmán mester)
Magyar vagyok és nemes!
Nem tud a szív víg nótákat,
Midőn súlya tetemes;
Fáj a szívem, sír, valamíg
Hazámban e fene ül, —
Valamíg egy boldog óra
Néki jobb sorsot nem szül.

54.

A leányom mondjon egyet, —
Mondj, leányom, egy víg dalt,
Te, kiben az élet kedve
S öröme még ki nem halt.
Az ifjúság könnyű kora
Csak múlólag érezi,
A mi az ősz hazafinak
Buzgó lelkét vérezi!

55.

Ne, óh ne is érezzétek
Azt, hazám szép szűzei!
Hogy erőben tenyészszenek
Kebletekben hősei,
Kik megváltsák véreikkel
Egykor ősök siralmát,
Bár a fű benőtte is már
Akkor ezek sírhalmit!

56.

Szemérmesen vonakodva
 Kálmán akaratjára
 A szép Lóra s elpirúlva
 Sokak unszolására,
 Végre mégis lantjához nyúl,
 S általfutván húrjait,
 Szépen ejtett hangjaihoz
 Így ejti szavait:

57.

«Kemény tél van, — nagy zivatar, —
 Űvölt, ordít a felszél;
 Tép és szaggat, kapkod, csapkod, —
 S közel vagyon már éjféli:
 Pok várának magas tornyán
 A vas kakas csikorog;
 És az erdő a vár körül
 Zajog, bömböl és morog.

58.

Mélyen alszik a gazdasszony
 Özvegy nyoszolyájában:
 Férje messze a táborban,
 Nándorfejérvárában.
 Poky Márton ez, Mátyásnak
 Igen kedves embere; —
 A magyarnak szerencsés volt
 Akkor az ő fegyvere!

59.

A kisasszony van csak ébren,
 Pokynak nyílt Rózsája;
 Nem alhatik, — háborgatja
 Naponként várt mátkája;
 Gábor ez, egy derék ifjú,
 Ládonyiak fajából;
 Ő is most a törökön van
 Vitéz indulatjából.

60.

Poky Rózsa van csak ébren;
 A vén dajkát mellette,
 Minthogy a vén mátkát nem várt,
 Az álom levetette.
 Egyszerre nagy lárma támadt, —
 Embernyomok kopognak;
 Fülel Rózsa, — remeg szíve —
 És erei buzognak.

61.

«Nyiss ajtót, nyiss, Rózsa fiam,
 Ereszsz hamar melegbe;
 Immár szinte megmeredek
 Itt a szörnyű hidegbe!»
 Megismervén atyját Rózsa,
 Szobájába ereszti, —
 De, hogy másod magával jön,
 Ez Rózsát megijeszti.

62.

Egy vén lantos jön Pokyval,
 Térdét veti szakállja,
 S legalább száz telet mutat
 Arczájának aszálya.
 «Kamrád mécese volt szerencsénk,
 Annak vevén útunkat,
 (Mondja Poky) különben biz'
 Eltéveszténk magunkat.

63.

Bort, fiam, bort! hadd oldódjék
 Tetemünk fel fagyából;
 Csenddel járj s tégy, — fel ne verjed
 Az anyádat álmából! — »
 S Rózsa magát leoldozván
 Az atyjának nyakáról,
 Elmegy, — bort hoz, — és kérdést tesz
 Az elmaradt mátkáról.

64.

«Az, hallod-e, (felel Poky)
 Derék bajnok, nagy vitéz:
 De szegénytől oda maradt
 Az egyik láb, egyik kéz! —
 De bármely nagy vesztesége,
 Örülj csonka mátkádnak:
 Vitézsége volt mentője
 Királyának s atyádnak! »

65.

«Hála Isten! (úgymond Rózsa)
 Hogy él atyám s a király!
 De az Isten nyila sújtson,
 Valahol egy török áll! —»
 S az örömtől s fájdalomtól
 Egykép nyomott szívének
 Kisajtott könnyzáporai
 Az atyjára esének.

66.

«De él még ő? (kérdi tovább)
 És a szíve egész még? —»
 «Él, fiam, él, (felel Poky)
 Nem ugyan úgy, a mint rég;
 Hanem csonkán s bénán, s holnap
 A királylyal Pokra jön;
 A gyűrűért végez veled,
 Melyet ada s tőled vőn.

67.

Miként van csak amaz ének,
 Melyet ma a hidegben
 Dalolsz vala, lantos pajtás?
 Mondd el most a melegben! —
 Furcsa volt az, a szíveknek
 Adja elő csinjait;
 Hallgasd, Rózsa.» — És a lantos
 Így kezdi szavait:

68.

«Annyiféle a szerelem
Az emberi szívekben,
A hányféle a természet
Mindegyenként ezekben ;
Sokféle hát a szerelem : —
Ez fellengő, mint a sas,
Amaz buja, mint a veréb,
Ez állandó, mint a vas ;

69.

Ama' szelíd, mint a galamb,
Mindég csókol s biberkél ;
Eme' dúló, mint a szélvész,
Háborúban, zajban él.
Ez csapodár, mint a lepke ;
Az tiszta, mint a kék ég ;
Ez forró, mint a nyári nap,
Az oly hideg, mint a jég ;

70.

Ez reménynyel tölt szivárvány, —
De csak múltó tűnemény ;
Az, mint a kő, mint a márvány,
Hajthatatlan és kemény,
Ez pókháló, enyves vessző,
Vagy czégyeres fogadó,
Bármí, ami bele akad,
Néki mindegy, minden jó ;

71.

Ez lány és híg, mint a viasz,
 Minden formát felvevő;
 Az testetlen, csupa lélek, —
 Eme' mindent megevő;
 Amaz mint a száraz tapló,
 Hamar szikrát fog s meggyúl:
 Eme' kényes, mert menyei —
 Csak fájával párosúl;

72.

E' szomorú, gondolkodó,
 Néma s csendes, mint a sár;
 Ama' vidám, szökik s tánczol,
 Csacsog, ha szól avagy ír.
 Ennek vadon magánosság
 Az ő kedvelt lakhelye;
 Annak zaj kell és mulatság,
 Másként üres kebele;

73.

Ez jön s meg' megy, mint a fecske,
 Csak idő- és sorsként hív;
 Az csupa szív és érzemény,
 Csak egy tárgyért verő szív.
 Te magános, te rideg szív,
 Válassz társat ezekből
 A sokféle, szép, rút, jó, rossz,
 Szegény s gazdag szivekből!

74.

«Tiéd, fiam (kérdi Poky)
 Köztük van-e ezeknek? —»
 «Köztök van, haj! (felel Rózsa)
 Utólján az éneknek:
 Ez csupa szív és érzemény,
 Csak egy tárgyért verő szív!
 Bár ha csonkúl, bénúl tárgya —
 Hozzá minden sorsban hív!»

75.

Elveti itt a vén lantos
 Ál-hüvelyét, arczáját,
 S Ládonyi lesz, — s ép két kézzel
 Átöleli mátkáját.
 «Várj, alakos! (mond a leány)
 Meg léssz te is próbálva;
 S ha a próbát ki nem állod,
 Törökül megczibálva!»

76.

Kaczag Poky a játéknak;
 Másnap eljön a király:
 Ő gondolta a játékot, —
 Kaczag, hallván, miként áll.
 S menyegző lett a királynak
 Még Pokvárott létébe': —
 Gábor Rózsát haza vitte
 Mihályiba, fészkébe.»

77.

Imígy zengé Mester-Lóra
 Regéjét és énekét,
 S szinte minden szívnek máskép
 Szállá az meg fenekét :
 A figyelmes füleken be
 Mélyen szívre hatának
 Édes bájos zengzetei
 Fülemile-szavának.

78.

A szemeit földre szegzé,
 Mintha szépnek lennie
 Szégyen volna, s szerelemről
 Vétek énekelnie.
 S mint a midőn megpirítja
 Az esthajnal rózsája
 A lilium havát s lángol : —
 Úgy ég Lóra arczája.

79.

Tapsol vala a társaság
 Lórának, és tombola,
 Csak Elek nem, — Elek úrfi
 Bámult, — de nem tapsola.
 Hanem, hogyha lehet vala,
 Lórát az ő lantjával
 Ő inkább felfalta volna
 Egyetlen egy csókjával.

80.

Mohón nyelé, a mit látott,
Lóra édes bájait;
Mohón nyelé, a mit hallott,
Az ének bájhangjait.
Lóra, vélvén, hogy Eleket
Nem érdeklé lantjával,
Bosszankodott s elégtelen
Vala igen magával.

81.

Bosszankodott, hogy a kinek
Ő tetszeni ohajtott,
Bakacs Elek, mint a márvány,
Hidegen áll vala ott.
Bosszankodott; — s haza menet
Furdalását bajának
Semmikép már nem tűrhetvén,
Imígy szóla atyjának:

82.

«Ne kívánjad többé, atyám,
Hogy kitegyem magamat,
S a negédes úrfiakkal
Fitymáltassam szavamat!»
«Jól van, Lóra, ne tedd többé!»
Kálmán imígy felele,
Kinek sokat gondolt feje, —
Sokat érzett kebele.

MÁSODIK ÉNEK.

1.

Elek szíve imitt amott
 Megmozdúlt már keblében,
 Hogy vérének alig vala
 Maradása érében, —
 Hogy egy szép hölgy vagy egy szép szűz
 Jelene meg előtte, —
 Mert állát a legénytoll már
 Köröskörül benőtte.

2.

Kivált Lucza, az asszonya
 Devecsernek s körének,
 Kitanult szép mesternéje
 A szerelem kényének,
 Elek szíve elevenjét
 Úgy fel tudá bizgatni,
 Hogy őt szinte magáénak
 Vélte immár tarthatni; --

3.

De sem Lucza ármidai
 Ezer mesterségével,
 Sem más senki, a szerelem
 Nyelvével és törével
 A szilaj szép legény szívét
 Eddig meg nem foghatta, —
 S ha megfogta, elillana, —
 Senki meg nem tarthatta.

4.

Hanem Lóra megjelenvén,
 Termetének ékei,
 Bájhangjai énekének,
 Valójának kegyei
 Úgy leköték szívét, lelkét
 A szilajnak, büszkének,
 Hogy úgy bírták, mint sajátot,
 Minden cseppjét vérének.

5.

Most Lóra elmente után, —
 Mintha lelke testétől
 Vált volna meg, — Elek úrfi
 Elszakadt jó kedvétől;
 S hogy a hajnal alig hasadt,
 A többitől ellopta
 Egészen elcserélt magát,
 S a lovára feldobta.

6.

S némán s mélyen gondolkodva,
 Úlvén hátán a lónak,
 Változásán elámúlva
 Léptet vala Somlónak.
 Andor lovász, követője
 Elek úrfi nyomának,
 Százfélét is előhordott,
 Szavát venni urának.

7.

Tudván, milyen indulatja
Őnéki a vadászat,
Kivel együtt őzet, nyúlat
Kivégezett sok százat :
Dicsekedve mondja vala
Ura s maga tetteit,
A vadászok, vadak s ebek
Furcsa történeteit.

8.

Zsuzsi, Elek önnön-nevelt
Kedves sólyommadara,
Dudás, Lantos, s több kopói,
Szellő, kedves agara,
Ekkor, akkor, itt vagy amott
Véghez miket vittenek
S a vad minden nemeivel
Miként vitézkedtenek.

9.

De siketnek beszélt Andor,
Elek úrfi fülében
Most is Lóra szava zengett,
Lóra élt, vert keblében:
Egy nem ismért új természet
Annyira megszállotta,
Hogy, a miről Andor szólott,
Nem tudta, nem hallotta.

10.

Úzve maga, a vadakat
 Úzni már nem szeretette;
 Magánosan bolyong vala
 Somló alatt s felette.
 S ha a benne lángoló tűz
 Őt tétova hajtotta,
 Nem érzé, hogy a fergeteg
 Hóval arczul csapkodta.

11.

Meg-megállott a hegytetőn
 Keresztbe tett kezekkel,
 És Sümeget kereste volt
 Tüzes vizsga szemekkel;
 Bosszankodott, hogy elfedé,
 Rendek hegye orrára,
 Hogy miatta nem láthattak
 A szemei Lórára.

12.

De, ha Lórát ott képzelte
 Csaby Miklós házánál,
 Mely ott látszott fejről
 A kék hegynek lábánál, —
 S a szép szűzet látá, hallá
 Ő eleven szépében,
 Hamar ismét kegyre olvadt
 A bosszúság keblében.

13.

Bámúl vala Andor ura
Változásán, és bánja ;
Fejet csóvált Pater Kanóth,
A vár barát-káplánja ;
Csudálkozott Elek önnön
Csuda harczán keblének,
Sarkából kifordulásán
Egész természetének ; —

14.

De leginkább csudálkozott
Lucza Bakacs Eleken,
Ki csak ritkán jelent most meg
Más vidéki helyeken ;
S ha ott volt is Devecserben,
Álmos, tunya s rest vala,
Hogy Luczának bús mérgében
Fuldoklott bal oldala.

15.

Közelgetett most karácson ;
Várta Lucza magához
Somló urát ; — a karácson
Hol egy, hol más áldást hoz.
Most karácson el is múlt már,
És a szilaj, a makacs
Elmaradott ! — pedig Somlón —
Mondják, ott sem volt Bakacs.

16.

Sümegeen volt, — oda ment ő
 Az éjféli misére,
 Hol néki a mise alatt
 Nem vélt tűzbe jött vére:
 Mert a karban Lórát hallá,
 Pásztorleány képében,
 Idvezelni a Megváltót
 Mária szűz ölében.

17.

S tetejétől a talpáig
 Tűzláng folyván érében,
 Éjjel mindjárt lóra kapott
 Szerelmének dühében;
 Meg nem tudván határozni
 Magát szíve habjába',
 Esze-veszve, megőrülve
 Nyargalt haza várába.

18.

Itt vala most a farsang is:
 Várta Lucza magához
 Somló urát; — a jó farsang
 A szűzekre kontyot hoz.
 Most a farsang is elmúlt már;
 De nem jött el a makacs; —
 Van-e Lucza Lórán kívül?
 Nem is tudta már Bakacs.

19.

Most Péter jó mesterét már
 Háromszor megtagadta,
 S a Megváltó a világért
 Nagy lelkét már kiadta;
 Haszontalan; most sem jött el
 Luczához a várt Elek,
 «Isten tudja, (sóhajtott az)
 Hol hordják őt a szelek!»

20.

Eleket ez rég kedvelén,
 A sokat megsokallá;
 Tőle ily megvettetése
 Keblét mélyen furdalá.
 A madarat, a kit szíve,
 Noha kora reménynyel,
 Kalitkában vélt zárhatni, —
 Nehezen bocsátja el.

21.

S hogy elcsalja most husvétra
 Bakacsot ő magához,
 Levelet írt néki, ezzel
 Vélvén jutni céljához.
 Feltámadás után későn
 Jött Somlóra a levél,
 Melyben Lucza imígy beszél, —
 Ily fortélylyal, tőrrel él:

22.

«Elek! Elek! mi dolog ez? —
 Ismérsz-e még engemet? —
 Mi tartóztat hozzám jönni,
 Vigasztalni szívemet?
 Ki sürűen ostromolva
 Őtet kérő többektől,
 Bizodalmat s tanácsot vár
 Barátjától, Elektől.

23.

Volt egy idő! (emlékezhetsz
 Az együtt élt napokra,
 S a barátság kebelében
 Köztünk történt dolgokra!)
 Hogy Eleknek szilaj szívét
 Értem verni képzeltem,
 S megindulván barátomat
 Szinte én is szíveltem.

24.

De, mint látom, mindkettőnkkel
 Csak játszott az érzemény,
 S indulatunk nem volt egyéb,
 Hanem álom s tünemény!
 Felejsük el! — hanem a frigy,
 Melyet régen kötöttünk,
 A barátság, szent maradjon
 Továbbá is közöttünk! —

25.

Veszedelmes egy leánynak,
Neme gyengeségében
Magán lenni, könnyű lapda
Élte minden ügyében ;
Azért, bár nem leltem fel még
Hason felét lelkennek,
Kénytelen megváltoztatom
Állapotját éltemnek.

26.

Odaadom valakinek
Mindenemmel kezemet,
Noha — talán késő bánat
Emészti majd szívemet.
De, hogy éltem hanyatt-homlok
Kelepczébe ne essen,
Látogass meg! — a barátság
Tanácsoljon, vezessen.

27.

Hazánk sorsa, mióta ezt
A félhold letiporta,
Együtt lévén, tárgya vala
Beszédinknek gyakorta ;
Egy jó dal jut eszembe itt : —
A szív mélyen érezi,
Hogy, a mit mond, bölcsen mondja, —
A dalt e vers fejezi :

28.

A sorsnak ily szélvészében,
 Melyben hazánk hányatik,
 Éljük, éljük hevenyében! —
 Mert székünk elrántatik.
 Szakaszszuk le az örömnek
 Ma kinyíló rozsáját:
 Holnap talán az ürömnek
 Leljük helyén szalmáját!

29.

Gyakran, midőn már markunkban
 Véljük fogni tárgyunkat,
 Akkor látjuk messze esni
 Ugyanattól magunkat.
 Levelének erejétől
 Lucza mit nem reménylett? —
 Bírni vélte már Eleket, —
 De — egészen másként lett.

30.

Elek szíve mindediglen
 Bizonytalan hánykódott
 A kétségek tengerében —
 Most kikötni vágyódott;
 És most Lucza leveléből
 Sejté, hová kellessen
 Kikötnie, hogy élete
 Nyugodt, boldog lehessen.

31.

S husvét napján, ebéd után
 Somlaival poharát
 Megtöltvén, így szól Kanóthoz;
 «Alleluja, héj barát! —
 Ha az Isten szerencsét ád,
 Esztendőre ilyenkor
 Gazd'asszony lesz Somlóvárban, —
 És jobb kenyér és jobb bor.

32.

A napokban, vagy sohasem, —
 Meghozom én arámat,
 Kanóth! Kanóth! imádkozzál,
 Hogy jól vessem koczkámat!»
 Imígy szólott s paripára
 Veté magát tüzesen,
 S a várból letekeredvén,
 Eligetett sebesen.

33.

«Vivat! Deus benedicat!
 (Kortyot hajtván fel egy jót)
 Éljen Lucza, az asszonyunk!»
 Így kiálta fel Kanóth;
 Kinek száraz csuklyájába
 Semmikép sem férhetett,
 Hogy a gazdag Lucza mellett
 A szem másra eshetett.

34.

De hibásan jövendölt ő:
 Eleket nem Luczához, —
 Sümeg felé ragadta volt
 Más indulat Lórához.
 Nyögött a föld, valamerre
 Bakacs úrfi vágtatott,
 S porfellegbe kerekedve
 Félre menni láttatott.

35.

A szerelem, bármi picziny
 Akkor, midőn támad ő,
 Sóhajtástól és könnyektől
 Igen hamar nagyra nő;
 S midőn az ész, fel sem vévén,
 Báb- s játéknak véli még,
 Már óriás, kit meg nem tör
 Sem erő, sem mesterség.

36.

Szintén így járt Mester-Lóra;
 Vidám s fürge azelőtt,
 Andalgott most, — mert keblében
 Egy indulat támadt s nőtt,
 Mely ő egész valóságát
 Bakacshoz úgy rángatta,
 Hogy ellenét, bár akarta,
 Semmivel sem állhatta.

37.

Bús volt Miklós napja óta,
 Nyalván csontja veleit
 A keblébe rekesztett láng,
 S felforralván ereit.
 Hervadozott arczájának
 Lilioma s rózsája,
 Halvány ködben borong vala
 Tetemének pompája.

38.

Mindég magán kívánt lenni,
 S közepette dolgának
 Képzetekbe merülve űlt,
 Bús volt hangja lantjának.
 A leánykor játécai
 Őtet most nem múlatták ;
 Barátnéi hatost futni
 Soha meg nem kaphatták.

39.

S most, midőn a madaraknak
 Ezerhangú dalaik
 Zengedeztek, s fakadoztak
 A fáknak virágaik —
 Oly nagyokat sohajt vala,
 Hogy szűk vala mellének
 A fűzött váll, — sőt szűk vala
 Ez a világ szívének.

40.

A bölcs Kálmán Izányának
 Néma baját értette,
 Sőt a szívnek ismérője
 Az okát is sejtette :
 S bús gondjában az andalgót
 Néha meg is dorgálta ;
 De — nem használt ; s az agg atya
 Bús, ősz fejét csóválta.

41.

Most husvétnak szép estvéjén —
 Kálmán könyvet forgatott,
 Lóra kinn volt az ereszben
 S álmadozva üle ott ; —
 Egyszerre nagy sikoltással
 Béoson a szobába :
 «Jaj! ki jön itt?» ezt rebegi,
 S kapkod szorúltságába'.

42.

Kifut megint, — s mint a galamb
 Karvalyt látván, házába
 Lövel, szintúgy illan Lóra
 S ellappan a konyhába'.
 A sebesen nyargalástól
 Porosan és tüzesen
 Bakacs úrfi jött Kálmánhoz,
 S imígy kezdé szívesen :

43.

«Víg husvétot, Kálmán bátya!
 Békességet, bőséget!»
 «Hozta Isten uraságod',
 Bakacs úrfi! s mi végett? —
 Mi szél hoz ma (úgymond Kálmán)
 Egy vőlegényt házomba? —
 Hallám bizony a conventben,
 S több helyt is, több izromba.»

44.

Meghökkene Elek úrfi,
 Kálmántól nem várta ezt:
 «S a szorgos hír, (kérdi tovább)
 Halljuk, bátya, mit ereszt?»
 «Hogy Devecser kisasszonya
 Asszonykép megy Somlóra,
 (Felel Kálmán) Alleluja!
 Szálljon áldás a jóra!

45.

Maga lévén Ádám, nem jó,
 (Isten maga mondotta)
 Hogy az ember maga legyen,
 S Évát azért alkotta.
 Adja az ég, Bakacsokból
 Egy fergeteg támadjon,
 Melyből a tar kobakokra
 Halálzápor szakadjon!»

46.

«Megállj, Kálmán! (mond az úrfi)
 Vegyed előbb kezemet, —
 (S felüt véle) ismérjed meg
 Szívemet és eszemet:
 Esküszöm a magas égre!
 Az ő tüze emészszen,
 Ha hazudok! — soha Lucza
 Feleségem nem leszzen.

47.

Halljad, Kálmán! becsúletes
 Szittya vér foly eremben;
 Miklós napja óta él már
 Egy indulat keblemben:
 Kálmán, Kálmán! leányod ez, —
 Hím nélkül van beszélve, —
 Ő vagy senki, — most vagy soha, —
 El van bennem tökéelve!»

48.

Meglepé ez Kálmán mestert,
 S tüzes éles szemekkel
 Általszúrá Elek úrfit; —
 Ez, egyenes lélekkel,
 Kiállván nyíltekinetét
 A kémlelő atyának,
 Így folytatja még szavait
 Kitört indulatjának:

49.

«Ha Lóra nem útal engem,
 Add nékem leányodat! —
 Kálmán bátya! fogadj vődnek, —
 Nem bánod meg dolgodat.
 Szeretem én a galambot,
 Jobban mintsem éltemet, —
 Véle osztom, ha elveszi,
 Értékeimet, szívemet!»

50.

S rövideden légyen mondva:
 Tetszett Elek Lórának, —
 Az atya nem ellenezte, —
 És gyűrűket váltának.
 S az örömnél érzeménnyel
 Úgy megtölté kebleket
 A mátkáknak, hogy csak alig
 Lelék immár helyeket.

51.

Legboldogabb időpontja
 Az emberi életnek,
 Melyen legszebb reményei
 Már-már — teljesedhetnek!
 Elfelejtván ebben a szív
 A múltaknak örömet,
 Együtt érzi a jelenlét
 És jövőre örömet.

52.

De Kálmánt, ki elgondolta
 Élte forgó sorsait,
 A sorsnak az ő mentében
 Visszás keresztútjait,
 Egy nem értett titkos érzés,
 Melyet el nem verhetett,
 Úgy elfogta, hogy öröme
 Teli még sem lehetett.

53.

S nemsokára, — vasárnapon, —
 A nap épen nyugvóban,
 Selyemben és patyolathan,
 Szép hat lovas hintóban,
 Lobogó szép keszkenőkkel,
 Dörögve a köveken,
 Nagy pompával, nagy robbajjal
 Végig Sümeg- s Rendeken.

54.

Imígy viszi vala haza,
 Öröm vervén keblébe',
 Bakacs Elek Mester-Lórát,
 Somlóra fel fészkébe.
 Vélek méne Kálmán mester,
 Nem hagyta el Lóráját,
 Véle vitte volt könyveit
 S bú-oszlató hárfáját.

55.

Somlón készen vala Brúnó,
 A dömölki apátúr,
 Öszveadni a mátkákat,
 Egy öreg, ősz, tisztos úr.
 Brúnó s Kálmán megpillantván
 Egymást, kiki elbámult :
 «Kéry Kálmán! (kiált Brúnó)
 De ő hiszen már kimúlt?»

56.

«Kéry öcsém és barátom!
 Te hazámnak oly fia,
 Milyent többé soha sem szül
 Az eltiprott Hunnia! —»
 «Én vagyok az, (felel Kálmán)
 Öcséd, Brúnó, s barátod;
 Én testestől és lelkestől, —
 S nem árnyék, a mint látod.

57.

De lassan! mert ellenségim,
 Ha életben sejtenek,
 Noha most már könnyen halok —
 Legittén elejtenek.»
 A két öreg egymásnak itt
 Nyakára ráborúlva,
 Némán sír, — a fájdalomtól
 Szavok el van szorúlva.

58.

«Kéry, oh te rég siratott! —
 Hazám kidúlt gyámolya!
 Oda Lajos! — s országában
 Szolimán úr s Zápolya!»
 Zokogva így szólott Brúnó,
 Fájlván a szív mellében,
 S zavarosan kóvályogván
 A történtek fejében.

59.

Itt Elekhez fordul Kálmán,
 S imígy beszél hozzája:
 «Fiam, vóm! most hát tudod már,
 Ki a mester Lórája? —
 Nemzetsége több százados,
 Jóságiktól megfosztá
 Zápolya a Kéryeket,
 S barátira felosztá.

60.

Elesvén már Magyarország,
 Lórát anyja véréből
 Kapom vala karjaimra
 Három gyilkos körméből.
 Én sem volnék azóta már;
 De szánván e csecsemőt,
 Más országba, békességbe
 Karjaimon vittem őt.

61.

Búbánatban neveltem fel ; —
De nyúgtom nem lévén ott,
Haza jöttem, mihelyt Lóra
Olyan lett, hogy járhatott :
Hogy legalább, — siettetvén
A bú végső napjaim, —
Hazám édes kebelébe
Rakhassam le csontjaim !

62.

Volt nékem egy fiam is még, —
Isten tudja, ha él-e ! —
Porkolábom, egy jó ember,
Erdélybe ment ki véle.
Vőm ! boldogítsd leányomat ! —
Te, leányom, férjedet !
Ez a tárgya e szent frigynek,
Mely édeni eredet.

63.

Férj, te vagy az erősebbik :
Légy oltalom, védelem ;
Feleség, te a gyengébbik :
Légy öröm és szerelem ;
Férj, te vagy az okosabbik :
Adj tanácsot értelmes ;
Asszony, légy te bizodalmas,
Engedelmes, figyelmes.

64.

Férj, te vagy a háznak ura,
 Háznak feje, félelme;
 Te, asszony, a háznak szíve,
 Malasztja és kegyelme.
 Hazafiak, társak, szülők,
 Jók és hívek legyetek! —
 Férj, feleség, ketten egyek: —
 Légyen áldott frigyetek!

65.

Szerelmetek édenjében
 Kigyót ne találjatok!
 Mely megölje egymás eránt
 Való bizodalmatok:
 E zarándok emberlétnek
 Legigazabb szentsége,
 Legédesebb bizonyosság
 Két jó szívnek hűsége.

66.

Soha azt ne érezzétek,
 A mi most fáj énnékem! —
 Jusson néktek annyi öröm,
 Mennyi — keserűségem.»
 Itt elnémúlt, kiujulván
 Szíve minden sebjei;
 S agg arczáján egymást űzve
 Gördültek le könnyei.

67.

Egymásba átszakad vala
 A két agg szív fájdalma ;
 Egymásba átömlik vala
 A két agg szív siralma ; —
 S egymásra rá homorodva
 Árpád nemes két fia, —
 Így siraták hazájokat,
 Tégedet, óh Hunnia !

68.

De az ifjúság öröme
 Kicsapongó árával
 A két aggnak fájdalmait
 Elragadá magával :
 Mert a két szív telisége
 Most a megnyílt ajkokon
 Úgy ömlött ki, mint az elzárt
 Csermely a nyílt gátokon.

69.

Ott állának ; — s Elek Lórát
 Átölelvén karjával,
 Mint a tenger a világot
 Az ő vészes habjával, —
 Úgy tetszett, hogy a szíveket,
 Kiket öszvetett a pap,
 Semmi eset el nem választ, —
 Hanem az ítéletnap.

70.

Az ő első szerelmeknek
 Fennen égő tűzében,
 Épség, erő, ártatlanság
 Mind a kettő testében,
 Valóságok, egymás szoros
 Tüzes ölelésében, —
 Elolvadni látszik vala
 A kény gyönyörűjében.

71.

Kálmán Somlóvárban maradt,
 Kéry csupán azoknak,
 Kikkel szíve öszvehangzott, —
 Kálmán mester másoknak.
 Leányának szerencséjén
 Annyira felvidúla,
 Hogy ajaka mosolygásra
 Mégis többször vonúla.

72.

De Elek vén porkolábja,
 lilyés, fejét csóválta ;
 Az úrfinak házasságát
 Helytelennek találta.
 Irígy szemmel nézi vala
 Mind asszonyát, mind Kálmánt :
 « Ottan legjobb, (így dörmögött)
 A kit hová a sors szánt. »

73.

Nem jó véget jövendőle
Kanóth s Illyés e frigynek ;
Gyászt kívánván szíve, gyászt lát
Szeme is az irigynek.
De akárki, bár jót kívánt
Lórának és Eleknek,
Gyászt látott, haj! támadtában
E szomorú jeleknek:

74.

Mint a setét holló-sereg
Várna s Mohács térére
Feketén száll, s széled vala —
Az elestek testére :
Egy bús, komor, fekete éj
Úgy lepé a világot,
Hogy Elek az öröm-ágyba, —
Mint Édenbe, béhágott : —

75.

S hogy éjfél lett, — Somló felett
Zászlóképen lebegett
Egy vérvörös folt az égen, —
A ki látta, rettegett.
S ugyanakkor a vár tornyán
Három versben kiálta —
Hosszasan a halálmadár.
Illyés fejét csóválta.

HARMADIK ÉNEK.

1.

Sok leány volt, ki Eleket
Szíves gondolattal
Ugy béfoná, mint orsóját
Fonalának szálival.
S most, hogy híre széjjel terjedt
Az ő házasságának,
Ezen szűzek bámultokban —
Majd mind kővé válának.

2.

Szidták szegény Mester-Lórát,
Sümeg szegény mesterét,
Ki elkapta kezek elől
Az ifjúság czímerét.
Csaby az ő leányival
Sok ideig vesződött,
Mert Elekkel mindegyike
Igen sokat törődött.

3.

Mindazáltal a sok közül,
Kik Eleket sohajták,
Kik magokat a szép Elek
Karjaiba ohajták,
Lucza volt, kit a történet
Legsajnosban érdeklett:
Mert reménye vasmacskája
Most rútúl megfeneklett.

4.

Balúl véled, óh asszony-nem,
A férfiú-szíveket
Bujasággal megfoghatni,
S megtarthatni ezeket :
A szűzesség, a szemérem
Köt csak olyan kötéllel,
Mely nem bomlik, nem szakadoz
Mindjárt minden új széllel.

5.

Hogy eljutott Devecserbe
A hír Lucza fülébe,
Felfortyant az, — méreggő vált
Minden csepp vér erébe'.
Dúlt-fúlt, fogát csikorgatta,
Véres bosszút kiáltott ; —
Kész lett volna öszverágni
Eleket és Lórát ott.

6.

Szilajabb a mérges asszony
Bosszújának tüzében,
Mint a tigris vagy hyéna
Kölykét vesztett dühében.
Epét, mérget főző volkán
Az ilyennek kebele,
Hogy tetteit kiokádván,
Az ember elhal bele.

7.

Ezerféle bosszút gondolt,
Képzelt Lucza magának,
Egyik szörnyebb a másiknál; —
De több kellett Luczának.
«Nem most, álnok, (így dühödött)
Bosszúm kora volna még;
Úgy legyen, hogy — midőn meglett,
Vért sírjon az emberség:

8.

Ha majd nem lesz szívéen kívül
Egyéb kincse éltednek;
Ha majd nem lesz csókján kívül
Más élelme szívednek;
Ha majd nem lesz ölén kívül
Lelkednek más nyugalma: —
Akkor csapjon reád bosszúm, —
Álnokságod jutalma.»

9.

Mondta; — és elvicsorodtak
Mérget őrlő fogai,
Méreg-görcstől vonagoltak
Teste minden tagjai.
Hogy bánt a szörnyetegen
Minden ördög pokolban,
Látván, hogy egy asszonyszívben
Százszor fenébb pokol van.

10.

Somlón kiki boldog vala
Urtól fogva szolgál ;
Felhág vala boldogságok
A lehetőség pontjáig.
Boldog vala férj s feleség,
Mint egymásnak karjában
A legelső emberpár volt
Még ártatlan korában.

11.

Elvonúlva a világtól
S az ő kötelékitől,
Az emberi társaságtól,
A csábulás lesitől,
Ugy éltek ők Somlónvárban,
Mint a madár fészkében,
A szerelem ezerféle
Lelki testi kényében.

12.

Meghódolván a szilaj szív
A szép asszonyléleknek,
Lóra mellett szelídebb lőn
Természete Eleknek ;
S nagy lévén a bölcs Kálmánra
Az ifjúnak figyelme,
Világosabb lőn fejében,
Élesebb lőn értelme.

13.

Eszteendő elfolyta után
Somlón épen sokra gyúlt
A boldogság: mert a szép hölgy
Egy gyönyörű fiat szült.
Midőn szülte, nem érezte
Fájdalmat az anyának,
Elképzelvén fia felett
Örömet az atyának.

14.

Könnyes szemmel kapta fiát
Bakacs úr a karjára,
S lelke szinte oda ömlött
Szerelme két tárgyára.
Megörülve ontván rájuk
A könnyeket, csókokat,
Szerelme tűz záporával
Majd megfojtá azokat.

15.

Nagy volt onokája felett
Kálmánnak is öröme;
Általa megédesedett
Ujra élte üröme.
A kisedet gyengédeden
Ő is ölébe zárja:
«Hozott Isten! (így szól hozzá)
Világnak új polgárja.

16.

Adja Isten! hogy ember légy:

Ép és erős, bölcs és jó, —

Józan, okos, jámbor, igaz,

Jó s bal sorsban állandó.

Adja Isten! hogy magyar légy, —

Lelkes magva Árpádnak;

Szemes őrje, hív védője,

Erős gyámja hazádnak.

17.

Imígy lésszsz te majd öröme

Apád, anyád éltének,

Dicsősége Hunniának,

Gyásza Ómár népének!»

Az új polgárt az életbe

S világba így avatta

Kálmán szíve, s könnyeivel

Áldását rá folyatta.

18.

Ott ülének a boldogok

Gyakran az éj csendjében,

A csillagos mennybolt alatt,

Egymás meleg ölében;

S Kálmán fenn a vár ablakán

Ossiáni dalokban

Várna s Mohács siralmait

Mondá mély s bús hangokban.

19.

Lóra anya s gazda-asszony,
Csupán édes tisztében
Töltsi vala a napjait
Somló békes körében.
Boldog lévén, boldogított
Minden hozzá tartozót;
Csak ha mással megszthatta,
Ugy szeretett minden jót.

20.

Midőn nyári szép estvéken
Néha lantját pengette,
Ha még zengett szavának is
Édes hangja mellette, —
Membájjolva fülelt akkor
Alatt a szőlőmíves,
Kételkedett, hogy emberi
A lelkes hang és szíves.

21.

Tartóztatta lélekzetét,
Vélvén, mennynek angyala
S nem más, kinek a magasról
Ily gyönyörűn zeng dala.
Dicső, kegyes, gyönyörű hölgy!
Százszor boldog a földön,
Kinek, téged szerelmével
Átfoghatni szabad lőn!

22.

Elek úr most ritkán ment ki
Gazdasága köréből,
A vadászat csalta csak ki
Néha boldog fészkeből:
A hol sok lenyíltat fürjjel
Tölté Zsuzsi táskáját, —
Szellő sok elkapott nyúllal
A nyeregnek kápáját.

23.

Kálmán, a nagy s bölcs hazafi,
Tartván, hogy majd vejében
A bajnok ellágyúlhatna
A szerelem ölében; —
Hogy a vértől el ne szokják,
Vérnek kellvén folynia,
Ha ki akar szadadúlni
Pogány kézből Hunnia; —

24.

Hogy, a midőn karját kéri
A hazának védelme,
Honn ne fogja ölelésre
Azt a szép hölgy szerelme; —
A vadászat ingereit
Benne önnön bizgatta,
Hogy forgassa fegyvereit,
Ipa önnön biztatta.

25.

S nem sokára el is jöve
Az idő, hogy Hunniát
Új veszélyek fenyegetvén,
Az minden még hív fiát
Lóra, talpra kiáltotta:
Hogy ezen új csapástól
Mentenék meg édes anyjok' —
Talán a végromlástól!

26.

Mert Szolimán, Izabella
Királynénak szavára,
Meg' rácsapott a magyarnak
Meghasonlott honjára;
S majd Budáig tódúla már
Kontyosinak árjával,
A nélkül, hogy gátolhatná
Őt a haza hadával.

27.

Immár szerte lobogtanak
A vármegyék zászlói;
Felkelésre szólítottak
Harsány tárogatói: —
Gyülekezett a nemesség
Az életet megvetve,
A haza szent védelmére
Lovag, gyalog sietve.

28.

Első volt a felkelésben
 Ura Somló várának;
 Nem lágyúlt el a hölgy mellett
 Boldog férje Lórának:
 Öszveszedett lovagjait
 Egy csoportba állítá, —
 S általölelt kedveseit
 Szívesen így szólítá:

29.

«Megyek én is, Lóra lelkem,
 Szívem édes kedvesse!
 Édes hazám váltságára, —
 Dolgunk Isten vezesse!
 Légy helytartóm, apa édes,
 Míg megint itt lehetek! —
 Gondját viseld mindenemnek,
 Lóra, a mit szeretek!

30.

Hahogy hazám védelmében
 Vérzeni kell éltemnek,
 Vigasztalódj', édes anyja
 Fenmaradó véremnek.
 Ne sírj! remélj, jó szerelmem!
 Meglátlak még bennetek'; —
 Bizzunk Isten jóvoltában: —
 Az Úr légyen veletek!»

31.

Itt Elek felveté magát
Tigris paripájára ; —
Lóra könnye sűrűn hullott
Ölben alvó fiára.
Kálmán komoly tüzes szemmel
Nézett vitéz vejére,
És magában áldást mondott
A magyar had népére.

32.

Lova hátán így szól Elek :
« Szerelmem, kis kölykemet
Add még egyszer az ölembe, —
Hadd éréntse szívemet ! »
S. felvévé, s úgy megszorítá
Kis fiát a pólyában,
Hogy rítt az és szinte megfúlt
Atyja tüzes csókjában.

33.

Lovát immár kifordítván,
Elek úr ezt mondá még :
« Egyre kérlek még, kedvesem, —
A dolog csak kicsinység ;
De szerelmed nagyságát majd
E kicsinyből ítélem ; —
Férjed kedvét, jó feleség,
Nem szeged meg, úgy vélem ? »

34.

Viseld gondját madaramnak,
 A fűrj-ütő Villámnak, —
 Szellő kedves agaramnak,
 Drága, dicső kutyámnak!
 A mennyire te ezeknek
 Majd gondjokat viseled,
 Úgy vélem, hogy öröमित
 Egyannyira kedveled. —

35.

Édes apánk olvasgatni —
 Én vadászni szeretek:
 Viseld gondját állatimnak, —
 Menjünk! — Isten veletek! —
 Mondta, s elment; véle Andor,
 Buda alá Zrínyihez,
 A hol hozzá állott hazánk
 Többi nemes hősihez.

36.

Keservesen sírt a szép hölgy,
 Fájján a szív keblében;
 Ázott fia a keserű
 Könny-özöntől ölében.
 S mintha örök megválása
 Lett volna ez Elektől,
 Szíve szinte megrepedett
 A gyász érzeményektől.

37.

Csendes vala Somló vára
Elek ott nem létében ;
Lóra, mint egy bús gerlicze,
Úgy űlt özvegy fészkében :
Maga soha, cselédjei
Igen ritkán jártak ki ;
Somlóra is, Brúnón kívül
Ritkán ment fel valaki.

38.

Írt vagy izent övéinek
Elek, mikor lehetett ;
De Somlóra rugaszkodni
Soha ki nem telhetett :
Mert Szolimán fenyegetvén
Százezernyi népével,
A maroknyi magyar tábor
Érzé, ha egy ment is el.

39.

Napok, hetek és hónapok
Érkeztek és távoztak ;
De sem Somlón, sem Budánál
A dolgok nem változtak.
Lóra asszony Elek helyett
Elek fiát csókolá,
Örült, midőn vonásait
Benn fellelni gondolá.

40.

Ablakánál könyökölve
A szép nyári estvéken,
Szemeit ott legeltette
A kies al-vidékben :
Hol a holdnak bizonytalan
És remegő fényében
Ezerféle forma s alak
Lebeg vala szemében.

41.

Ezer karú óriássá
Kápráz a fény minden fát,
Melyet Lóra ily estvéken
Somló öve körül lát :
A múltban és jövőben
Jártak gondolatjai ;
Vitéz férjét féltik vala
Szíve kívánságai.

42.

Elek kedves állatinak
Jól folytanak napjaik,
Lóra asszony gondjainak
Ők lévén fő tárgyaik ;
Ezerszer is simogatta
Férje kedves agarát,
Mindég maga etette volt
Férje kedvelt madarát.

43

De egyszerre, — épen midőn
 Elek napja folytába'
 Súlyos markok hanyatlottak
 A sarlóknak horgába, —
 Lóra előbb vélte volna,
 Hogy a rendelt határból
 Ég, föld kilép: — Szellő, Zsuzsi
 Eltűntenek a várból.

44

Az esetre Lóra asszony
 Annyira megdöbbene,
 Hogy, értvén azt, lábairól
 Szinte hanyatt billene:
 Megakadtak gondolati
 Máskor okos eszének;
 Megrekedtek az erei
 Testét folyó vérének.

45

«Jaj, jaj nékem! (így sírt-rítt ő)
 Nem hisz meg majd szavamnak!
 Hogy gondjokat viseltem én —
 Majd jobban, mint magamnak!
 Hogy öröme életének
 Kedve az enyimnek is! —
 Nem hisz meg jaj! — s azt mondja tán,
 Álnok voltam és hamis!»

46.

S valahány volt a cselédje,
Annyifelé küldötte;
S reménykedve, könyörögve
Szíveikre kötötte:
Keressék az elveszteket,
A hol hírek hallatik:
Annak, a ki megtalálja,
Nagy jutalom adatik.

47.

Elszéledtek a cselédek, —
S mindenegyik másfelé
Szorgalommal vizslat vala, —
Mert szereté, tisztelé
Mindenegyik jó asszonyát;
De egyenként megtérvén,
Csak így felel mindenegyik:
«Szerencsétlen jártam én!»

48.

Az elvesztek, — minden kis jegy
A sólyomban s agárban
Ismérhetőkép lefestve, —
Minden közel vásárban
A vegyesen gyűlő népnek
Ki voltanak kiáltva,
Vélek a díj, melylyel azok
Ki lennének majd váltva:

49.

Szép paripa a nemesnek ;
Borjas tehén parasztnak :
E jutalmak is sok embert
Keresésre szalasztanak ;
Haszontalan ! veszve maradt
A kutya és a madár :
S a szép Lóra szemeiből
Szüntelen folyt a köny-ár.

50.

Egy emberre gyanakodtak,
A ki Somló várában
Gyakorta megfordúl vala
Kanóth barát dolgában ;
Kit az nap is Somlón látott
Bakacs úrnak udvara,
Hogy elveszett mise alatt
Kutyája és madara :

51.

Haszontalan ! veszve maradt
A kutya és a madár,
S Lóra asszony szemeiből
Szüntelen folyt a köny-ár.
Kálmán Lórát haszontalan
Vígasztalta, kérlelte ; —
Komor maradt, — néma és bús,
És kezeit tördelte.

52.

Most, hogy Elek, — ki Zrínyivel
 Buda alúl elmene
 A horvátok földjét dúló
 Vad tatárnak ellene, —
 Sorsa felől övéinek
 Rég nem izent, se nem irt,
 Lóra, ki ezt nem tudta volt,
 Bújával már alig bírt.

53.

Rövidültek már a napok ;
 Közel vala az ősz már,
 Midőn a nap fergeteggel,
 Hideggel és széllel jár ;
 És Szolimán jancsárokkal
 Töltvén elébb várait,
 Egyszere felkerekedik, —
 S haza viszi hadait.

54.

Eloszlott a magyar had is :
 S jobb jövődő fejébe'
 Kiki vígan haza indúlt
 Őseinek fészkébe.
 Bakacs úr is, a szerelem
 Vonagolván inába',
 Sebes folyvást iget vala
 Kedves hölgye karjába.

55.

Az útban, mely Veszprimbe visz
Devecserből s köréről,
Egy csárda volt a Bakonyban,
Jeles több jó féléről ;
«Betekints» volt neve annak ;
A mily jó bor csapjából,
Oly jó víz folyt csörgedezve
Mellette egy sziklából.

56.

Egy kies völgy ölében volt
Fekvése e csárdának :
Jól esett itt kipiheni
Embernek és marhának ;
Álom lepte meg az útast
A gyöp puha selymében ;
Úntig lakott a fáradt ló
A völgy kövér fűvében.

57.

Egy vasárnap vala épen,
Hogy haza vett útjába'
Bakacs úr is betért ide
E bakonyi csárdába ;
Hol eloltván szomjúságát
Mind az úr, mind lovásza,
Andor ura s maga lovát
A fűre kipányvázza.

58.

Most a lovak szájában már
 A fű egyre ropogott ;
 Andor egy nagy bokor megett
 Mély álomban hortyogott ;
 Elek oda lévén dülve
 Egy tölgy görcsös tövéhez,
 Szív-szakadva, sohajtozva
 Vágyott kedves hölgyéhez ; —

59.

Hogy egyszerre a füleit
 Reménytelen meghatja
 Egy közélről hangzó ének
 Lanttal kísért szózatja.
 Meghökken ő, — felborzadtak
 Feje minden szálai, —
 Mert mérgesek, — ezek voltak
 Az éneknek szavai :

60.

«Az asszony-szív, mint az avar,
 Igen hamar lobbot vet ;
 De mire megújúl a hold, —
 Már nem érez az hevet ;
 S a legszentebb érzésekkel,
 Férje boldogságával,
 A természet kötelivel
 Úgy játszik, mint kockával.

61.

Az asszony-szív a hívséget
Csak szükségből isméri :
Csak a rút hív, kinek szívét
Már az ördög sem kéri.
Legédesebb dicsősége,
Imádtatni többektől ;
Csupán egynek híve lenni —
Ne várd soha szépektől.

62.

Tud szeretni az asszony-szív, —
De csak magát s kényeit ;
Ő magának Isten s világ,
S ekként teszi tetteit.
Ha kit kénye boldoggá tesz,
Csupán kedvelt magáért
Történik az, nem pediglen
Másnak boldogságáért.

63.

Töredékeny, mint a cserép ;
S mégis konok s mereven,
Zsémbes, buja, hívalkodó,
A mi benne eleven.
Legfőképen a hívságnak
A legjobb is ily rabja,
Hogy éltenek rendjét, módját
Egyedül csak az szabja.

64

Bolond, a ki igaz szívvel
Csügg egy asszony szerelmén:
Álnok az és állhatatlan,
A fiatal, mint a vén.
Bolond, ki az asszony-szónak,
Esküdjék bár, többet hisz,
Mint a mit egy porszem nyomna,
Melyet minden szél elvisz.

65.

Bolond, a ki homokjára
Az asszony-szív kényének
Állandóúl véli tenni
Szerencsáját éltének.
Bátrabban áll szerencsédnek
Épülete a jégen,
Mint a jégnél sikosb szíven —
Az asszonyi hívségen.

66.

Csak tréfákra, játékunkra
Van teremtvé ez a nem;
A külseje bájló, vonzó, —
De belseje fertelem.
Csak a ki ezt nem isméri,
Az tiszteli, szereti;
Az okosabb örömére
Fordítja — és neveti,

67.

Tiéd vala, héj, férfi szív,
 Az uraság a földön,
 De Évának csélcsap kedve
 Téged, szegény, rabbá tőn! —
 Vedd vissza az uraságot,
 Melyet erőd felada
 A szépnek, ha tőle a jó
 Már annyira szakada!»

68.

A lantosnak kígyó-nyelve
 Még jól el sem végezte
 A szót, melylyel jelentőleg
 Énekét béfejezte;
 Hogy Bakacs úr felpattanva
 Oda lövell hozzája, —
 Jobban borzad, hogy szemével
 Egyet pillant reája:

69.

«Ki vagy, undok? (így szólítja)
 Férfi külső tolladdal,
 Mérges kígyó belsőképen, —
 Asszony te is szavaddal!
 Ki vagy? nyisd fel sisakodat,
 Mutasd, ha van, arczádat!
 S ha oly vagy, a milyt festettél,
 Hadd pökjem le pofádat!»

70.

«Egy nyomorúlt katonáné,
(A lantos így válaszolt)
Ki férjével együtt Budán
Esztendeig fogva volt.
Jól intézte a jó Isten,
Hogy nememet elrejtván,
A fajtalan pogányságnak
Fertője nem lettem én!

71.

Hogy végre elbocsátának
A fogságból bennünket,
Elmetszék, — az átkozottak!
Az orrunkat, fülünket.
Utálattá, fertelemmé
Levénk, szegény állatok!
Szolgálatba bélt-keverő
Képemmel nem állhatok.

72.

Sisak fedi ábrázatom,
Nehogy annak, ki meglát,
Tekintetem tán elnyomja
Szánakodó irgalmát.
A muzsikát egy talián
Katonától tanúltam:
Kenyerem lett, haj! mióta
Ennyire elrútúltam.»

73.

«A menny tüze égessen el,
Éles nyelvű boszorkány!»
Úgymond Elek boszonzkodva,
Hogy szeme is szikrát hány:
«A menny tüze sujtson mérges
Énekedre, nyelvedre! —
S hol vetted, a mit okádál,
Mérges béka, nemedre?»

74.

«Felindúla szavaimra
Kegyelméd, a mint látom,
(Mond amaz) de hallgasson meg:
Ezelőtt egy barátom,
Kit, míglen ő táborban volt,
Hitvese otthon megcsalt, —
Egy szép, írástudó legény
Csinálta volt ezen dalt.

75.

A múlt éjjel Somló-várban
Kértem szállást s kenyeret; —
Jó s dús urak a Bakacsok:
Szegényt százat, ezeret
Táplálnak ők; — s a mit tegnap
Somlón láttam s hallottam,
Az eszembe hozta a dalt,
Melyet imént mondtam.»

76.

«S mit láttál hát Somló-várban
 E rút dalhoz hasonlót?
 Mit hallottál, (kérdé Elek)
 Ha nem szépet, ha nem jót? —
 Mit láttál ott?» (kérdé Elek,
 S minden szőre felállott,)
 «Mint van Bakacs hölgye s fia? —
 Mit hallottál, láttál ott!»

77.

«Azt (felel ez), hogy míg Bakacs
 Sok ezered magával
 A hazáját és övéit —
 Tán vérének folytával, —
 A pogánynak dúlásától
 Megmenteni igyekszik:
 Addig hölgye szerelmétől
 Fészkében más melegszik.»

78.

«Hazudsz, ringyó! (ordít Elek)
 Hordd el innen testedet,
 Mert az orrod s füled után
 Küldöm czinkos nyelvedet!»
 «Megbocsásson, kelmed uram!
 Mind ezt én így hallottam,
 (Mond az asszony) a hallottnál
 Többet én sem mondtam.

79.

Bár Bakacsnak mondhatnám ezt,
Néki önnönmagának :
Megköszönné, ha szemei
Általam megnyílnának.»
Elek fogát csikorgatta, —
Kezéből két ököl lett : —
«Mondd csak tovább !» ezt mormolta,
S ez tovább így beszéllett :

80.

«Azt szememmel láttam tegnap
Midőn a nap nyugodott,
Hogy Bakacsné egy úrfival
Ölelkezve üle ott,
Holott magok a cselédek
Mondják, hogy száz olyant ér
Az ő urok, kit valóban
Minden ember is dicsér.

81.

Pedig bizony, örökös kár !
Hogy ily rútúl megrontja
A Bakacs vért egy nyomorúlt
Orgonásnak porontya ;
Kit, — egy gazdag és nemzetes
Szép kisasszonyt megvetvén,
Emel vala karjaiba, —
Legalább így hallám én.

82.

A vén mester a leányát
 Nemcsak hogy nem téríti,
 Sőt, mint mondják, az urakat
 Néki maga keríti.»
 «Hallgass, ringyó! (ordít Elek)
 Hallgass, mert megfojtalak,
 Mert kitiprom a béledet,
 Mert pokolba ontalak! —»

83.

«Nem csudálom», — szavát bátran
 Az asszony így folytatja, —
 «Hogy Bakacsnak gyalázatja
 Kelmedet így meghatja.
 Csak mindenkor igaz marad:
 Nem volt, nem lesz soha jó,
 Akármit is összekötni,
 A mi öszve nem való.»

• 84.

Mint a midőn csattog, ropog
 Az ég, s a föld megrendül,
 Ugy rázkódik meg Elek itt —
 S valósága felzendül,
 Dúl, fül, habzik minden csepp vér
 Háborodott érében,
 És vonagol minden ideg
 A méregtől testében.

85.

Nem szól, — nyelve ólommal vált
A méregtől szájában ;
Nem szól, — hanem iszonyúkat
Forgat tüzes agyában ;
Nem szól, — szívét a fájdalom
Nyomja, zúzza, szorítja ! —
Vizsga szemmel néz emez rá,
S Bakacsot így szólítja :

86.

«Egy szép sólyom s egy szép agár
Vagyon a birtokomban,
Hasonlókat nem láttam még
Messze földön jártomban,
Úrnak valók, — a szegénynek
Sok pénzébe tellenek,
Somlón vettem ; — oda adom,
Ha kelmednek tetszenek !

87.

Ez úri két állathoz én
Különösen jutottam : —
Somlón bezzeg megtörtént az,
A mit imént mondtam :
A legszentebb érzésekkel,
Férje boldogságával,
A természet kötelivel,
Ugy játszik, mint — koczkával.

88.

Bakacsnak volt e két állat,
Mondják, igen kedvében ;
De Bakacsné nem tartván jól
Férje kedvét eszében,
Általadá az úrfinak,
Ki most Somlón nála ül,
Férjét s kedvét fel sem vevő
Szerelmének jeléül.

89.

Az úrfi nem lévén vadász,
Lovászának vetette :
Ki azután olcsó pénzért
A kezemre ejtette.»
Bekiált itt a csárdába
Általható szavával :
«Hallja-e kend? — Ide (úgy mond)
A madárral s kutyával!»

90.

S egy katona lép gyorsan ki
A magános csárdából, —
Nem láthatni, sisak fedvén,
Semmit ábrázatjából ;
Gondosan tart karján, lánczon
Egy szép sólyom-madarat, —
Jobb kezében pórázon hoz
Egy szép ordas agarat.

91.

Legottan, hogy Elek urat
Szemével megtalálja
Az agár, fülét hegyezi
És a farkát csóválja;
Egyet ugrik, — elszabadúl
És Elekre rálövell:
Nyivog, szökdös és hentereg,
Helyet nála alig lel.

92.

«Egek ura! (ordít Elek)
Madár, kutya sajátom! —
A hitetlen asszony vétkét
Mint a napot, úgy látom!»
Ily szörnyen megsebesedve
Látván magát szívében,
Tovább már nem tetteheti
Magát kitört mérgében.

93.

Az ő egész valósága
Vérbosszúba lobbana,
Melytől szíve mérgében is
Mintegy visszadobbana:
«Sólyom s agár az enyimek»
(Kardját rántva kiáltja)
«Bakacs vagyok, ki magáét,
Ha vérrel is, — kiváltja.»

94.

S megrettenve a sólyomot
A férfi leoldozza,
S magát a már elfarkallott
Asszony után orozza.
«Jertek, kedves állataim,
Ti hívebbek nálánál!»
Sohajt Elek, s a sólyomot
Karba ölti lánczánál.

95.

S megragadja paripáját
S kantárt vet a fejébe,
S elbőszülve felugrik rá,
Remeg, morog dühébe';
S mint egy porszem a szélvésznek
Zúgó sebes szárnyain,
Ugy szágúld el Somló felé
Lovának gyors inain.

96.

Nyargal Elek, nyargal, száguld,
A hív kutya mellette;
Habzik, csepeg, fúlad a ló,
És a lovag hegyette;
Tüskén, bokron megy keresztül,
Hanyatt-homlok futtában,
S mint a szél, még két más lovag
Siet Elek nyomában.

97.

A sólyom nem repülhetvén,
Minthogy kötve lánczával,
S nem állhatván a lábain,
Körmével és orrával
Kapaszkodik vivőjébe: —
A dühös nem érezi,
Hogy a madár körme s orra
Karját már jól vérezi.

98.

Nyargal Elek, nyargal, száguld, —
Tűnnek jobbra és balra
A fák, bokrok, — ki meglátja
Messze tér az oldalra:
Szegény sólyom nem állhatván,
Tikkadva lóg lánczáról, —
S most szegényt egy fityegő ág
Leszakasztja lábáról.

99.

Nyargal Elek, nyargal, száguld,
S már ott Somló aljában;
Szakadozott, töredezett
A pára már lovában;
Hosszan fityeg száraz nyelve
Az áltszakadt kutyának;
Csak Bakacsnak nincsen baja,
A dühösnek magának.

100.

A nap épen most bucsúzik,
 Bús fellegek nyelik el;
 A munkások szertemennek
 Haza eszközeikkel; —
 Bakacsné a várkapunál
 Ül a langyos estvében
 Egy kőpadon, fiacskáját
 Rengetvén ott ölében.

101.

Egy szép, deli, szőke úrfi
 Üldögél ott Lórával,
 S Elek hölgyét szerelmesen
 Ölelgeti karjával.
 Kálmán tova magánosan
 Keresztbe tett kezekkel
 Némán a nap nyugtát nézi
 Fellelgező lélekkel.

102.

S most egyszerre, — csak bágyadtan
 Tolván magát szárnyával,
 Borzadt, rongyos, véres testtel,
 S már-már fogyó párával,
 Az elveszett sólyommadár
 Somlón terem Lóránál,
 S márcsak alig vitt páráját
 Ott — kiadja lábánál.

103.

S mindjárt erre, minekelőtt'
 A történetet bámúlva
 Megfoghatnák, — szélvész képen
 Somlóra felzúdúlva,
 Nállok terem Bakacs Elek, —
 Néz, és látván megdobban,
 S égő dühe és bosszúja
 Szörnyebb lángba fellobban.

104.

Leugrik: «Élj s halj hát, szajha!
 Szerettebbed karjába'!»
 Így ordít, és markolatig
 Döfi kardját Lórába.
 Mint az eltört liliomszál,
 Lóra lerogy lábához
 A dühösnek, ki ekkor sem
 Tér még vissza magához;

105.

Hanem gyilkos, dühös kézzel,
 S vérrel mázolt kardjával
 Az úrfihoz akar vágni,
 Ki ott üle Lórával:
 De ekkorra megérkezik
 Bakacs úrnak nyomában
 Ama lantos, ki vádja volt
 Lórának a csárdában:

106.

«Megállj, Bakacs! (kiált hátúl)
 Feleséged ártatlan!»
 Lucza mondja: ő az, a ki
 A lantosba rejtve van.
 «Magad ellen fordúlj, hóhér,
 Első vétkes te valál:
 Így bosszúlja meg magát az,
 Kit, balgatag, megcsalál.»

107.

Mondta a vad fene állat,
 És helyben megfordúlt ott,
 S kárt-örvendő hahotával
 Ísmét vissza szágúldott.
 De midőn lefelé vágtat, —
 Isteni nagy igazság!
 Kitől méltó jutalmat nyert
 Ez iszonyú gonoszság!

108.

Midőn sebes-vágtatva megy,
 Megeresztett kantárral,
 Szívében megelégedve
 A Bakacsnak tett kárral,
 Midőn siet, hanyatt-homlok,
 Nehogy utól érhesse
 Gonosz tettét Bakacs mérge,
 És kardjára vehesse; —

109.

Midőn sebes-vágtatva megy
Az út tekervényébe',
Megbotlik s elesik lova
Egy fagyökér görcsébe,
S estével úgy sújtja Luczát
Egy sziklába, hogy feje
Széjjelzúzik, s szertefecscsen
Gonosz agya veleje.

110.

Ártatlan volt szegény Lóra!
Áldozatja Luczának:
Mert az urfi, Kéry Antal,
Testvére volt Lórának,
Kálmán fia, a kit Brúnó
Valahogy kinyomozott,
S ennekelőtt' néhány nappal
Titkon Somlóra hozott.

111.

Lucza elmés ravaszsága
A somlai dolgokat
Kikémlelvén, így fordítja
Bosszújára azokat.
Bakacs kedves állatit is
Ő oroza s rejté el
Egy kezére ásítózó
Betyár segedelmével.

112

Megmeredett hallatára
 És tudtára ezeknek
 Nemcsak keze, hanem egész
 Valósága Eleknek:
 Mint a villámtól sujtottnak
 Megszűnt minden érében
 Folyni a vér, — az ész megszűnt
 Gondolni a fejében.

113.

Ontva látván öröminek
 Éltét Lóra vérében,
 Halva magát önmagánál
 Jobbszeretett hölgyében,
 Az emberi természetnek
 Határánál lévén ott,
 Végre, mint egy odvas törzsök,
 Lóra mellé lerogyott.

114.

A bűnös, ki imént úgy áll,
 Mint egy kőszál dühében,
 Hogy azt vélnéd, semmi csapás
 Meg nem rázná helyében, —
 Remegett most, mint a nádszál
 Elkövetett vétkében,
 S mint a féreg, ott fetrengett
 Kedvesének vérében.

115.

«Oda Lóra! (így ordított)
Én ütöttem őt agyon!
Zúzz el, óh föld, cserepekre,
Melyben e vad szív vagyon!
S az elzúzott nagy teremtés
Legyen halma sírjának!
Az örök éj legyen gyásza
Az ártatlan Lórának!

116.

Ó volt éltém szerencséje,
Ó ereje karomnak! —
Ó a lelke életemnek,
Ó öröme napomnak! —
Vidd el zúgva és ordítva,
Szélvész, hírét tettemnek:
Hogy kiontám tiszta vérét
Kedves feleségemnek!

117.

Ámde azt is, hogy egy ördög
Pokol-mesterségével
Vive arra, hogy így tegyek
Lelkem idvességével! —
Rendülj meg, föld! dörögj, óh ég!
Ordíts, óh szél, tettemre!
Sírj felettem, óh természet!
S küldj egy halált életemre!»

118.

Megdermedve állott Kálmán
 Néma, komor bújában,
 Fosztva lévén örömitől
 S reményitől Lórában:
 Mint a vén tölgy, ki megsujtva
 Léven Isten nyílatól,
 Dísztelen áll, száraz törzsök,
 Fosztva minden ágától:

119.

«Így veszt hát el a sors mérge
 Mindent, a mit szeretek? —
 Hazám és ti kedvesek mind,
 Hát ily szörnyen vesztetek?»
 Az öregnek zúzott szíve
 Így tűnődött magában, —
 S meghasadt az nemsokára
 Nem tűrhetett bújában.

120.

Elek eszét szörnyű tette
 Kiforgatta sarkából;
 Az értelem napról napra
 Fogyton fogyott agyából.
 Vérlángokban kele s nyugvék
 A nap bűnös szemében; —
 S öszvetörött a természet
 Édes képe szívében.

121.

Egy ideig a pápai
Irgalomban tartatott;
Utóbb esze helyre jöven,
Ismét elbocsáttatott.
Haza ment, és mint a bagoly
Az ő setét odvában,
Kerülvén a napnak fényét,
Magán élt bús várában.

122.

Nemsokára a világból
Egyszerre csak elveszett;
Senkisémet volt a világon,
A ki tudná, hová lett:
Idők múlva felbontatván
A somlai kriptában
A koporsók, — ott lelték meg
Lóra koporsójában.

123.

Mikor s miként halt légyen meg,
S oda miként juthatott,
Arról soha bizonyosat
Halandó nem mondhatott.
Híre volt, hogy elevenen
Ment Lórának melleje: —
Lórát szoros ölelése
Volt e hírnek kútfeje.

DOBOZY MIHÁLY ÉS HITVESE.

1822.

1.

Gyermek-királyt s oly hadvezért,
Ki erején felül mer,
Ád az Isten haragjában
A nemzetnek, kit megver;
Így volt akkor, hogy Mohácsnál
Lajos király elveszett,
És a magyar a töröknek
Másfél százig rabja lett.
Rettenetes emlékezet!
Te Várnával foghatsz kezét!
Csakhogy akkor még örök
Nem lett nálunk a török.

2.

Mohács! Mohács! te hazámnak
Legsiralmasb vérhelye!
Nemzetem nagy temetője!
Gyomrod mennyit elnyele! —
Szabadságát, boldogságát
És nemzeti életét,
Sőt nevét is a magyarnak,
Mely most kicsiny és setét! —

Ott tiprá, hajh! a sorskerék
Porba egy nagy, dicső s derék
Nemzet testét és fejét,
Hatalmát és erejét!

3.

Tízszer annyi volt a török,
Mint a magyar; s diadalt
Csak úgy nyert, hogy megújítván
Többször is a viadalt,
A magyarnak vitézsége
Végtére kifáradott
S vagy meghalt, vagy Lajos este
Után széjjelszakadott.
Hajh! s most Buda s Mátyás vára
A győzőnek kaput tára!
S a királyi székben ott
Törvényt török kény szabott.

4.

Az oszmánnak telhetetlen
Szomja, magyar vért szívni,
S Hunniának minden kincsét
A félholdnak megvívni,
Csapatonként eregette
Budáról ki bajnokit,
A nemzetet öldökölni,
S felprédálni birtokit.
A magyarok csoportokban,
Falúokban és városokban,

Itt-ott özszvegyülének,
Hogy bátrabhak lennének.

5.

Egy ily csoport Maróthon volt!
Félelmek és remények
Között vártak ott szerencsét —
Zápolyától — szegények!
Ezek között Dobozy úr
És csuda szép hitvese,
Visszamenni jószágára
Hírt és időt ott lese.
Mohácsnál jól vitézkedett;
Élte ott megmenekedett;
De, hajh! veszett volna bár!
Mert ő rá itt több rossz vár.

6.

Alig nyugvék meg a török
Buda körül, egy csapat
Vér és zsákmány után járván,
Véletlen Maróthra hat;
S megsejtvén az ott lappangó
Magyarokat s kincseket,
Sovár tűzzel rajtok ütve
Bekeríti ezeket;
És Maróthot ostromolván,
S a makacsot káromolván,
Életével biztatja,
Ki még magát megadja.

7.

De a magyar, őseinek
Követvén itt is nyomát,
Két egész nap veri vissza
A pogánynak ostromát.
A megszorúlt magyarok közt
Vezér Mihály úr vala;
A szerelem és vitézség
Csudákat tőn általa.
Férjeiknek segédjeik
Az ő lelkes hitveseik,
Azon bús elszánással,
Hogy ott vesznek egymással.

8.

A kis magyar bajnok-csoport
Így törvén a viadalt,
Valóban megérdemelte
Megvívni a diadalt;
De a magyar nemzettestet
Verő sorsnak csapása
Minden tagnak egyenként is
Halálos elzúzása.
A sors ellen nincs oltalom,
Sem előtte nincs irgalom;
Dörgő mérges forgása
Jónak, rossznak romlása.

9.

A nagy vezér füleibe
 E harcz hamar eljutott;
 S harmad napra két annyi lón
 Az ostromló török ott.
 S mintha Mohács híre veszne,
 Ha itt is nem győznének,
 Habzó, dühös indulattal
 Végső harczot kezdenék.
 Ellentállni e viharnek
 Lehetlen már a magyarnak;
 S ki hol s miként rést talált,
 Ott kerülé a halált.

10.

Mihály úr is felveti hát
 Magát paripájára,
 S feleségét háta megé
 Veszi lova farára:
 «Hazámnak itt halálommal
 Semmi hasznot nem teszek;
 S mintsem — török fertője légy, —
 Inkább veled elveszek.
 Öleld által derekamat
 Oly szorosan, hogy magamat,
 Akármiként mozgassam,
 Véled egynek tarthassam.»

11.

Így Dobozy — bús, haragos,
 És keserves hangzattal.
 A hölgy némán úgy cselekszik,
 Remeg, s halvány, mint a fal.
 A bajnok most sarkantyút ád
 Terhelt paripájának; —
 Hol van, a ki jó szerencsét
 Nem kívánna útjának? —
 Vágtat a ló; s a mint szalad,
 A fa s bokor hamar halad, —
 Vágtat elég tüzesen;
 De hajh! mégis terhesen.

12.

Ott vannak, kik nem nézhetik,
 Hogy fejét és életét
 Egy magyar is elvihesse;
 S menekedő menetét
 A futónak elvágthatni,
 Sok száz török lóra kap.
 Egy magyarra itt-ott immár
 Húsz-harmincz is reá csap.
 Mihály után legtöbb ered;
 Őt levágni száz kar mered; —
 Jaj! ha győzik futással, —
 Ő két kínos halált hal.

13.

Mint mikor a nemes szarvas,
 Melynek máskor porába
 Sem jutott a kutya-sereg,
 Mely kergeté nyomába',
 Most, mivel már élő borjat
 Hordoz dagadt hasában,
 Terhe igen késlelteti
 lparkodó futtában;
 S akármiként törekedik,
 Aligha megmenekedik: —
 Félek, félek, nemes pár! —
 Nem messze lesz a határ! —

14.

Dobozynek lova vágat;
 Fejér rongyként szakadoz
 A hab róla; orra lyukja
 Arasznyira nyíladoz.
 Terhe alatt mély nyomot vág
 A földszínen vas lába;
 Nagy hortyokkal fűv és nyög most, —
 Szakadoz már párába;
 S távolról, hajh! már hallható,
 S közelíteni gyanítható
 A töröknek robajja,
 Vért szomjúzó zsivajja!

15.

A szép hölgynek hosszú haja
 Tekercséből bomolva
 S egész szőke pompájában
 Szét és hosszat omolva,
 Egy patyolat-palást gyanánt
 Leng s úszik a szellőben; —
 A ló, — mintha csüggedezne
 Ez által is erőben.
 Mihály lovát sarkantyúzza,
 S homlokát mord ránczba húzza,
 Sejti, hogy két embersúly
 Egy lóterhet felyűlmúl.

16.

«Allj meg, Mihály! (mond a bús hölgy)
 Legitt elér a pogány;
 Kettőnk alatt kidúl a ló, —
 Nézd: már véres habot hány.
 Tartsd meg magad a hazának, —
 Hagyj itt veszni engemet! —
 De — hogy tiéd maradhassak, —
 Űsd itt által szívemet! —
 Magad könnyen elébb állhatsz
 És hazádnak még szolgálhatsz.
 Öld meg feleségedet! —
 Űsd szívembe késedet!» —

17.

Némán visszanez Dobozy ;
 Vérzik a szív keblében :
 «Menjünk! menjük! míg csak lehet!
 (Így felel bús mérgében.)
 Ölelj meg még szorosabban!
 Nem hagylak én tégedet ;
 Együtt éltünk, — együtt haljunk!
 Megmentem én testedet.»
 Itt fogát elcsikorítja
 S lovát újra megszorítja,
 Hanem ez — csak lépve jár,
 Mert párája rövid már.

18.

Megáll tehát Dobozy úr,
 S leszáll fáradt lováról,
 S hitvesét is leöleli
 A keserves párnáról ;
 Átölelve tartja őtet,
 Szorongatja magához,
 S néma, s hosszú csókok között
 Szívja ajkát ajkához.
 A szép asszony csüggedve áll, —
 Egy haldokló liliomszál.
 A ló, közel hozzájuk,
 Bús szemeket vet rájuk.

19.

Közelítnek a törökök
Vérszomjokban zajogva,
S magyarvéres markaikban
Kard és dárda villogva.
«Egek! hát csak nincs irgalom!»
Mond Dobozy könnyezve;
Megöleli feleségét,
S mély borzadást érezve
Megcsókolja — utólszor őt, —
S a csók alatt a remegőt
Szívbe dőfi vasával,
És megfojtja — csókjával.

20.

«Boldogtalan föld szülöttje!
Kín magadnak s férjednek!
Betöltöttem kívánságát
Nemes, szép, szűz lelkednek.
Várj! — csak néhány pillantatig,
S legitt nálad leszek én.»
Ezt zokogja, mentéjével
A megöltet befedvén.
S most iszonyú keservében,
Vért és bosszút leheltében,
Alig várja, ölhessen
S kedvesénél lehessen.

21.

S mint mikor a hím orosz lány
Nemző gerjedelmében,
Megfosztatván mord nőjétől,
Dúl, fül s ordít mérgében;
A fát rágja, tépi s töri
Mérget habzó fogával,
S körmével a földet vájja,
És csapkodja farkával;
S ropog, harsog a rengeteg,
Így dúlván azt a szörnyeteg;
S csapjon bár rá tíz tigris,
Dühe megküzdá tízzel is;

22.

Úgy Dobozy: a fájdalom
Mordonkodván keblében.
S a lobogó harag s méreg
Égetvén őt elmében,
Csak hazáját sajnálván még
Igaz magyar szívében,
De életét elátkozván
Boldogsága vesztében,
Ádáz, bosszús jobb markával
Kardot forgat, és baljával
Súlyos, görcsös buzogányt.
Így várja be a pogányt.

23.

Ott teremnek a törökök ;
 S neki — az egy magyarnak !
 De a bajnok visszacsapja
 Első hevét a tarnak ;
 S viaskodván, vagdalkozván,
 Karja soknak sebet vág,
 S négy törököt vág előbb le,
 Mintsem győz a sokaság.
 De végre, hajh ! egy dárdának
 Hegye úgy fut a nyakának,
 Hogy vérere megfakad
 S lélekzete megszakad.

24.

A lankadó bajnok lerogy,
 Nem bírván már karjával,
 S kedvesének testét fedi
 Halálban is magával.
 A vitéznek öröm azért
 Végső percze éltének,
 Hogy így vegyül vére s teste
 Szerettével szívének.
 Agyon szúrva lova is ott, —
 (Mivel egy tart agyon rugott,
 A ki kezét rátette,)
 Dobozynek mellette. — —

25.

Ezer ilyen történetek
Dúlták Árpád nemzetét,
Valamikor tagjainak
Visszás felekezetét
Meghasonlott szív és lélek
Jobbra-balra szaggatta;
Eljött hol egy, hol más szomszéd,
És azt nyakon ragadta. —
A fő és test fogjon kezét;
Egy értelem, egy érzet
Lelkesítsen tégedet, —
S ne féltsd, magyar, éltedet.

A SZENT-MIHÁLYHEGYI REMETE.

1823.

1.

Szigliget és Keszthely között,
Bele únván borába,
Melyet terem, a szőlőhegy
A Balaton tavába
Hosszú keskeny nyelvet tolt be ;
Fél gombolyag képében,
Gömbölyűen domborodott
Hegyecske áll végében.
Tetején egy kápolnának
És remeték lakásának
Omladéka látszik még ; —
Mohos, mesés régiség.

2.

Ennek neve Szent-Mihályhegy.
A Pethő-ház tagjai
Lévén korább századokban
Keszthely birtokossai,
A kápolnát Pethő Mihály
Szerzé jámbor elmével,
És a sátánt tapodónak
Jelelé szent nevével.

A világtól menedéke
 Volt néki a csendes béke,
 Mely a sziget-halmon ott
 Ritkán háborított.

3.

Sok évek lefolyta után
 Mihály unokáinak
 Egyike, nem örököse
 Őse tulajdoninak,
 Menyhárt: kemény s kevély nemes,
 Másként díszé házának,
 Nemzője két Pethő úrnak,
 S a szép kegyes Lillának,
 E magányt a szerelemnek,
 Szív- és lélek-gyötremnek
 Tevé szomor lakjává,
 S végtére — sírhalmává

4.

Erdélyből, hol a hazának
 Vitézkedett harczába',
 Pethő Menyhárt szerencsésen
 Visszatére várába.
 Megtért vele apródja is,
 Bodor Imre, Pethőnek
 A haláltól megmentője:
 A már-már elveszőnek
 Bodor termett oltalmára,
 Mikor legott dárdájára

Venné őt egy török kar :
Bodor által halt a tar.

5.

«Imrének, hív apródomnak
Köszönjétek éltemet!
(Így szól Menyhárt gyermekihez,)
Ő tartott meg engemet.
Megesmerem, Imre, hogy te
Ajándékok életem ;
Mondsza! e nagy adósságom
Vissza miként fizetem? —
Válassz számos faluimból,
Vagy, ha tetszik, pusztáimból!
Néked adom egyiket :
Válaszd akár melyiket!»

6.

Imre, néki bátorodván,
Vélvén, hogy a hálának
Érzésében felolvadt szív
A kevélység habjának
Dagálytól nem hajtatik,
Érdemének s becsének
Érzésében, — elkapatva
Lángjaitól szívének,
Lelkes, tüzes tekintettel,
Elszánt, bús nagy érezettel,
Melyet titkolt kebele, —
Menyhártnak így felele :

7.

«Uram! azzal, hogy éltedet
 Haláltól megmentettem,
 Úgy mint nemes és apródod
 Adósságom fizettem.
 Egy pórszolgát illet a bér,
 Ki jót s hasznót bérért tesz;
 A nemes szív jutalmakat
 Másképen ad, máskép vesz:
 Egy falúd nem elég bére,
 Hogy kifolyjon éltém vére;
 De ha már adsz, hát úgy adj,
 Hogy adósom ne maradj.»

8.

«Királyomnak sem kívánok
 Én adósa maradni;
 Hát neked, kit meg nem sérthet,
 Jutalmam elfogadni?
 (Igy szólt Menyhárt) Csak mondd ki hát,
 Kedved miben tellenék?
 Hogy adósod én maradjak,
 Az hozzám nem illenék.
 Mi lesz elég? — szabd ki magad;
 Pethő semmit meg nem tagad;
 Csak körödből ki ne hágj
 S határodon túl ne vágj!»

9.

«Most vagy soha! (kiált Bodor,
Ki kebelben, agyban ég;)
Most váljon el: menny vagy pokol,
Kárhozat vagy üdvesség!
Nemes vagyok, ámbár szegény,
Becsületes nemzetem.
Add én nékem leányodat!
Rég imádom, szeretem.
Lilla szívem kívánsága,
Lilla éltem boldogsága;
Szívednek ez irgalma
Legyen tettem jutalma!»

10.

Lilla földre szegzi szemét;
Minden vére szívének
Fellövelvén arczájába,
Lángol hava képének;
De csakhamar viasszalad
Oda, honnan jött, vére,
És sápadó halaványság
Terjed ijedt testére;
Mert fergeteg támadását
S legitt vészes lobbanását
Sejti atyja képében,
Ki már dúl-fúl mérgében.

11.

Menyhárt úrnak ránczba vonúl
 Az apródnak szavára
 Homloka, mord harag-felleg
 Terjed ábrázatjára;
 Lélekzete bosszút fuvall,
 Vonaglanak kezei;
 S hol Imrére, hol Lillára
 Villámlanak szemei;
 És zordon felzúdulással
 S bosszús neki-mordulással
 Így csattan fel — nézése
 Két élű tör metszése — :

12.

«Hah vakmerő! s hogy megtevéd,
 A mi kötelességed,
 Az házamat meggyalázni
 Bátoríthat most téged?
 Elveszett, merész bolond te!
 Nyelvem majd elharapom.
 Takarodj! — vagy, ha csúfság ez?
 Hát fejedre rácsapom.
 Kérj s végy sorsod mértékével!
 Vagy elégedj' meg fényével
 Általam nyert hírednek
 S jelessé lett nevednek!»

13.

Leányához fordúl Pethő,
S káromolja tüzesen,
Gyanítván, hogy Bodornak ő
Kezét adná szívesen.
«Gyalázatos! (úgymond) látom,
Olvashatom szemedben,
Mivé lennél, ha nem élnék
S gát nem volnék kedvedben.
Tudd meg: Dersfy vágy kezedre,
Ő méltó a te véredre;
Én reménynyel bízattam
S vőmnek őt elfogadtam.»

14.

«Esküszöm én égre, földre!
Hogy pártámból vagy senki,
(Igy szól Lilla tökélettel)
Vagy csak Bodor veszen ki!
Portékaként nem hagyom én
Eladatni szívemet.
Ha terhedre vagyok, apám,
Vess klastromba engemet!»
Dúl-fúl Menyhárt szégyenében;
Mérget forral kebelében:
S bosszúját csak az tartja,
Hogy kezénél nincs kardja.

15.

Imre, mintegy elégelvén
 Boldogságát éltének,
 Melyet szerez tökélete
 Lilla erős lelkének,
 (Mert nagy enyhét leli benne
 A szerelmes érzelem,
 Ha bizonyos, hogy kedvese,
 Ha övé nem, másé sem)
 Haragja megszelídülve,
 És fájdalma megenyhülve,
 Imezt mondja Pethőnek,
 A bosszút lehelőnek :

16.

«Szűnjön, uram, büszke mérged!
 Én tartám meg éltedet;
 S tán megérdemeltem volna,
 Hogy bal ítéletedet
 Rám tekintve félre tegyed,
 Mely máskép is hiú füst,
 Mert az érdem jó mértéke
 Nem az arany és ezüst:
 Nézd! ha veszni engedélek,
 Kegyelmedért nem kérnék;
 Hanem Lilla kebelén
 Most mennyemet élném én.

17.

De csak tartsd meg faluidat!
Miattam ne csorbúljon
Birtokod; se nemzetséged
Homályba ne borúljon.
Bocsásd meg, hogy szívem után
Itélvén meg szívedet,
Érzelmimmal egyezőnek
Tarthatám negédedet!
Élj sokáig és boldogúl!
S ha életem búmban megfúl:
Gazdagé a kedv és kény,
Örülj, hogy nem vagy szegény!

18.

Téged, Lilla, kegyes jó szív!
Áldjon meg én Istenem!
Oh te! kinek szívét-lelkét
Megfognom és értenem,
Kit szeretnem és imádnom
Sorsomnak volt vonása!
Atyádnak ércz-keményisége
Szerelmemnek sírt ása;
Haljon meg hát! Élj boldogúl!
Felejts engem! Sírunkon túl
Lelkünk egymást felleli
S egymást bátran öleli.»

19.

S oda borúl lábaihoz
 A lankadó leánynak,
 És egy néma csókot nyomván
 Kezére a halványnak,
 Kétségb'esve ki- s elrohan,
 Felül paripájára.
 És elszágúld, épen mikor
 A nap leszáll nyugtára.
 Lilla kínos érzelminek
 Ostromában testvérinek,
 Kik ott állnak fúldokva,
 Ájúlva dűl karjokba.

20.

Éjfél után a paripa,
 Mely Imrét elragadta
 Kelet felé, de hová? azt
 Senki meg nem mondhatta, —
 Menyhárt úrnak udvarába
 Meg' visszatér nyerítve!
 A ló mintegy habos vízbe
 Látszik lenni merítve;
 Forr és gőzölg, mert vére ég;
 Nyereg s minden szerszám rajt még,
 Csak lovagja nem ül rajt'!
 Hajh! s ez okoz legtöbb bajt.

21.

«Hová vitte a jó ifjat
Szívének nagy fájdalma?
Talán csak a Balatonban
Van már örök nyugalma!»
Így tünődött a vár népe,
A ki Bodort szerette;
Így még maga Menyhárt úr is,
Ki most mélyen érzette,
Hogy éltenek megmentője
S leányának szeretője,
Ki bár szegény, de nemes,
Jobb sorsra volt érdemes.

22.

Az embernek szerencséje
Egy percztől függ gyakorta.
Egy percz amazt égbe kapta,
Emezt porba tiporta:
S az örökkévalóságnak
Hatalmában néha nincs
Több pillantat már, mely által
Megtérhet a veszett kincs.
A sors, mivel Bodor siet,
S Pethő késik, mely hiányt vet!
Mely búbánat-örvényt nyit!
S mily szerencse vész el itt!

23.

Száz embert is lóra ültet
 Pethő, hogy kinyomozzák,
 S akárhogy, élve-halva
 Bodort néki meghozzák.
 Ha él, tehát Isten neki! —
 Lilla légyen jutalma,
 Kit másképen úgy is megöl
 Szíve makacs fájdalma,
 Ha nem, a mit inkább kíván,
 S a mire ő mindent rá szán:
 Temetése pompája
 Legyen kevély hálája.

24.

De csak kevés nyomát lelék
 A kétségbe-esettnek;
 Túrhetetlen fájdalmában
 Balatonba veszettnek
 Gyanította egész világ;
 S nem ok nélkül: mert lova
 Nyoma szerint, Bodor előbb
 Csavarogván tétova,
 A Balaton híg partjában
 Vész folytatás a nyomában;
 S a vizből ki s vissza ott
 Könnyebb lónyom láttatott.

25.

Egyik cseléd Szent-Mihályt is
Szorgosan kinyomozá ;
De onnan is Pethő úrnak
Ez is csak e hírt hozá :
«Épen akkor temeté el
Egy barát a remetét,
Ki ott ötven évig látta
A nap nyugtát s keletét.
A holt előbb beavatott
Egy tanítványt, s ez lesz most ott
Remete a szent helyen.
Négy halász volt még jelen.»

26.

Minden újabb hír üresb lőn
S nagyobb bizonytalanság ;
S Menyhárt úrnak komorsága
Már a legfőbb pontra hág.
Szégyenlé önmaga előtt
Éltének ily váltságát ;
Félt, a világ megátkozza
Undok hálátlanságát ;
Mert bár nagy volt büszkesége,
Szint oly nagy volt nemessége ;
S e kettőnek sérelme
Keblének mord gyötrelme.

27.

Mint a tavasz szép virága
 Fogy ékében, éltében,
 Féreg ülvén, rágván, hízáván
 Titkon tömött keblében :
 Úgy Menyhártnak szép leánya
 Néma búban hervadoz ;
 Boldog, mikor nagy fájdalma
 Néha könnyre olvadoz.
 Oda minden reménysége!
 Szívének nagy vesztesége
 Életét kiapasztja,
 S őtet öszvefonnyasztja.

28.

Komor szemmel nézi Menyhárt,
 Büszkeségének súlya
 Miként nyomja szép leányát,
 S a bú szegényt mint dúlja ;
 S néha úgy felkiált vádja
 Lelkiesméretének,
 Hogy csak alig titkolhatja
 Lágyulását szívének.
 A büszkeség tartóztatja :
 Bodort titkon nyomoztatja
 Mindenütt, mindúntalan,
 De mindenkor hasztalan.

29.

«Szűnj meg, apám, őt keresni!
(Sohajt Lilla) hasztalan!
A nemes szív énnekem már
Mindörökre oda van!
A mit egyszer oly sértőleg
Tagadhatál meg tőle,
Ha elvenné, — sokat én sem
Tarthatnék már felőle.
Van a szívnek oly érzelme,
Melynek kedvesb a gyötrelme,
Mintsem hogy ő koldúljon
Azért, hogy boldogúljon.»

30.

Igy folynak napok, hetek,
Hónapok és végtére
Két tél, két nyár; de Bodornak
Nem kaphattak hírére.
Lassanként már felejteni
Kezdték az elvesztettet;
Csak Lilla nem a szív minden
Ütésével érzettet.
Csüggható feje és szemei,
Fogyó, tűnő kellemei
És keserű könnyei
Mély emlékek jelei.

31.

Megjelentek Dersfy s mások.
Mind nőszők, kik Lillának
Kezére, vagy tulajdonkép
Jószágára vágyának ;
De a nagy szív híve maradt
Bodornak s önmagának,
S mindenkor csak azt felelte
Szívét kémlő atyjának :
«Esküszöm én Istenemre
És kínlódó kebelemre !
Hogy pártámból már senki,
Csak a halál veszen ki.»

32.

Eljött az ősz ; akkor Dorka,
Szolgáló az udvarban,
Rokka mellett ezt beszélé
Szó- és dologzavarban :
«Apám régi halász immár
A Balaton vizében ;
Ő is gyakran visz egy süllőt,
De csak Isten nevében,
Szent Mihálynak bús hegyére,
A remete tűzhelyére.
Az elhunyt vén remete
Megköszöné s nevette.

33.

A mostani jó szót sem ád,
Pedig, mondják, fiatal ;
Mintha nem is ennék, innék,
Sovány s halvány, mint a fal.
Csak bujdosik ; s minden fának
Jelt metélget kérgébe ;
Minden jelre más imádság
Juthat, mondják, eszébe.
Mikor kérdi, mint van az úr ?
Szeme szinte keresztül szúr.
Ha leányát kérdezi,
Szemét földre szegezi.

34.

Hanem mikor énekének
Keserves bús hangjai
Csendes éjjel zengedeznek,
Haja minden szálai
Felborzadnak (úgymond apám)
Annak, a ki hallgatja :
Hogy az esze majd megbomlik,
Belsejét úgy szaggatja.
A nagypéntek keservei
Lehetnek bús énekei.
De most, már majd egy hete,
Elnémult a remete.»

35.

«Ó az! ó az!» kiált Lilla,
 Köny forrván fel szemébe,
 Hogy Dorkának e beszéde
 Eljut vala fülébe.
 S mikor épen gondolkodnék,
 Mit tegyen, mit ne tegyen?
 S szeme kínos érezettel
 Csüggne Szent-Mihályhegyen :
 Íme! belép ősz hajával
 Az apát és bús arczával
 Ime! mondja Lillának,
 Kedves tanítványának :

36.

«Béke néked, boldogtalan!
 A bűt te rég esmervén,
 S én is téged s erős lelked,
 Hozzád bizton szólok én :
 Szent-Mihályon voltam tegnap,
 A kápolnát s remetét
 Látogatni s megtartani
 A betegnek életét :
 (Egy a sorstól eltapodott
 Szív volt az új remete ott!)
 De már halva leltem őt,
 A búban rég sínlődőt!

37.

Egy vén tölgy mohos tövében,
Arczczal erre fordúlva
Ülve halt meg, feje kínos
Mellére lekonyúlva.
Több napokig kelle néki
Immár halva ülni ott,
Mert felette néhány holló
Igen bátran károgott.
Kedves helyén ásattam sírt;
Szemem annyit régen nem sírt,
Mint mikor eltemettem:
Szántam őt, mert szerettem.»

38.

«Ne tartózkodj' (mond a bús szűz)
A holtat megnevezni!
Imre az, a kiről beszélsz!»
És elkezdvén könnyezni,
Megerednek síralminak
Elrekedett árvai.
Az ősz némán inti, hogy az,
S tovább ezek szavai:
«Bele vésván fakérgekbe,
S kisohajtván énekekbe
Szíve kínos érzetét,
Kilehelte életét!»

39.

«Vidd meg e hírt, s mondd apámnak,
 (Úgymond Lilla) ne féljen
 Tovább már, hogy Bodor Imre
 Velem gyűrűt cseréljen!»
 «Vigasztaljon (mond a bús ősz)
 Ama boldogító hit,
 Hogy több öröm lesz jutalmad,
 Mint a mennyit veszthetsz itt,
 Szívének — mintegy fedele, —
 Feküdt keblén e levele.»
 S néki adván Lillának,
 Sírva indul útjának.

40.

«Te! szerelmem lángjainak
 Boldogtalan kedvese!
 Keblem fanyar kínjainak
 Tovább ne légy részese.
 A mi bennem élet vala,
 Neked, veled, benned élt;
 De mind ez most oda hala;
 Nézz éltednek vígabb czélt
 Áldjon Isten szerelmedért!
 Egy kinya száz életet ért.
 A föld nyelvén hívedet,
 Nyugtasd meg már lelkedet!»

41.

Imrének e levél fekvék
Már kiégett kebelén,
Mint egy forgács, mely holt szén már
Az elaludt tűz helyén.
«A te szíved elhamvadott!
Az enyém még most is ég!
(Sohajt Lilla) de megszán majd
A földnél jobb s kegyesb ég.
Jobb az előbb az utóbbnál
Annak, ki már fogytában áll
Szívének láng-árjában,
Élte húnzó hamvában.»

42.

Menyhárt úr megtartá szavát :
A holtat felásátá,
És hat lovon Szent-Mihályról
Őt Keszthelyre hozatá.
S Bodor Imre most számtalan
Szövétnek gyászlángjában
Téteték le nagy pompával
A keszthelyi kriptában.
Az életét megmentőnek,
A leányát szeretőnek
Temetési pompája
Pethő kevély hálája.

43.

Az ablakról nézte Lilla
 A temetés pompáját ;
 Szemét odameresztette,
 El sem vonván arczáját.
 Eltűnván az szeme elől,
 Miben mintegy kedve telt,
 A bús legott ágyának esett,
 Melyből soha fel nem kelt.
 Azt üzenté ő atyjának :
 Tartsa nyiltan a kriptának
 Ajtaját még számára,
 Bele száll nem sokára.

44.

S úgy lőn : el sem felejté még
 A nép a történetet,
 Hogy megújúlt az, s Lilla is
 Imre mellé tétetett. —
 Komor bánat ül é holtig
 Menyhárt büszke arczáját :
 Mosolygásra öröm soha
 Nem vonítá el száját. —
 S kik még élve lángolának,
 S elszakasztva kínlódának,
 Egymás mellett fekszenek,
 Mikor már nem érzenek.

MICZ BÁN.

1836.

ELSŐ ÉNEK.

1.

Egy nagy regét beszélek el,
Nem költői hév kényből,
Sem könyvből, sem kéziratból,
Hanem asszonykötényből.
Ecsedvárban volt e kötény;
Megfordúlt sok kezekben;
S vásznában e rege lehelt
Hímmel varrott képekben:

2.

Az időben, mikor András,
Ama jeruzsálemi,
Kinek úgy, mint nép fejének,
Tudjuk, milyek érdemi,
Szent Istvánnak és Lászlónak
Ült királyi székében;
S egész világ a keresztért
Harczolt jámbor dühében;

3.

Mikor a volt az időnek
Uralkodó szelleme,
(Róma míve !) s az embernek
Földi s égi érdeme:
A szent földet vagy mint bajnok
Pogányvérrel itatni,
Vagy legalább mint zarándok
Azt föl s alá vizslatni :

4.

Akkor egy nagy nemű spanyol,
Ugyan oda jártában,
Magyar földre vetemedvén,
Itt kipihent útjában.
Megismervén András király
A vitézt, megszerette,
Marasztotta s megtartotta
Udvarába mellette.

5.

Mert a spanyol egy magyar szűz
Kelleminek foglya lett,
Kivel utóbb szerencsésen
Házasságra is lépett.
A hazának szolgálván ő
Karjával és eszével,
András néki sok jószágot
Ada gyáva kegyével.

6.

Első István óta élt már
Hazánk azon sérelme,
Hogy külföldit pártolt inkább
Koronánk dús kegyelme,
Mint hazafit; volt légyen bár
Ez érdemek kútfeje;
S volt légyen bár amaz népe
S országának sepreje.

7.

Ennek oka természetes:
A hazafi szorosán
Követeli szent jusait:
Az idegen hasznosan
Szolgál s bókol az önkénynek,
Mert ez díszlőbb kereset;
A nemzet őnéki semmi.
De itt nem volt ez eset.

8.

Mert a spanyol egyike volt
Legnemesebb hősinknek,
Kik valaha szaporíták
Számát lelkes ősinknek.
Déli lánggal égő szívet
S lelket hozván magával,
Szerencsésen vegyült össze
Árpád népe fájával.

9.

A spanyol hős hosszú neve
 Itt egy szóba vonaték,
 S a magyarok által rendre
 Csak Micz bánnak hivaték.
 Hét tél, hét nyár áldás nélkül
 Jött ment házas éltében,
 És gyermek nem fogantaték
 Micz bán nője méhében.

10.

Egykor egy szép nap nyugtakor
 Ez a vár előtt ülve
 Férjét várta, szemeivel
 A távolba merülve.
 Férje Budán Bánk nádornál
 Járt tanácsot tartani,
 Mint kelljen mély inségéből
 A hazát kirántani.

11.

S im! egy szép hölgy, hajh! de szegény,
 Félig fedett testével,
 A nagy asszony előtt terem,
 Hármasszoros áldás terhével:
 Emlőn csüggő két csecsemőt
 Tartott a két karjában;
 A harmadik hátán lógott
 Oda kötött rongyában.

12.

«Szánd meg (úgymond), nagy asszonyom,
Anyját három magzatnak!
Két emlőm nem győzhet hármat;
Adj tejet a lankadtnak!
Egy terhemnek gyümölcsei.
Istennek ily áldása
Egy oly szegény nőnek, mint én,
Lelki testi romlása.»

13.

«Takarodj el (mond Micz bánné),
Gyalázatos fajtalan!
Csak a ringyók ily szaporák,
Kiknek férjök számtalan.
Becsületes nőnek méhe
Egyet fogad, egyet szül.
Paráznára száll ily átok,
Ki sok bűnben részesül.

14.

«Tudod, Isten! (mond a szegény)
Hogy egy férjet ismervén,
A szitokra, melyet rám hány,
Érdemes nem vagyok én!
Tudod, Isten! szent nevedet
Még akkor is áldottam,
Hogy a hármas gyermek anyját
Átkozottnak tartottam.

15.

Verd meg, Isten, két annyival,
 Ha gyalázat egy nőnek
 Egynél többet szülni, s lenni
 Egynél többet termőnek!
 Mondta; s eltűnt; hogy Micz bánné
 Haragjának lángjába',
 Nem is látta merre, s miként?
 Föld nyelte-e gyomrába?

16.

Rettenetes teljesedés!
 Még azon nap éjében
 A nagy átok testté leve
 A nagy asszony méhében:
 Mert férje most megérkezvén,
 Egy vőlegény hevével
 Ölelé meg rideg nőjét
 És mint anyát hagyá el.

17.

Elhagyá, mert távozása
 A hősnek és polgárnak
 Szükséges volt. Nyomban tehát
 Válni kellett a párnak.
 Követségbe küldetett ő
 A pápához Rómába,
 Tanácskozni a szent földnek
 Roszúl végzett dolgába'.

18.

Kilencz ízben újult s tellett
A hold, míg ez oda járt.
Nője otthon már óránként
Terhétől feloldást várt.
Iszonyító tekintet volt
Nagy dagálya terhének;
Hét anyáét összevéve
Többet alig tennének.

19.

S minthogy egynél több életet
Sejtett nehéz terhében,
Az egykori szegény asszony
Forgott mindig eszében.
Törödelmek s kínok között
Szánta-bánta szitkait,
Melyekkel ő kárhoztatta
A természet titkait.

20.

Eljött végre a nagy terhtől
Szabadulás órája!
Hajh! s a mondott s betelt átok
Szövetkezett hozzája!
Az igazság, ha késik is,
Rá üt a mért időre.
S csudálatos, milyen jelek
Hirdeték ezt előre:

21.

Akkor éjjel a vár felett
Egy koszorú formába'
Hét nagy csillag kerekedett,
S fénylett a menny boltjába' ;
S éjszak felől egy fellegből
Hét dörrenet robogott ;
S a bagoly a vár tornyában
Nyomban hétszer huhogott.

22.

Micz bánnénál egy segéd volt
Csak vén, meghitt dajkája ;
Tiltva volt több cselédének
Közelíteni hozzája.
S mikor hétszer szólt a kakas,
Az ítélet kezdete!
Micz bánnétól egymás után
Hét fimagzat születe.

23.

A fájdalma meglankaszták
A hős anya tetemét,
Sok időre, míg üdülvén,
Felnyithatá húnyt szemét ;
S látván rendben ott fekünni
Testének hét gyümölcsét,
A dajkához imígy szóla,
Hogy menthetné erkölcsét :

24.

«Hét közül csak az elsőnek
Az én férjem nemzője;
A többinek a rám mondott
Átok vala szerzője.
Fogd fel azért ezt a hatot,
S mint kiszenvedt átkokat,
Ásd s rejtsd őket föld gyomrába
S temesd el jól azokat.

25.

Isten engem megbüntetett!
Látszat nélkül tűrhetném;
Hét eleven bizonyossággal
A szégyent nem győzhetném,
Hogy ámbátor lelkem testem
Csak egy férfit ismére,
Micz bán nője legyen mégis
Fajtalanság czégére.

26.

Eredj azért, s ásd el őket,
De titokban tartsad ezt:
Árulásod, fecsegésed
Engem s téged együtt veszti.
Micz bán fiát add ölembe;
A többit szedd köténybe.
Tetted után bátran nyúlhatsz
A körmöczi erszénybe.»

27.

«Irgalmazz, óh! (mond a dajka)
 A kis ártatlanoknak!
 Nézd mily szépek! rajzatjaik
 Atyjoknak és anyjoknak.
 Hány asszony volt, ki többet szült,
 S nem lőn gyanús erkölcsé?
 Hány állat él, melynek mindig
 Több egyszerre gyümölcse?»

28.

«Eredj (mond az) fogadd szavam,
 Míg fel nem kél a napfény;
 Míg látatlan mehetsz, tehetsz:
 Végezz! s ott vár az erszény.
 Siess! minden órán várom
 Haza térő férjemet.
 Ha nem teszed, hát csak ásd meg
 Halálomnak vermemet.»

MÁSODIK ÉNEK.

1.

Megyen tehát szegény banya,
 Hat gyermek a kötényben,
 Tartván a vár erdejének,
 A hajnali holdfényben.
 Titkos ajtón bújdosott ki
 A várfalak környéből,
 Hogy észre ne venné senki
 Az udvarnak népéből.

2.

Kiléptével az előbbi
 Rémségek megújultak ;
 Sőt azokhoz, mintha vádak,
 Még mások is járultak :
 A sok kopó búsan tutolt ;
 Minden padlat ropogott ;
 Üléseink a majorság
 Csatázott és kurrogott.

3.

Legrémítőbb hat varjú volt,
 Kik káromva repdeztek
 A bűnösnek feje felett :
 Mert tán konczot éreztek.
 Le-lecsaptak, elragadni
 A kötének tartalmát.
 Varjúszokás, mikor kánya
 Körmei közt prédát lát.

4.

E jelenet felszaggatván
 A jó dajka fájdalomát,
 Eltökéllé kisdédinek
 Életvédő oltalmát.
 E szándékra mintha tudnák,
 A varjak eltűnének,
 És a várnak fokaira
 Ülnek visszatérének.

5.

Nehéz volt agg jámbor nőnek,
 Terhét messze hordani:
 Mégis, mikor első fényét
 Kezdé a nap ontani,
 Már az erdő szélbe jutott;
 S lerakván ott terheit,
 Térdre rogyott s az ég felé
 Terjeszté ki kezeit:

6.

«Isten fia! (így esdeklett)
 Ki Betlehem szennyében
 Fekvél egykor, mint ezek itt,
 De te anyád ölében;
 Adj tanácsot, mit míveljek?
 Lobbants sugárt eszemben,
 Miként mentsem életöket!
 Mert itt vesznek ölemben.

7.

Természetet, anyaérzést
 Fojt az erkölcs hatalma;
 De még nagyobb gyilkos ennél
 A rossz nyelvek rágalma.
 Adj tanácsot, Isten fia!
 Mert jellemnek aszálya
 Szegényeket csuda nélkül
 Lehetlen hogy táplálja.»

8.

S ím! legott egy oda termett
 Zörejnek és morajnak
 Hangja csapja meg füleit;
 «Jaj a gyermektolvajnak!»
 Így jajdúlt el szegény agg nő:
 Mert dobogva, csörtetve
 Lovagcsapat közelített,
 A vár felé ügetve.

9.

Rettegése megzavarta
 Eleint' agyvelejét;
 De jó lelkiismérete
 Visszaszerzé erejét.
 S ellapulván gyermeki közt,
 Őrült, mikor mellőle
 Az út balra térvén, fordúlt
 Minden szem is őtőle.

10.

De kik eddig még aludtak,
 Sírni ríni kezdtek most:
 «Szánj meg minket! (mondá anyjok)
 Engem tolvajt, őt gyilkost!»
 S ím! egy lovag, ki hátul járt
 S istenével beszélt ott,
 Megkapatva, kilőtt nyílként
 A sírókhoz száguldott.

11.

Bámult a hős; s elfúlt a szó
 És lélekzet torkában.
 Azt vélte, hogy nem valót lát
 Vagy megbomlott agyában.
 «Egy aszott nő? s hat csecsemő?
 Egy alakú, egy korú?
 A jelenet foghatatlan;
 Szemnek, szívnek szomorú.

12.

Ki vagy, asszony? (Így dördült rá)
 Mondd sorsodat, nevedet;
 S ezeket hol szedted össze?
 Ne rejtegesd képedet.
 Gyermekrablást gyanítok én,
 Gonosz asszony, tettedben;
 Szólj! ha nem szólsz, kardom járjon
 Szélt hosszat gaz testedben.»

13.

S kardját rántja. «Megállj, Micz bán!»
 Imígy kiált az agg nő:
 Mert a lovag Micz bán úr volt,
 A Rómából megtérő.
 És az asszony a takarót
 Lerántván most fejéről,
 Micz bán úr őt elszörnyedve
 Szólította nevéről.

17.

A dajka most elbeszélé:
 Mi, miért s mikép történt.
 Borzalmak közt érté Micz bán;
 S megölelte a jó vént.
 Háborodott kebelében
 A férjnek és atyának
 Fellázadott érzelmei
 Boszút forrva zajlának.

15.

«Győződj' s békélj! (mondd az agg nő)
 A rossz tettnek oka szép:
 A szűz hívség, a jó hír s név,
 Mi törékeny, mint cserép.
 Ezt vélte így oltalmazni
 Az erkölcsös, jó, hív nő;
 S ezért bármely más bűnt s vétket
 Elkövetni kész lőn ő.

16.

Azért ő azt meg nem tudja,
 Hogy te tudod, mit mivelt:
 Mert megöli őt a szégyen,
 Ha csak távol adsz is jelt.
 Gondolj inkább helyet s módot,
 Hol s miképen titokban
 Ezeket felnevelhessük
 Biztos anyakarokban.»

17.

«Eredj csak hát (mondá Micz bán)
Ide szomszéd falvamba
Sáfárnémhoz, ki, mint értém
Most arra tett útamba',
Tegnap kelt ki gyermekágyból,
És gyermeke meghala.
Férje kedves fegyvernekem
S szolgám mindig hív vala.»

18.

«Ah uram! én (nyögé az agg)
Kötényben nem birom már
Magzatidat tovább vinni;
Jőjön ide a sáfár;
S jőjön vele kebles nője;
Ezek itt hadd szopjanak;
Aztán szedve targonczába,
Jobb anyát hadd váltsanak.»

19.

«Igazad van! (monda Micz bán)
Így lesz még tanácsosabb:
Magam megyek, magam végzek:
Legbiztosabb s titkosabb.
Várd be itt a sáfárt s nőjét.»
S elszágúlda sebesen,
S nem sokára lovagival
Ért várába tüzesen.

20.

Alva lelvén otthon nőjét,
 Minden ina szakadtan
 A hétszeres fájdalomtól
 S kintől bútól lankadtan,
 Ideje volt Micz bán úrnak,
 Eszmélkedni békével:
 S eltökélé, kegygyel banni
 Kemény szívü nőjével.

21.

És megtartá: mert bár gyakran
 Borzadozott kebele,
 Hogy nője oly irtóztató
 Gonoszságot mívele,
 Melyet a legszörnyebb állat
 Sem képes elkövetni,
 Természettől indíttatván
 Fajzatjait szeretni;

22.

Engesztelé nője vétkét
 Erkölcsének szentsége,
 De csakugyan az volt mégis
 Legerősebb mentsége:
 Hogy halálnak szánt magzati
 Mind életben voltak még;
 S hogy mind fel is nevelkednek,
 Erős volt a reménység.

23.

Mentve van, úgy vélte Micz bán,
 Mind nőjének erkölcsse,
 Híre s neve: mind termékeny
 Szerelme hét gyümölcse.
 S a bú, bánat s töredelem
 Vétkét majd megbünteti:
 Mert a vétket korán, későn,
 Mindig boszú követi.

HARMADIK ÉNEK.

1.

Micz bán úr egy nagy erdőt bírt
 A Kárpátok sorában,
 Hol gyakorta megfordult ő
 Az év minden szakában,
 Szeretett ott mulatozni,
 Gondot és bajt feledve,
 Életének a vadászat
 Lévén egyik fő kedve.

2.

Az erdőnek közepében,
 Egy sziklás hegyoldalon
 Boltos lakok voltak vágva
 A meredek szirtfalban.
 Néhányban ott az erdőnagy
 S még más két ór lakának;
 A többi a vadászoknak
 Kész szállási valának.

3.

Ezek mellett szirttüregek,
Ez enyészet művei,
Voltak az ott élő barmok
Aklai s enyhelyei.
Juhok, kecskék tenyészték ott,
Tejjel-vajjal táplálók;
S bozontos nagy fehér ebek,
A lak körül őrállók.

4.

Távolabb, de nem nagy messze,
Szintúgy vágva sziklából,
Egy kápolna domborodott
Elő a hegy gyomrából.
Mellette egy remetének
Volt inséges barlangja,
Melyben tompán zúgott néha
Jób szavának bús hangja.

5.

Ide küldé Micz bán titkon
Hat fiát hat dajkával,
Ellátván a vadon lakot
Minden élet javával.
Velek ment a sáfár s nője,
A fiakat nevelni,
S általjában atyjok s anyjok
Képét együtt viselni.

6.

Az úrfiak, mint hat őzfi,
Szépen nevelkedének,
S bámulásig épek, szépek
És erősek levének.
Az ekkorig komor magány
Most eleven s népes lett:
Mert hat gyermek és hat dajka
Nem keveset csevegett.

7.

Néhány év lefolytával már,
Mikor együtt játszanak,
S vagy sikoltva egymást űzék
Vagy versengve zajgának,
Oly nagy zsivajt indítottak,
Hogy némúlt a csörgeteg,
S alig győzte viszhangzani
A zajt megúnt rengeteg.

8.

A hat gyermek hasonló volt
Mind képre, mind termetre.
Nevök: Boksa, Tamás, Dénes,
Demeter, György és Detre.
A hetedik, a választott,
Atyja nevét viselé;
S a kis Simont, mint egyetlent,
Anyja gonddal nevelé.

9.

Hétszer jött ment Anna napja,
S most hetedszer volt jövő,
Hogy megtörtént a nagy csuda,
Hogy hét fiat szült egy nő.
Keserves nap az asszonynak!
Emléknapja vétkének!
De örömnap a bűnt gátló
Apa s dajka szívének.

10.

«Asszony! (úgymond Micz bán akkor)
Fiam születésének
Heted éve, örömnapja
Legyen házam népének;
Ünnep legyen barátimnak.
Itt lesz Bánk is, a nádor;
Nádorszéket jár tartani;
E tájra jön most a sor.

11.

S öröm legyen tenéked is,
Ne bőjt, bú és imádság,
Mint volt eddig: az bőjtöljön,
Kit a vétek férge rág.
Ünnepemet kihirdettem,
Bőség legyen mindenben,
Hét nap s éjjel csak örömjaj
Hangozzék a teremben.»

12.

S úgy lőn: Anna napján a vár
Tömve vala vendéggel;
S ebédközben, hol a pompa
Vetélkedett bőséggel;
S arany s ezüst billikomok
Serkentvén a kedveket,
A barátság nyelvet oldott
S megnyitá a szíveket:

13.

Íme! hat szép férfigyermek,
Mind hasonló test és kép,
Mind vérvörös dolmánykában,
A terembe most belép,
A sáfártól vezettetve;
S ez így szóla tréfából:
«Ím! hat emberfiat hozok
A kárpáti tanyából.

14.

Hét éve lesz, hogy én egykor
Az erdőben járkáltam
S ezeket ott a halálnak
Oda vetve találtam.
Haza vittem szegényeket;
S nőm őket felnevelé.
Most eladom: mert anyjokat
Az éhes föld elnyelé.»

15.

Micz bánnénak zavar támadt
Kebelében, agyában ;
Az eszmélet s emlékezet
Elhalt bámulásában.
Csak fellobbant szenvedelme
Pattantá fel székéből
S a fiakat ölelgeté
S csókolgatá szívéből.

16.

«Legyetek hát az enyémeek ;
Simon fiam társai :
(Így kiálta) Óh! mert ezek
Isten ajándékai.»
S mikor mintegy megőrülten
Csak ezeknek kedvezett
S magáról és öntettéről
Szinte megfeledkezett ;

17.

Im Micz bán felemelkedék
Komor arczczal székéről :
(A vendégek elhallgatva
Lesék a szót nyelvéről.)
«Nádor uram! (szóla Micz bán)
Egy nagy kérdést támasztok ;
Megbocsáss, ha nem illendő,
S tán könnyeket fakasztok :

18.

Mit érdemel azon anya,
 Ki jelen hat szép fiat
 A halálnak veté oda
 Egy balgatag hit miatt?»
 «Halált! (rivá legelőszőr
 Micz bán nője) hat halált.»
 «Halált! Halált! (kiáltának
 Valamennyen) rút halált!»

19.

Ekkor Micz bán, szeme lángba,
 Arcza búba borúlva,
 Imezt mondá, most eszmélő
 Hitveséhez fordúlva :
 «Te vagy azon gyilkos anya,
 Kit azért, hogy rágalom
 Erkölcsödet ne sérthesse,
 Elhagyott az irgalom.

20.

S hyénánál vadabb anya,
 Szeretvén csak magadat,
 Megöletni parancsolád
 E saját hat fiadat.
 Kész volt dajkád földbe ásni
 Szegény ártatlanokat,
 Ha oda nem veti vala
 Jókor a sors atyjokat.»

21.

«S hát ezek az én fiaim?
(Micz bánné ezt kiáltá)
Hála neki! a ki őket
A haláltól megváltá!
A halált megérdemlettem:
Mert borzasztót vétettem;
De a bűnt csak szűz erkölcsöm
Oltalmából követtem.

22.

Míg holtaknak véltem őket,
Haltam volna örömet;
Száradt is a bűn súlyától
Az átokkal terhelt test;
De látván, hogy áldássá vált
Átkom, vétkem, kegyelmet
Kérek tőled, uram s férjem,
Bocsánatot! szerelmet!»

23.

S oda borúlt lábaihoz
Komoran-bús férjének.
Ez szívesen kegyelmezett
Erkölcsféltő nőjének.
«Férjed néked (mondá Micz bán)
Egész szívvel megbocsát;
De a nádor, a nagy bíró,
Halljuk: mit, mért s mikép lát?»

24.

És a nádor imígy szóla :
«Jó hírt s nevet védeni,
Az erkölcsöt, szűzességet
A gyanútól menteni,
Szép tulajdon, kötelesség,
De nem másnak kárával ;
S még kevésbbé akárkinek
Vétkes gyilkolásával.

25.

Erkölcslés, emberölés :
Mert az erkölcs legfőbb kincs.
A halálnak halál díja,
Ha feloldó mentség nincs.
Az asszony, ki hat gyermeket
Ölt meg, hatszor volt gyilkos ;
Vért kiált ez : mert a törvény
Halált vérrel boszúl s mos.

26.

De az asszony mentségére
Sok körülmény harczol itt :
Gyilkossága csak szándék volt,
Melyet végre még nem vitt.
Sőt, hogy igaz szándék sem volt,
Az is bizonyítja már,
Hogy dolgát jó szívre bízta :
S jótól ember csak jót vár.

27.

Másképp is, ki másra bízta,
Hogy vétkezzék helyette,
Az a bűnt, ha bár mi nagy is,
Még csak félig követte;
S ha kit egy nem követett bűn
Már hét évig kínozott,
Az eleget lakolt érte,
Lelke váltig áldozott.

28.

Kérdem tovább: ha egy asszony
Hét fiat szül egy helyett,
Nem mehet-e el az esze,
Hogy ily monda s mese lett?
És ily csuda termékenység,
Legyen áldás vagy átok,
Nem veszthet-e szívet, lelket?
Én kimentett bűnt látok.

29.

S ily esetben az asszonynak
A férj első bírása:
Mert a törvény vérhatalmat
Ruház vala rája.
De, hol a sors a vétekből
A cselekvőt kivonta,
Ott Isten a történetben
Ítéletét kimondta.»

30.

«Ismerem én (úgymond Micz bán)
 Ismeretét lelkednek,
 Azért szívbő meghódolok,
 Nádor, ítéletednek.
 Isten maga így akarta:
 Történetet rendele,
 Mely engemet oda vigyen,
 S a bűnnek nem lőn helye.

31.

Hát Éva mely szörnyet vétett?
 Paradicsom vesztése
 Lőn ostora, és nyomában
 Minden rossznak kelése;
 Ádám őtet még sem bántá.
 Jer karomba, kedvesem!
 Boldogságom tovább is még
 Csak tebenned keresem.»

32.

A néma csend a teremben
 Örömjajra változott:
 «Éljen Micz bán s felesége!
 És a nádor!» hangozott.
 A dajkának örömmé vált
 Szánakodó irgalma.
 A sáfárnak fél falu lőn
 Megérdemlett jutalma.

33.

Micz bánnak e hét fiából
Hét nemzetség származott,
Mind díszei a hazának,
Ámbár nevök változott.
Élnek ezek s virágoznak
Felső Magyarországon;
S minden szép s jó erkölcs díszlik
Most is mind a hét ágban.

FRANGYEPÁN ERZSÉBET.

1836.

1.

Egy emberfaj élt hazánkban,
A Cilléji nemzetség,
A legrosszabb, legundokabb,
Melyet láta föld és ég:
Nem volt ármány és gonoszság,
Melyet, ha csak lehetett,
Ennek hím- s nőivadéka
Mindig el nem követett.
A nagy Isten ostorai,
A magyar nép hóhérai
Voltak ők, míg éltenek.
Hála! hogy kivesztenek!

2.

Erzsébet, a Frangyepánok
Régi híres neméből,
Zsigmond király akarván ezt
Hálaérzet szeszéből,
S a hős apa nem hallgatván
Senki ellenzésére,
A Cilléji Frideriknek
Kötteték el kezére.

A kemény szó ki volt mondva ;
 A szűz, bár könnytengert ontva,
     Haszontalan esdeklelt,
 S a szűzből menyasszony lett.

3.

«Irgalmazz, óh! magzatodnak!
     (A szűz tisztos dajkája
 Miklós úrnak térden könyörg ;
     Könnytől ázik arczája)
 Ne tedd kedves neveltemet
     Kaján fajnak rabjává!
 Ne, kimondom, az ármánynak
     Kínos martalékjává!
 Kérdezzed csak cselédeit,
 Kik ismerik gaz tetteit ;
     Kegyetlen ő s fajtalan ;
     S ágyosa már számtalan.

4.

Ne légy, uram, szántszándékkal
     Leányodnak gyilkosa!
 Siránkozik angyaláért
     Várad minden lakossa :
 Mert három nap egymás után
     Várad zajos körében
 Gonosz jelek történtenek,
     Melyek a vár népében
 Nagy rémülést okozának :
 S rémjóslati vén Gyurkának

Leányodat illetik,
Ki ármányhoz köttetik.»

5.

«S mik lehetnek (kérdé az úr)
Azon gonosz jóslatok?
Meghallgatom, ámbár hitelt
Dadáknak nem adhatok.»
«Halljad tehát (szól az agg nő):
A várfokon csendesen
Ült leányod gerliczéje;
S ím! egy nyilként sebesen
Egy nagy kánya surrant alá;
Láttuk, láttuk, mint vagdalá
Körmét szegény nyögőbe
S ragadá az erdőbe.

6.

Meg sem volt még jól síratva
A kis gerle halála,
A jó leányt más nap nyomban
Új bú s bánat találja.
Kevélykedve vitorlázott
A szép estnek langyában
A szűz kedves két hattyúja
A vár sima tavában.
S ím! egy vidra felbukkana,
S kapván a nőt, beillana,
Hol nád fedi a szittyót.
Tolla lepi most a tót.

7.

S tegnap a szűz báránycáját,
Melyet maga nevele,
Midőn a várkert szélében
Szökdécselve legele,
Egy nagy ordas dühös kutya
Darabokra szaggatá.
Mint jutott ez ott be és ki,
Senki meg nem foghatá.
Ezek, uram, nagy intések,
Hogy balok itt a lépések.
Oh! vedd vissza szavadat!
Ne büntesd meg magadat!»

8.

De a szó már ki volt mondva;
S Frangyepánnak szakállja
Nem veheté már magára,
Hogy szavát meg ne állja.
S elragadva lőn Erzsébet
Cilléjinek várába.
Miklós úrnak most búfelleg
Gomolyodott agyába':
S a várnép köz siralmára
Könny gördüle szakállára.
Most bánta meg bal tettét.
A jó s bölcs is könnyen vét!

9.

Cilléjinek falai közt
Csak hamar megismerte
Boldogtalan magyar asszony,
Hogy a sors őt megverte :
Mert lehetlen, hogy pokolban
Történt volna több gonosz,
Mint e várban, hol úr s cseléd
Egy mértékben vala rossz.
Hol a nemesb indulatnak,
Érezetnek s gondolatnak
Nyoma is elenyészett
S a bűn buján tenyészett.

10.

A hölgy jeles erkölcsei,
Imádandók jobbaktól,
Utálatot, gúnyt és csúfot
Nyertek itt a rosszaktól.
A hölgy lelkes szűzességét,
Istenfélő buzgalmát,
Szegényt s árvát vigasztalni
Serény s gondos szorgalmát
A bujaság fertőjében,
Czafráinak hév ölében
A fajtalan nevette
S szidalmakkal illette.

11.

Évekig túrt és szenvedett
Panasztalan békében,
Mind nyelvre, mind természetre
Idegenek körében
A jobb sorsra méltó jó hölgy!
De sorsa nem változott;
Sőt, szegényre minden új nap
Új sérelmet s bűt hozott.
Most lángjában fájdalmának
Egymás után hervadának
Lelki testi kecssei,
S elhunytak reményei.

12.

A szenvedő, hervadó nő
Czudar férje szemében
Bűnt fenyítő vázzá sorvadt;
S poklot rejtő mellében
Az irtózat és utálat
Úgy dagadt a nő iránt,
(Kit egyetlen fia is már,
Atyja faja, sért és bánt),
Hogy ingerült haragjában,
Fellobbanó bosszújában,
Czafrák izgatásából,
Elűzte őt várából.

13.

Frangyepán úr felborzadva
Látta visszatérését
Leányának, kinek maga
Zsarlá férjhez menését.
Elszörnyedett, midőn látta
A hajdani szép leányt;
S bús mérgében, haragjában
Szeme sűrű szikrát hányt.
Átkozá a történetet,
Mely két ellen természetet,
Egy gaz férfit s egy jó nőt,
Oldhatlanul összeszótt.

14.

Megkereste Zsigmond királyt,
Mint ez ügyben főszerzőt,
S méltólag megfenyíttetni
Kérte a gaz vétkes vőt.
Zsigmond a bal történetet
Neheztelve értette,
Mert ő ennek gyalázatját
Hitvesében érzette,
A Cilléji Borbálában,
Kinek szinte, mint bátyjában,
A buja kény dühének
Vétki már kitörének.

15.

Évek után a két háznak
S nemzetségnek tagjai,
De leginkább a királyi
Hatalomnak szavai,
A két házast, különbözöt
Gondolatban, érzetben,
És soha nem egyezhetőt
Ezen földi életben,
Reményt nyújtó tanácsokkal,
Kérelmekkel, parancsokkal
Új szerződésbe vonák,
S összeszövék és fonák.

16.

Így retten meg a börtönnek
Lánczaiból szabadúlt,
Kit a kemény sors vas keze
Már a sorvadásig dúlt,
Midőn vélvén, ég kegyéből
Írharmat hull sebére,
A vak törvény újra halált
Mond szegénynek fejére :
Mint Erzsébet, ki azt vélte,
Hogy az ég őt megítélte
S nemzetsége fészében
Hagyja élni békében.

17.

Embercsoport szövö fonja
Sorsát egyes embernek :
Mert a gyarló hatalmat sejt
Erejében ezernek ;
S bár nyelvméreg s gúnyfulánk csak
A sokaság fegyvere,
Mégis mennyi boldogságot,
Szerencsét már levere.
Ritka lélek bir erővel,
Bal véleményt győzhetővel!
Kevés lélek oly szabad,
Hogy szokottba nem tapad.

18.

Frangyepán is, mivel szokás,
Hogy egy házban lakjanak
Mind, kiket a házasság köt,
Bár össze nem hajlanak,
Újra makacs akarója,
Hogy leánya férjéhez
Visszatérvén, ragaszkodják
Szent kötelességéhez.
A nő váltig vonakodott,
Mondván : Czafrák asszonyok ott,
S inkább dől itt kriptába,
Mint ott ármány karjába.

19.

Haszontalan! ki volt mondvá
Újlag a kemény szó,
S megrendelve a nap, az út
S lakozás, a bucsúszó.
Tömve vala vendégekkel
Frangyepánnak udvara;
Muzsikától zengett vára,
Mely bút úzni akara.
Vígadozott az egész vár,
Csak, mint kire hóhérbárd vár,
Jó Erzsébet búsongott,
Mert kebele szorongott.

20.

Vacsorakor, midőn éjfél
Kiált vala több kakas,
S Erzsébetnek könnyes szeme
Rá meredett, mint a vas,
A terem magas faláról,
Ím! Frangyepán hitvese,
Ki ott festett képben állott,
Nagy robajjal leese.
A lakozók megrettentek
S helyeikből felszökkentek
Minden zaj elnémula,
Minden ember bámula.

21.

Csak Frangyepán maradt ülve
S néhány bajnok barátja,
Kik félelmet nem ismertek.
De, hogy hallja és látja,
Hogy az elhúnyt kedves alak
Egy székhátnak élében
Megütödvén áltszúratott
Épen a szív helyében;
Ez a hőst felborzasztotta
S Erzsébetet lesújtotta,
Hogy székéről lerogyott
S vérrel festve feküdt ott.

22.

Mind e mellett rendíthetlen
Állott azon tökélet
Miklós úrban: «bár mit jósol
A babonás eszmélet,
Férj feleség összevaló,
Szentség kötvén éltöket;
Kik elváltak, szerződjenek
S kössék újra kezöket.»
Erzsébet hát, mihelyt üdült;
Régi baja újra meggyúlt,
Elvitetett férjéhez,
A pokol szülöttéhez.

23.

Komor nap volt, hogy útagott,
Még komorabb estvéje,
Mint egy mindent vesztett búsnaK
Gyászba merült elméje.
S midőn későn, közel a vár
Borzadalmas körében
Vinné útja, az erdőnek
Gyászfekete éjében :
Baglyok rémes huhogási
S rezzent varjak károgási
Fogadák a szegény nőt,
Szívszorongva érkezőt.

24.

«Visszahoztak (mond Erzsébet)
Nem szívemnek érzeti,
Hanem zsarló sors, vak törvény
S ércz emberek végzeti.»
«Hozott Isten ! (mond Czilléji,
Csalfa szavak mezével)
Reménylem, hogy ezután már
Megnyughatsz itt békével.»
Ágyba feküdt a bágyadt nő ;
S éjjel őt a vad hizelgő,
Hogy megáldja békével,
Általdőfé törével.

25.

Reggel maga kiált lármát
 A pokolnak fajzatja,
 S nagy jutalmat hirdet annak,
 Ki a gyilkost feladja.
 S feladaték Verónika,
 Régi zsémbes ágyasa,
 Kit megutált már Cilléji
 S a vár minden lakosa.
 Hogy ő leszen kinevezve,
 Előre volt elvégezve
 Egy kedves új czafrával
 S egy vén bűntárs szolgálával.

26.

És a sátán törvényszéket
 Űle czimborájával,
 S hamis vádak, hamis bírák
 Összehangzó szavával
 Verónika, Cilléjinek
 Évek előtt kedvese,
 S hitvesének gyötrésében
 Legdühösebb részese,
 Gyilkosnak elismértetvén
 És halálra ítéltetvén,
 Egy börtörbe köttetett
 S a Drávába vettetett.

27.

Cilléji, mint kezdi vala,
    Úgy folytatá életét.
Ki megírni vágyna minden
    Gonosz cselekedetét,
A pokolnak fenekére
    Kellene leszállnia
S színt, ecsetet, példát s képet
    Onnan szedni s hoznia.
Idegen és gyűlölője,
Királyrokon s üldözője
    Volt ő Árpád népének,
    S szerzője sok sérvének.

VIOLA ÉS PIPACS VAGY HAMIS BARÁT.

1838.

ELSŐ ÉNEK.

1.

Hamis barát! legrosszabb rossz,
A földön, hol ember él:
Nyomaiban vétek, átok,
Veszély s gyakran halál kél,
Hajdankorból az agg rege
Mond erről egy esetet.
Az Ármánynak büntetése
Itt vak sors nem lehetett.

2.

A Bakonynak vadonjában,
Hol visszhangok felelnek,
Egy szirtes bér cz tetejében,
Hol a sasok fészkelnek,
Felleng ég s föld között egy vár,
Uralva sok jobbágytól, —
Látogatva vitézekről,
Áhítva sok szív vágytól.

3.

A vár ura Ráthold Ipoly —
Egykor bátor és erős
A keresztért viselt harczban,
Most már éltes, béna hős.
Pogány kardok- és dárdáktól
Megvagdalva, szúrdalva
Tért ő vissza, s él itt, ezért
Most is bosszút forralva.

4.

Életének egyetlenegy
Öröme, szép leánya,
A violaszemű Kinga, —
Sok nősző vágy iránya.
Valójának szembe tűnő
Kellemei s bájai
Csak nem régen fejlének ki
S lőnek szívek lángjai.

5.

A szűz titkos magányban nőtt,
Mint erdei ibolya,
S szeme s szelidsége után
Neve is lőn Viola.
Csudatévő Máriákhoz
A hívő nép tömege
Foly csak úgy, mint Violához
Nősző urak serege.

6.

A várba fel, a várból le
 Forrton forrván a vendég,
 Hódolatok töménjétől
 Ráthold vára folyvást ég;
 S ha Viola szemérmének
 Némán pirúl rózsája,
 A hős apa szemvillogva
 Imezt dörgi hozzája:

7.

«A vad pogány martaléka
 Levék, a mint látjátok!
 S mint a szent föld nyomoréka
 Szólok hát most hozzátok:
 Leányomat nőül venni,
 Látom, soknak szándéka?
 De senki ne legyen hiú,
 Csalfa remény játéka:

8.

Mert esküszöm égre, földre,
 S ég s föld örök Urára,
 Jehovára és fijára
 S kínos keresztfájára!
 Az nyeri el leányomat
 S vele minden kincsemet,
 Ki a pogány szerecsenen
 Vérig boszúl engemet.

9.

Ki legtöbb szent ereklyét hoz,
Sebem mérgét fojtani,
S legtöbb pogányvért onta ki,
Boszúm szomját oltani ;
Az nyerendi leányomat
S lakand Ráthold várában
S leszen ura birtokinak
Szép Viola karjában.»

10.

Mihelyt imígy nyilatkozék
Ráthold dörgő szavával,
Felhagyának az urfiak
A tömjénnel s myrhával.
S a mily népes, zajos a vár
Ráthold zordon szaváig,
Szint' oly csendes, magányos most,
Pusztaság s komor sokáig.

11.

A nőtők letakarodván
A várból és köréből,
Egy fülelő visszhang hallja
S kicsacsogja szirtéből,
A mit ez s az beszél vala
Reményt vesztett mérgében,
Látván, nem jut Violához
Szíve kicsinységében.

12.

«Nem kell! (úgymond egyik róka)
 Sem oly gazdag, sem oly szép,
 Hogy mondhatnám: hozzá képest
 Minden más nő csak cserép.»
 «A feltétel (mond egy másik)
 Oly fellengő s képtelen;
 Hogy, a ki ezt elfogadja,
 Ha nem bolond, — esztelen.»

13.

«Ha egy király tenné fel ezt
 Csudaszép leányáért
 S vele járó országáért
 S gyémánt koronájáért;
 (Mond kaczagva egy harmadik)
 Nem csudálnám; de így hát
 Csak tartsa meg a béna vén
 Mind várát, mind leányát.»

14.

«Haha! (kiált egy negyedik),
 Ész legyen itt tartalék:
 Leányért még nem lesz testem
 Kard és dárda martalék.»
 «De én bizony! (mond egy vidor)
 Vért ontok majd érette, —
 Buda vérét — bús torkomba —
 Hol száz hölgy él helyette.»

15.

«Hallgassatok! (szól egy bölcsőbb)
 Violának nagy ára
 Kever epét kebletekben,
 Kívánságtok daczára.
 Szálljatok, johh, magatokba:
 S Violát ne sértsétek
 Azért, hogy fennállásában
 Kezét fel nem érétek.» —

16.

Kettő a hős, kit nem rettent
 Ráthold vér- s harczfeltéte;
 Sőt keblében erős szándék,
 A feltétben részvéte.
 Egyik Béla, — Csák nemzetség,
 Zabolcs vezér véréből;
 Másik Vida, Guthkelednek
 Külföld adta neméből.

17.

«Elfogadom feltételed
 Szép Viola kezéért;
 (Mond Csák tűzzel) s megyek értte
 S néked ontni pogány vért.»
 «Megyek én is, (úgymond Keled)
 S mindenről, mit teendek,
 Napsugárnál világítóbb
 Bizonyítványt veendek.»

18.

«Istentől függ (sohajtja Csák)
Jó s balsorsa tettemnek;
S ha ott veszek, csak Viola
Lesz bánatja keblemnek.»
«Ha megfelel a szerencse
Kíválatom lángjának,
(Mond Keled) hát én nyerem el
Kezét szép Violának.

19.

Csák barátom veszni készül.
Talán előérzet ez? —
Engem erős remény bízta;
Vagy — talán csak bajnok-szesz
Megosztok én barátommal
A világon minden jót;
Csak téged nem, szép Viola
És a kora koporsót.»

20.

«Nem kívánom fejtegetni
Kebleteknek érzelmét.
Mert megfogtam s mélyen érzem
Szavatoknak értelmét.
(Mond Viola szemlángolva)
Apám adja kezemet;
Azé lesz az, — kinek adja; —
Bírja vagy nem, szívemet.

21.

Keled! te jó szerencsédet
Bizonyosnak tartod már? —
Legyen úgy, mint megérdemled,
Fájjon is az másnak bár! —
Csákl mellednek bús hangzatja
Most is rezg még keblemben;
Néked azért azt kívánom,
A mit — érzek szívemben.

22.

Legyen úgy, mint érdemeljük
Istenünknek irgalmát:
Vegye jó s rossz, mint keresi,
Tette méltó jutalmát!»
«Én eskümtől el nem állok,
Szívek riadjanak bár,
(Morog Ráthold) bosszúlómra
Fejdelmi szerencse vár.»

23.

S megy a két hős, kevés magyar
Bajnok társaságában,
A csak nem rég magyar földön
Járt kereszthad nyomában,
Melyet — bár rossz nevet szerzett
Néki Péter remete;
Most Bouillon Godfréd herczeg
Rendben s díszszel vezete.

24.

Egy év jár el. Semmi híre
 Sem Csáknak, sem Kelednek.
 A szent harczból visszatérők
 Öntettökkel kérkednek.
 Egyetlen egy hír jön onnan,
 Mely a próbát kiállja :
 Az, hogy Godfréd fővezér lőn
 Jeruzsálem királya. —

25.

Ráthold vára néma s csendes,
 Mint egy kőből rakott sír.
 Ráthold morog néha, látván,
 Hogy Viola gyakran sír.
 Néha jön csak egy vén bajnok,
 Látogatni vén lpolyt,
 Kivel hajdan ifjusága
 Bú s öröm közt együtt folyt.

MÁSODIK ÉNEK.

1.

«Dörgve forg a malomkerék ;
 Zúg, locsog gyöngy patakom.
 Akkor is, hajh! zúgott, dörgött,
 Hogy megzörrent ablakom ; —
 S én kijöttem ; — s elbucsúzánk! —
 S rá kötém zöld szalagom.
 Ajkam csókot terem s nevel ; —
 Ha megjön, mind rá rakom.»

2.

Imígy dudol molnár Margit,
 Egy piros, szép, dajna lány,
 Rengő keble, pipacs arcza,
 S ajka szinte szikrát hány.
 Kupor, az ő szeretője,
 Csák daliás dárdása.
 Ég benn' a vágy, hogy a vártat
 Barna szeme már lássa.

3.

Dudol Pipacs (csak ez neve)
 Egy tölgy dombor tövében,
 S naponként várt mátkájának
 Kendőt szeg ott ültében.
 «Ha Keled megjöhetett már,
 (Okoskodik magában)
 Mért nem Csák is?» — Megretten itt,
 S a szó elfúl torkában.

4.

Mert közel hall háta megett
 A sűrűben zörrenést,
 Lódobogást és prüsszögést,
 Vas és fegyvercsörrenést.
 Felszökik, elfut, s beoson
 Atyjához a malomba.
 A molnár, egy bátor férfi,
 Előrohan ott nyomba'.

5.

S előrobban három lovag
 Harczot viselt alakban,
 Vérttel, karddal és dárdával,
 Pánczélban és sisakban.
 Kik lehetnek? — nem tudhatni:
 Mert vasrostély fedezi
 Arczaikat. — A legfényesb
 Harsány szóval kérdezi:

6.

«Földi! mondsza: mi zaj zúg le
 Ipoly úrnak várából?
 Mit hirdetnek az érczkürtök? —
 Mit értsünk e lármából? —
 Tor-e az fenn? — vagy menyekző?
 Máskor csendesb volt e vár.
 Él-e Ráthold? és leánya —
 Tán kontyot is váltott már? —»

7.

«Él még Ráthold, — s leánya is
 (Így válaszol a molnár.)
 És ez épen most vált kontyot —
 Bánatjában sírva bár:
 Mert, kit jobban szeret vala,
 Csák a harczban elesett;
 S így nyertes a szerencsésebb,
 De gyűlöltebb Keled lett.»

8.

«Fel a várba! (mond a lovag,
 Kit tarthatni elsőnek)
 Tán kifogunk viszályain
 A sorsnak és időnek! — »
 S felvágatnak. De az egyik
 Tartóztatja lovát még,
 Látván, atyja háta megett
 Dajna Pipacs miként ég.

9.

«Jó napot, szép Pipacs húgom!
 Ne bújj el, mert hiába:
 Arczod (úgy mond) úgy piroslik,
 Mint pipacs a búzába'.»
 «Jó napot hát! (mond a leány)
 Ha már el nem búihatok.
 Egyet kérdek? — de felelj rá!»
 «Am! (mond ez) ha tudhatok.»

10.

«A hol jártál, hallottad-e
 Nevét, hírét — Kupornak?
 (Kérd a leány). Jó vitéznek
 Tartánk őt itt s bátornak.»
 «Hallám bizony (ez a válasz)
 A harczban fogolylyá lőn;
 S a kereszttagadó pogány
 Már hat feleséget vőn.»

11.

Pipacs, liliommá válva,
 Kiáltja bús mérgébe' :
 «Isten nyila sujtson bele
 És hat feleségébe!»
 S míg Pipacs tüzes szemében
 Méreg cseppek forrának,
 Nyílként szágúld el a lovag
 Utána két társának. —

12.

Ráthold vára mozog, zajog,
 Forr az elegy vendégtől.
 A nászsereg most tér vissza
 A hetedik szentségtől,
 Melybe Violát s Keledet
 Gyárfás apát igtatá,
 S a menyasszony pártáját, hajh!
 Keservesen síratá.

13.

A három hős oda robban
 Ekkor dühös léptekkel,
 S a násznépet megállítja
 Fenygető kezekkel.
 «Megállj, apát, (kiált egyik)
 Szentségedet vedd vissza!
 Mert különben egyikünknek
 Vérét ma itt föld iszsza.

14.

E szentség itt csalárdságon
 Vétken, s bűnön alapúlt.
 Veszszén! ki a frigy-szekrényhez
 Vétkes, gyilkos kézzel nyúlt.»
 A nősereg rémültében
 Majdnem kővé meredve
 Némán áll ott; — s az urak is
 Mind megvannak lepetve.

15.

«Az egyháznak tiszte itten
 Egyedül megszentelés.
 A kötelet ketté vágni,
 Hatalmamban nincs már kés.
 (Így szól Gyárfás.) A kötésért
 Feleljen, ki szerzette.
 Hivatalom, megkérve rá,
 Csak megörökítette.»

16.

«Ha így van, (mond tovább a hős)
 Hát Ráthold, jó nevedet
 Meggyaláztad: mert megszegted
 Vitéz esküvéseidet.
 Mert nem adtad leányodat
 Annak, a ki éretted
 S leányodért vérét ontá;
 S így lelkedet vesztetted.»

17.

«Ki mondja ezt? (kiált Ráthold)
Keled vitéz tettei
Hitelesen bizonyítvák,
Csak gyávák irigyei.
A tudhatná, ha élne még
Csák, szerettem jó ifjú! —
Jeruzsálem mellett veszett;
S veszte nékem örök búl»

18.

«Én mondom s bebizonyítom:
(Kiált a hős méreggel)
Mind hazugság, a mit Keled
Véled hitet vala el.
A harcz túl volt a tengeren;
Keled innen maradt;
S görög nőekkel kéjet töltve
Ó Byzánczban vígadott.

19.

(S előrántván kebeléből
Egy bőrre írt levelet,
Nagy pecséttel.) Hivend ennek
(Ugy mond) nyugot és kelet.
Ki ezt írta, Godfréd, most már
Jeruzsálem királya.
Írja Kálmán királyunknak,
S a hőst neki ajánlja.

20.

Olvasd, apát! — halljad Keled! —
 És szégyeneld magadat.
 Vond ki magad becsülettel! —
 Vedd s add vissza szavadat.»
 «Egyetlenegy magyar harczolt
 Mellettem a keresztért,
 (Olvas Gyárfás) Csák a neve;
 S maga egész dandárt ért.»

21.

«Elég eddig bizonyásnak.
 A többi mind dicséret.
 (Mond a hős.) Most kérdlek, Ráthold:
 Mi bal lelkiismeret
 Szerzé ezen bal szentséget? —
 Apa! téged mentelek.
 De a szentség semmisüljön! —
 Vagy — rosszúl ismertelek.»

22.

«Ki vagy? (kiált bosszús Ráthold)
 Ki mer vonni kérdésre
 Engem, szabad nemest s apát? —
 S mi gondod e kötésre?»
 A hős itt a sisakrostélyt
 Tüzesen felcsattantja,
 S eddig rejtett nevét s titkát
 Most büszkén kipattantja.

23.

«Én Csák vagyok!» E jelenet
 Úgy lesújtja Violát,
 Hogy félhalva összeroskad
 S nem érez, nem hall, nem lát.
 Ingerülést és borzadást
 Okoz a nem várt eset
 A násznép közt. S mind azt hiszi:
 Csáké a jó kereset.

24.

Ősz Rátholdot erősb lélek
 Menti csak szélütéstől,
 Vesztét látván leányának
 A vak koczka-vetéstől.
 Össze-vissza kavarg, zavarg
 Keblében és agyában
 Öröm s bánat, harag s bosszú; —
 S borzad némán áltában.

25.

«Isten hozott, Csák (mond Keled,
 Ki feszelve áll vala)
 Örülök, hogy oly nagy vitézt
 A szent föld be nem fala.
 Érkezhettél volna előbb, —
 Szerencsémről is talán
 Képes valék lemondani —
 Még mátkámnak oldalán.

26.

És te mégis gyalázattal
 Mocskolnád személyemet,
 Ha igazság s Ráthold kegye
 Nem védenék ügyemet.
 Byzánczban megbetegedtem
 S harczba később jutottam;
 S így pályámat a keresztért
 Más hadtesttel futottam.

27.

Bizonyságim több vezérek:
 Gottschálk s Péter Remete.
 Bizonyítná Tur barátom,
 Kit Byzáncz eltemete,
 Ha lelke megjelenhetvén
 Szót szólhatna mellettem.
 Bajtársom volt. Visszajövet
 Byzánczban elvesztettem.»

28.

«Te, Tur lelkét szólítod fel?
 (Mond a másik sisakos,
 Vérvörös toll lobogóval)
 Hah! vakmerő alakos! —
 Tur lelke szól hát belőlem:
 Hazugság volt minden szó,
 Melyet itt most monda Keled,
 A ravasz, csalárd kígyó.

29.

Míg Csák a szent földön harczolt
 Ráthold bosszús kedvéért,
 S vérét, éltét tékozolta
 Szép Viola kezéért;
 Addig Keled — feddé bár Tur —
 Ott mulatott Byzánczban
 Vidám urak s hölgyek között,
 Öröm-nyügben s kék-lánczban.

30.

Befejezve lévén a harcz,
 Melyben Keled részt nem vett,
 Hogy tanú ne éljen arról,
 Mit Keled tett és nem tett;
 Keled Turnak, barátjának,
 Minek méltán tartatott,
 Görög czimborása által
 Gyilkos mérget adatott.

31.

Azért, apát! melyet kötél,
 Szakaszd el a kötelet:
 Mert különben Turnak lelke
 Ennek nyomba véget vet.»
 «Ily kötelet, fonta légyen
 Bár emberi gyarlóság,
 Ha szentelve, (mond az apát)
 Ketté csak a halál vág.»

32.

«Haha! (mond Keled kaczagva)
 Mit mond erre a lélek? —
 Jobb, visszamegy, a honnan jött,
 Lélektől még nem félek.»
 «Nyalka bűnös! térj magadba!
 Mert, ha meglátsz, szörnyet halsz,
 (Mond a lélek) s földön többé
 Senkit nem ölsz és nem csalsz.»

33.

«Hol egy kakas? (kiált Keled)
 Hogy itt kukorékoljon,
 És a gúnyos, bosszús lélek
 A pokolba omoljon? —»
 «Reszkess, gyilkos!» mond a lélek,
 S fegyvereit elveti,
 S felütven a sisakrostélyt,
 Arczát előtünteti.

34.

Elszörnyedve pillant Keled
 Turnak képe- s szemébe;
 De mielőtt eszmélhetne, —
 Tör merült már szívébe:
 «Mérged adta halálomért
 Töröm döfte halálad'.
 A bosszúló sors személyét
 (Mond Tur) bennem találod.

35.

Ama görög halálomat
Lell ére nem vehette,
S a mérget egy ebnek adván,
Éltemet megmentette.
Keled akkor haza illant.
Én — kenyérért dolgoztam,
Míg — már végső inségemben
Csákkal nem találkoztam.

36.

Bosszújának áldozatúl
Kijelelve valának
Csák s Ráthold is, mint olyanok,
Kik útjában állának.
S Violát is, neme díszét
S czímerét, nem személye,
Csak értéke s magas faja
Kedvelteték meg véle.

37.

Mind ezt maga vallá nékem
Egykor önön nyelvével;
S azért akart a világból
Kiveszteni mérgével.
Ha éltemben gyarlóságból
Néha talán vétettem;
Le van róva: mert hazánkat
Nagy átkától mentettem.»

38.

Kevés, ki ezt hallja s érti, —
 Meglepetés, ámulás
 Zsibbasztván a férfiakat,
 És a nőket ájulás.
 Lassan, lassan kifejlődvén
 A történet mivolta,
 Minden jobb szív, sőt Ráthold is
 Nyilván Csákot pártolta. —

39.

Ama lovag, ki Pipacsot
 Megríkatá hírével,
 Ott terem most a malomban
 Villám sebességével.
 Ott ül Pipacs a tölgy alatt,
 S arczát karinczájával
 Törölgetve, küzd keblének
 Hullámhányó bajával.

40.

«Pipacs húgom! (mond a lovag;
 Bár Pipacs nem is néz rá, —
 És sisakját földre veti,)
 Kupor — nem lett pogánynyá;
 Sem hat feleséget nem vőn.»
 Pipacs ekkor rá tekint.
 Sikolt: mert kit előtte lát,
 Kupor, ki mosolyogva int.

41.

«Pipacs, lelkem! (kiált Kupor)
Csak próbára tettelek;
De csak azért, hogy éltemnek
Keresztjévé tegyelek.
Egy igen nagy keresztet hát
S hat nőt veszek magadban,
Vajha soha ne támadjon
Pogányharcz a házhadban!—»

42.

S nem sokára Ráthold vára
Vidám fordulatot vőn:
Hős Csák nője szép Viola,
S Kuporé tűz Pipacs lőn.
Keled fattyú maradéki
Zsiványokká lettenek
S a Bakonyban századokig
Rablásokból éltenek.

TARTALOM.

	Lap
<i>Bevezetés: III. Regék a magyar előidőből, írta Heinrich G.</i>	5
<i>Regék a magyar előidőből, 1807</i>	31
<i>Csobáncz, egy énekben</i>	37
<i>Tátika, két énekben</i>	53
<i>Somló, három énekben</i>	107
<i>Dobozy Mihály és hitvese, egy énekben, 1822</i>	206
<i>A szent-mihályhegyi remete, két énekben, 1823</i>	219
<i>Micz bán, három énekben, 1836</i>	241
<i>Frangyepán Erzsébet, egy énekben, 1836</i>	270
<i>Viola és pipacs vagy Hamis barát, két énekben, 1838</i>	284

PH

3132

M3

köt.11

Magyar remekírók

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

LENYÉK. KÖNYVTÁR. BUDAPEST